

DENG

SİYASAL VE KÜLTÜREL DERGİ

Evin Turizm İnşaat ve Yayıncılık Ticaret
Limited Şirketi Adına
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Umut AYTAŞ

Sahibi ve
Genel Yayın Yönetmeni
Bayram BOZYEL

Hukuk Danışmanı
Av. Hasan Dağtekin

YAZIŞMA ADRESİ
Kurtismailpaşa 5. Sok. Fırat 5 Apt.
Kat:1 No:2 Ofis/DİYARBAKIR
Tel/Faks: (0412) 229 02 88
E-mail: kovaradeng@mynet.com

BASKI
Saygın Reklam
Tel: (0412) 224 95 35 / Diyarbakır

ISSN: 1302-7964

HEWLÊR
Tel: 009647504456108

İçindekiler - Naverok

Merhaba 2

Ümit TEKTAŞ

ABD'nin Suriye'den çekilme kararı ve Suriye üzerine 3-11

Doç. Dr. Ekrem ONEN

Dîrok ji bo Kurdan tekerur dibe ? 12-16

Mazhar KARA

Evrensel demokrasi kavramı bağlamında yerel yönetimlerin
önemi, işlevi ve bizdeki yansımaları 17-24

Vedat KOÇAL

Yerel seçimlere giderken Türkiyeli Kürt siyasetinin tarihsel kavşağı
üstüne bir not 25-29

Haydar CİHANER

Yerel seçimler 30-33

H. Hasan TUZCU

Batı Kürdistan ve çözümsüzlük planları 34-37

Seîd VEROJ

Xebatên komelayetî û perwerdeyî yên Komara Kurdistanê
..... 38-43

Mehmet BAYRAK

"Şark Islahat Planı"nın günümüzdeki mukallit ve musavvir-
leri 44-47

Hasan DAĞTEKİN

Kürdistan Sosyalist Partisi'nin (PSK) hukuksal alanda verdiği
mücadele..... 48-63

Munzur ÇEM

"Kermê dare dare ra yeno" (Ağacı kemiren kurt ağacın ken-
disinden gelir) 64-78

Yurtsever Demokrat İttifak

31 Mart 2019 Yerel Seçim Deklerasyonu79-96

Merhaba

Yoğun bir siyasi gündem konularıyla yeniden birlikteyiz.

Türkiye 31 Mart 2019'da yerel seçimlere gidiyor. Bütün taraflar şimdiden hummalı bir çalışmaya başlamış durumda. 31 Mart seçimlerinde dikkat çekici bir gelişme, PSK ile PAK'ın öncülük ettiği Yurtsever Demokrat İttifak'ın bağımsız adaylarla Kürdistan'da seçimlere katılıyor olması. Kürt halkına dayatılan çok yönlü kuşatmaya karşı ulusal ve özgürlükçü bir seçenek olmaya aday söz konusu ittifakın, Kürt siyasetine yeni bir dinamizm ve çoğulcu bir nitelik kazandıracağı yönündeki beklentiler yüksek.

Bu konuya ilişkin Mazhar Kara, Vedat Paçal ile Haydar Cihaner birbirlerini tamamlayan ama aynı zamanda konuya farklı yaklaşmayı imkân kılan yazılar yazdılar.

Diğer önemli bir gündem maddesi de Suriye, özel olarak da ABD Başkanı Trump'ın Suriye'den asker çekme kararından sonra Suriye bağlamında yaşananlardan oluşuyor. Yazarlarımızdan Ekrem Önen, Ümit Tektaş ile Hasan Tuzcu; sağ olsunlar, onlardan her biri bu süreci çok yönlü ve doyurucu bir biçimde irdeleyen değerlendirmelerde bulundular.

Bu sayıda yer verdiğimiz konulardan biri de Kürdistan Sosyalist Partisi dahil Kürdistan isimli partiler hakkında anayasa Mahkemesi tarafından peş peşe açılan kapatılma davaları. Yazarlarımızdan ve aynı zamanda hukukçu Hasan Dağtekin, PSK ile ilgili işleyen kapatma davası süreci ile ilgili yazdığı makale ile bu konuya büyük ölçüde ışık tutmuş bulunuyor.

Bu sayımızda ayrıca birbirinden değerli değerlendirmeler okuyacaksınız.

Sayın Said Verroj'un Mahabad Cumhuriyeti döneminde yapılan sosyal ve eğitsel faaliyetlere ilişkin yazısını, Muzur Çem'in "Ağacı kemiren kurt ağacın kendisinden gelir" başlıklı makalesini ve Mehmet Bayrak'ın Türk devletinin 100 yıllık Kürt politikasının açmazlarını ortaya seren değerlendirmesini ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz.

Merheba

Em careke din bi rojeveke germ û tije bi hev ra ne.

Wek tê zanîn li Tirkiyeyê roja 31ê Adara 2019an da hîlbijartinên herêmî têne li darxistin. Ji anha ve di vî warî de xirecîreke mezin destpêkiriye. Di vê hîlbijartinê da tiştê balkêş ew e ku Tifaqa Welatperwer û Demokrat ku bi pêşengiya PAK û PSKê pêkhatiye, wê li Kurdistanê bi namzedên serbixwe beşdarê hîlbajartinan bibe. Di demeke ku Kurd ji çend aliyan ve hatine dorpêçkirin de, Tifaqa hanê wek bijardeyeke neteweyî û azadîxwaz derdikeve pêşberê gele Kurd. Herweha ev hewldan dikare di tevgera Kurd da riya pîrrengî û pîrdengiyê vebike.

Di vî derbarê da nivîskarên me Mazhar Kara, Vedat Koçal û Haydar Cihaner, her yek ji wan vê mijarê bi çend aliyan ve nîrxandin û bîrûraya xwe pêşkêşê xwendevanên me kirin.

Mijareke germ û girîng ji meseleya Suriyê ye. Bi taybetî piştê biryara Serokê Emerîkayê Trump a vekîşandina esker ji Suriyeyê, careke din pîrsa Suriyê û bi wê ve girêdayî rewşa Kurdan hate rojevê. Derbarê vê mijarê da jî nivîskarên me Umit Tektaş, Ekrem Onen û Haydar Tuzcu makaleyên giranbûha nivîsandin.

Yek mijareke girîng ji doza girtinê ye ku Serdozgerê Yargitayê derbarê PSKê û partiyên bi navê Kurdistanê da vekiriye. Nivîskar û hîqûknas Hasan Dağtekin bi makaleya xwe, pêvajoya girtinên partiyên Kurdistanî bi zelaî derxistiye berçavan.

Di vê hejmarê da herweha hûn ê gotara Said Verroj a derbarê xebatên civakî û perwerdehî yên dema Komara Mahabadê, gotara Munzur Çem a bi navê "Kermê dare dare ra yeno" û makaleya Mehmet Bayrak a derbarê siyaseta dewletê ya li dijî Kurdan bixwînin.

Em hêvî dikin ku dema bixwînin hûn ê bîecibînin.

ABD'nin Suriye'den çekilme kararı ve Suriye üzerine

Ümit TEKTAŞ

Ümit TEKTAŞ

Kovara DENG

Suriye'de genel durum

15 Mart 2011'den bu yana Suriye, iç savaşın ortasında. Sekiz yılda Suriye nüfusunun tümü şu ya da bu şekilde savaştan etkilendi. Suriye İnsan Hakları Gözlemevi, Mart 2018 itibariyle 106 bini sivil, 353 bin 900 kişinin ölümünü belgeledi. Bu sayılara kaybolan ve öldüğü sanılan 56 bin 900 kişi dâhil değil.

Aynı kuruluş, 100 bin kişinin ölümünün belgelenmediğini tahmin ediyor. Özetle 400 binden fazla insan öldü ya da kayboldu. Yaklaşık altı milyon insan mülteci konumuna düşüp ülkesini terk etti. Altı milyonun üstündeki bir kitle ise Suriye içinde yer değiştirdi. Savaş öncesi 22 milyon nüfusa sahip olan Suriye'de, 12 milyonun üzerinde insan, ülke içinde herhangi bir yere ya da ülke dışına bir şekilde göç etmek zorunda kaldı. Bir milyon Suriyeli ya Avrupa'ya gitti ya da gitmek için başvuru yaptı. Suriye iç savaşından en fazla etkilenen Avrupa ülkesi Almanya. Zira Almanya'ya yönelen, gerçekleşen veya gerçekleşmek üzere olan Suriye kaynaklı göç sayısını 530 bin civarında.

Suriye'de iç savaş başladığı andan itibaren iki önemli hat ortaya çıktı. Hükümetin başlıca destekçileri olan Rusya ve İran'a karşın, ABD, Türkiye ve Suudi Arabistan ise muhaliflere destek verdi. Suriye coğrafi olarak üçe, hatta dörde bölündü. Söz konusu coğrafya; Suriye Rejimi'nin egemen olduğu alanlar, IŞİD, SDG (YPG'nin omurgasını oluşturduğu yapı) ve ÖSO'nun denetimine giren bölgeler şeklinde parçalandı. Rejim açık biçimde İran ve Rusya'dan destek aldı. Bu iki ülkeden düzenli ordu ve özellikle İran'dan savaşçı güçler, Suriye Yönetimi'nin yanında mücadele etti. Başını ABD'nin çektiği Koalisyon Güçleri IŞİD'i, Rusya öncülüğündeki rejim destekçileri, Kürtler dışındaki diğer tüm muhalefeti hedef aldı. Suriye Rejimi çekildiği yerleri Kürtlere bıraktığı için daha sonra savaştan yararlanarak yeni egemenlik alanları oluşturan Suriye Demokratik Güçleri'nin ya da Kürtlerin girdiği bölgeleri öncelikli sorun olarak görmedi. Suriye Rejimi, Kürtleri bir şekilde ikna edeceğini ve onlarla istediği bir çizgide uzlaşabileceğini hesapladığı için SGD ile ortak hareket eden Kürtlerin egemenlik alanlarını kendisi için ciddi bir tehdit olarak görmedi.

Diğer yandan IŞİD dâhil, Suriye'deki tüm güçler, uluslararası denklem içinde şu ya da bu oranda yer buldu, karşılıklı hamlelerle satranç tahtası üzerinde, farklı görev ve biçimlerde konumlandırıldı. Kimi çevrelerin vekâlet savaşları diye tanımladığı şey de esasında rolleri dağıtanlarla rolleri üstlenenlerin içinde yer aldığı bu satranç oyunuydu.

Bilindiği üzere, savaştan önce de Suriye'de askeri üsleri bulunan Rusya, 2015'te Rejime destek olmak için hava saldırıları başlattı ve bu saldırılar, savaşın gidişatının Esad lehine değişmesinde büyük rol oynadı. Aynı Rusya, diplomasi tarihinde eşine rastlanmayan bir kararla, Suriye'yle 'sonsuz

kadar stratejik iş birliği anlaşması' imzaladığını ilan etti. Suriye Rejimi'ni her platformda, özellikle de Birleşmiş Milletler düzeyinde kuşku götürmez bir netlikte sürekli destekledi, Esad yönetiminin her türlü eylemine arka çıkmakla kalmadı, ona kol kanat gererek onu himaye etti. BM Güvenlik Konseyi'nin Suriye Rejimi aleyhine almak istediği bütün yaptırım kararlarını Çin'le birlikte veto etti. Hem Rejimin pervaya tanımayan hava saldırılarını destekledi hem de İran ve Tartus'taki üslerinden havalanan uçaklarıyla bu saldırıları daha etkili ve sonuç alıcı hale getirdi. Rusya gündeme gelen sivil kayıplar ve toplu ölümler karşısında, Suriye Rejimi'yle birlikte teröristleri hedef aldıklarını söyleyerek, rejim muhalifi tüm grupları terörist ilan etti. Öyle ki Rus ordusu sadece "teröristleri" hedef aldığını söylerken, insan hakları ve barış yanlısı kurumlar, sık sık ana akım isyancıların ve sivillerin de öldürüldüğünü savundu. Aynı çevreler ve Koalisyon Güçleri, İran'ın Esad rejimine destek olmak

Bilindiği üzere, savaştan önce de Suriye'de askeri üsleri bulunan Rusya, 2015'te Rejime destek olmak için hava saldırıları başlattı ve bu saldırılar, savaşın gidişatının Esad lehine değişmesinde büyük rol oynadı. Aynı Rusya, diplomasi tarihinde eşine rastlanmayan bir kararla, Suriye'yle 'sonsuz kadar stratejik iş birliği anlaşması' imzaladığını ilan etti.

için yüzlerce asker gönderdiğini ve milyarlarca dolar harcadığını ileri sürdü. Bu iddiaların büyük bir bölümü yerel ve uluslararası kurum ve kaynaklar tarafından belgelendi.

Ayrıca sahadan gelen yerli ve yabancı basın haberleri de bu iddiaların doğruluğunu teyit ediyor. Çok uluslu bir Şii kitlenin İran tarafından finanse edilerek paramiliter güç oluşturulduğu birçok kesimce açıkça dillendiriliyor. Suriye'deki gözlemciler ve uluslararası kuruluşların temsilcileri, çoğu Lübnan Hizbullah'ına üye, aynı zamanda Irak, Afganistan ve Yemen'den gelen binlerce Şii milisin, İran tarafından silahlandırıldığını,

eğitildiğini ve masraflarının karşılandığını ileri sürüyorlar. Bu iddialar, yıllardır İran eliyle yürütülen Şii Hilal çabalarının da deşifre edilmesi anlamında ciddi ipuçları veriyor. Zira İran uzun zamandır, Afganistan'dan başlayarak Lübnan'a kadar hilal gibi bir yay çizen bölgede (Afganistan, Azerbaycan, İran, Irak, Suriye, Yemen, Lübnan) Şii

egemenlik alanı kurmak istiyor. 180-200 milyon arasında hesaplanan dünya Şii nüfusunun ana gövdesi, bu çanakta yaşıyor ve bunun üçte biri İran'da ikamet ediyor. Şii Hilal, Rusya ilişkisi ise çok eskilere, Rusya-İran ilişkileri nedeniyle denebilir ki yüz yıllar öncesine dayanıyor. Rusya'nın bölgedeki etkisi, her dönemde BAAS iktidarları ve Şii Hilal üzerinden kuvvet kazanıyor. Elbette uluslararası denklemin ve iki kutuplu dünyanın dinamikleri nedeniyle Sovyetler ya da Rusya yönetimlerinin bu bölgeyle ve Şii Hilal'le ilişkilerinin kapsamı farklılık kazanmıştır ama işin özü hep aynı kalmıştır.

Birkaç cümleyle de olsa bir noktanın altını çizmekte yarar var. Ekonomik zorluklarla pençeleşen İran gibi bir ülkenin, Suriye’de bırakın milyarlarca dolar harcamayı, bir dolar dahi harcamayı göze alması ve bu ülkede asker bulundurması, sahada oynanan oyunun ve bilek güreşinin boyutlarını göstermek bakımından oldukça öğreticidir. İran’ın Şii nüfusun etkin olduğu alanlardaki faaliyetlerinin benzer maliyetleri olduğunu söylemeye gerek bile yoktur.

Diğer yandan ABD ve bazı Batılı devletlerin körfez savaşının başlamasından bu yana bölgedeki askeri ve siyasi etkisi biliniyor. Yüzyıllara dayanan bir geçmişe sahip olan bu etki, özellikle söz konusu savaştan sonra farklı parametreler gözetilerek kullanılıyor. Zira Körfez Savaşı, bölgede yeni aktörleri ve buna bağlı olarak yeni denge noktalarını ortaya çıkardı. Batı ve ABD ile ilişkileri sıcak olan Kürtler ve Irak’taki iktidar eksenli Şiiler, bölgenin en önemli değişkenleri haline geldi. Yeni dengeleri ve bu değişkenleri kuvvetli bir şekilde önemseyen, aynı zamanda Koalisyon Güçleri olarak bilinen ABD, İngiltere, Fransa ve diğer Batılı ülkeler, çıkarlarına uygun buldukları muhaliflere değişen derecelerde destek oldular. Önderlik etikleri koalisyon, Suriye’de 2014’ten bu yana IŞİD militanlarına hava saldırıları düzenledi ve Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adlı Kürt ve Arap milis ittifakının cihatçıların elinden toprak kazanmasına yardımcı oldu. Aynı koalisyon, yeni dengeleri ve değişkenleri önemseme ve IŞİD ile mücadele kararlılığı bağlamında Suriye’dekinin üç katı hava saldırısını Irak coğrafyasında, özellikle de Musul merkezinde bulunan IŞİD hedeflerine yöneltti.

Diğer yandan ABD ve bazı Batılı devletlerin körfez savaşının başlamasından bu yana bölgedeki askeri ve siyasi etkisi biliniyor. Yüzyıllara dayanan bir geçmişe sahip olan bu etki, özellikle söz konusu savaştan sonra farklı parametreler gözetilerek kullanılıyor. Zira Körfez Savaşı, bölgede yeni aktörleri ve buna bağlı olarak yeni denge noktalarını ortaya çıkardı.

Uzun süredir Özgür Suriye Ordusu’na (ÖSO) destek veren Türkiye, ‘Eğit-Donat’ sürecinden bu yana, ancak son iki yılda doğrudan Suriye iç savaşına dâhil oldu. Daha önce farklı şekillerde Suriye’de olup bitenlere müdahil olan Türkiye, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarıyla başka bir pozisyona geçti. Türkiye bu harekâtlarda iki farklı hedefe yönelse de aynı partnerle (ÖSO’yla) hareket etti. Fırat Kalkanı Harekâtı’nda Cerablus, Azez, Çobanbey (Al Rai-El Rai), Elbab bölgesinden Münbiç’e kadar olan alanda IŞİD’le mücadelede olduğu gibi, TSK, Afrin’de de PYD’ye yönelik Zeytin Dalı Harekâtı’nı ÖSO ile birlikte yürüttü. ABD ile Rusya’nın bilgisi ve rızası doğrultusunda gerçekleşen söz konusu iki harekâtle Türkiye, bir anda kendisini sahada, yani Suriye’deki iç savaşın içinde buldu. Giderek İdlip sorununa da dâhil edildi ya da kendi isteğiyle müdahil oldu.

Suudi Arabistan, Mısır, İsrail gibi bölge ülkeleri de kendi konumları ya da ihtiyaçları gereği sürece farklı şekillerde müdahale etti. Suudi Arabistan ve kısmen Mısır, İran’ın nüfuzunu azaltmak isteyen ülkeler olarak, isyancı gruplara silah ve para yardımı yaptı. İsrail ise, Hizbullah’a giden İran silahlarından, İran’ın Suriye’deki egemenlik çabasından kaygılanarak buna engel olmak için Suriye’ye hava saldırıları düzenledi. Adı geçen üç ülke, Koalisyon Güçleri’ne paralel davranarak, yeterince karmaşık olan Suriye denklemine girdi.

Adları yukarıda da anılan sayıca on civarında ülke, kendilerini Suriye’nin Dostları olarak ifade ettikleri halde, ne ilginçtir ki Suriye iç savaşı sekiz yıldır devam ediyor. Sekiz

yılda yaşanan bunca drama karşın başarılan tek şey, iç savaştan sonra ortaya çıkan IŞİD'in etkisinin ciddi oranda kırılmış olması ve kimi bölgelerle sınırlı çatışmaları saymazsak savaşın büyük ölçüde son bulmasıdır. Şimdi kalıcı bir barışın nasıl sağlanacağı Suriye'yle ilgilenen her kesimin, özellikle de kendilerini Suriye Dostları olarak adlandıranların hem ilgi alanıdır hem de merak konusudur.

Trump'ın açıklamaları

IŞİD'in etkisi kırıldıktan sonra yeni bir süreç başladı. IŞİD'in güçlenip etkinlik kazanması nasıl bir duyarlılık oluşturduysa, yenilmesi sonrasındaki süreç de benzer bir duyarlılık oluşturdu. 19 Aralık 2018 günü Trump, Suriye'den çekileceklerini açıkladı. ABD Başkanı, Rusya, İran ve Türkiye'nin, Suriye'deki etkisini minimum düzeye getirdikleri IŞİD ile baş edebileceğini belirterek aldığı kararı duyurdu.

Sosyal medyadan duyurulan bu açıklamadan bir süre sonra, Trump'ın açıklamalarının yol açtığı tartışmalara paralel olarak 7 Ocak 2019 günü Türkiye basını yeni bir haber verdi. "ABD'nin Suriye'den çekilmesi konusunda koordinasyon görüşmeleri yapmak üzere dün akşam İsrail'e gelen Bolton, İsrail Başbakanı Netanyahu ile görüşmesinden önce gazetecilere yaptığı açıklamada, Suriye Demokratik Güçleri'ni (SDG) kastederek, Amerika'nın Suriye'den çekilmesinin Türkiye'nin 'Kürt savaşçıların' güvenliğini garanti etmesi ve IŞİD'in yenilmesi koşulu-na bağlı olduğunu söylemişti." Söz konusu

haberinin pek çok basın organından manşete çıkan kısmı ise şu şekildeydi. "ABD Başkanı Donald Trump'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton, Amerikan askerlerinin Suriye'den çekilmesine ilişkin İsrail'e güvence vererek, "Çekilme, Washington'ın müttefiklerinin savunması sağlanarak yapılacak."

Bu gelişmelerin ardından Türk, Kürt pek çok siyasetçi, analist, yorumcu ve gazeteci farklı senaryoları gündeme getirdiler. ABD'nin çekilme kararının ardından olup bitenlerin ve Suriye konusunun Türkiye'den nasıl görüldüğünü açıkça ortaya koyması bakımından birkaç şey söylemekte yarar var. Kimileri Suriye'ye girmek için Türkiye'ye fırsat doğduğunu yazıp yorumlarken, kimi-

leri de Cezayir Anlaşması sonrasında ve Kerkük meselesinde olduğu gibi, ABD'nin bir kez daha Kürtleri sattığını hatırlattılar. Oysaki okumaya, yazmaya, araştırma yapmaya ve anlamaya emek veren insanlar yönünden gelişmeler başka türlü seyrediyor.

Suriye'de askeri güç bulunduran her ülke, zamanı geldiğinde ve amacına ulaştığında oradan çekileceğini veya çekilmek zorunda kalacağını biliyor. Zira sekiz yıllık savaşa rağmen Suriye egemen bir devlet ve şö-

le ya da böyle olsun bir yönetime ve hükümet organına sahiptir. Orta vadede Suriye Devleti'nin rıza göstermediği hiçbir ülkenin orada sorun yaşamadan askeri güç bulundurma şansı yoktur. Kaldı ki kökeni ne olursa olsun Suriye halkını oluşturanlar da uzun vadede böyle bir şeye, ya-

ABD'nin çekilme kararının ardından olup bitenlerin ve Suriye konusunun Türkiye'den nasıl görüldüğünü açıkça ortaya koyması bakımından birkaç şey söylemekte yarar var. Kimileri Suriye'ye girmek için Türkiye'ye fırsat doğduğunu yazıp yorumlarken, kimileri de Cezayir Anlaşması sonrasında ve Kerkük meselesinde olduğu gibi, ABD'nin bir kez daha Kürtleri sattığını hatırlattılar. Oysaki okumaya, yazmaya, araştırma yapmaya ve anlamaya emek veren insanlar yönünden gelişmeler başka türlü seyrediyor.

bancı bir güce razı olmazlar. Rusya ve İran da, ABD gibi amaçlarına ulaştıkları ilk anda Suriye'den çekileceklerdir. Türkiye'nin de izleyeceği yol hiç kuşku yok ki benzer olacaktır. Suriye'deki iç koşullar bu şekilde sürerse Türkiye daha fazla güç bulundurmamak yerine, bulundurduğu gücü yavaş yavaş çekme hesabı yapacaktır. İdlib sorunu aşıldıktan sonra yeni anayasa ve demokratik seçimler, Suriye'nin ağırlıklı gündem maddeleri olacaktır. Bu iki konuya dair sorunlar silahlarla değil, diplomasi masasında tarafların karşılıklı olarak birbirinin haklarına saygı çerçevesinde çözülecektir. İlgili tarafların açıklamaları, masadaki etkin ve güçlü ak-

törlerin beyanları büyük ölçüde bu yöndedir. Ne var ki olaylardan siyasi çıkarlar devşirmek isteyenler açınsındansa şartlar ne olursa olsun süreçleri ters yüz etmek ve amaçları dışında algılamak hatta başka türlü manalandırmak her zaman mümkündür. Bu kimseler yönünden derin yanılgıların, hayal kırıklıklarının, sırf konuşmak ya da bir şeyler yazıp çizmek maksadıyla ileri sürdükleri görüşlerin dayanaktan yoksun oluşunun, ortaya koydukları tezlerin gerçeğe uzaklığının hiçbir önemi yoktur. Onlar için varsa yoksa mutlak bağlılıkla bir taraf gibi düşünmek, nalıncı keseri gibi her şeyi ve her süreci tuttuğu tarafa yontmak bir alışkanlığa dönüşür.

Diğer yandan hem ABD'nin hem de Rusya'nın, Suriye konusundaki konfor alanları son yedi yılda neredeyse yedi kat arttı. Buna karşın maruz kaldığı göç ve YPG'ye dair gerekçeler nedeniyle daha etkin rol almak isteyen Türkiye, giderek sıkışan, ABD ve Rusya

olmadan adım atmakta zorlanan bir ülke ve dolayısıyla sıkışık bir alanda siyaset yapan bir bölgesel aktöre dönüştü. Bu gibi gerçeklerin, yani ölçülebilir verilere dayanan ekonomik ve askeri gücün, siyasi etkinin, uluslararası kabulün, BM gibi kurumlarda söz sahibi olmanın ışığında bakıldığında, Türkiye'yi ABD ve Rusya gibi ülkelerle aynı güç ve etkide görmek, dilek ve temenni duygusunu aştığı sürece ciddi bir yanılgı ve hesap hatası olur.

Ayrıca Suriye'de, Türkiye sadece ABD ile sorun yaşamıyor, Rusya'yla, Rejimle içerikleri farklı da olsa kimi sorunlar yaşıyor. Rusya ile her şeyin Türkiye'nin istediği gibi yürüdüğünü sanmak, Esad

Suriye'de, Türkiye sadece ABD ile sorun yaşamıyor, Rusya'yla, Rejimle içerikleri farklı da olsa kimi sorunlar yaşıyor. Rusya ile her şeyin Türkiye'nin istediği gibi yürüdüğünü sanmak, Esad yönetimine iki ülkenin bakış açılarındaki farklılıkları yok saymaktır. Yakın geçmişe bakılırsa, Rusya-Türkiye ilişkileri, NATO'nun caydırıcı etkisi ve Türkiye'ye sahip çıkan kararlı tutumu olmazsa savaş noktasına gelmişti.

yönetimine iki ülkenin bakış açılarındaki farklılıkları yok saymaktır. Yakın geçmişe bakılırsa, Rusya-Türkiye ilişkileri, NATO'nun caydırıcı etkisi ve Türkiye'ye sahip çıkan kararlı tutumu olmazsa savaş noktasına gelmişti. Unutulmamalı ki bu kriz Suriye eksenli bir gelişmeydi. Bugün Suriye'de şu ya da bu amaçla var olan her ülkenin, diğeriyle bir sorunu olabilir.

Bir yandan ABD, bir yandan Rusya-İran, bir yandan Türkiye hem uzlaşı yolları buluyor, hem bir şekilde karşı karşıya geliyor. Eğer BM ortak kararlar alabilseydi ve amaçları bir olan bir Koalisyon, Suriye iç savaşına müdahil olsaydı, durum bugün olduğundan çok farklı noktaya gelirdi. Anılan ülkeler bir alanda ortak hareket edebilirken, başka bir alanda farklı tutumlar sergileyebiliyor. Söz gelimi, Türkiye, YPG nedeniyle Münbiç'ten ne kadar rahatsızsa, Suriye Rejimi, dolayısıyla Rusya da radikal ve cihatçı grupların İdlib'deki varlığından o kadar rahatsız. İran'ın varlığından kim rahatsız olu-

yorsa, İran da onlardan rahatsız oluyor. Bu döngü sahadaki bütün ülkeler için aşağı yukarı böyledir.

Bir de kimi ülkelerin Suriye'nin geneline dair beklentileri ve hedefleri var. Rusya-İran, Esad yönetiminin devam etmesini ya da Nusayri bir yönetim istiyor, ABD ve Koalisyon Güçleri bütün kesimlerin temsil edildiği ve içinde yer aldığı demokratik bir yönetim istiyor. Türkiye, Koalisyon Güçleri'nin tezlerine YPG konusundaki itirazlarına rağmen daha yakın duruyor. Özetle Suriye'deki gelişmeler, Esad'lı, Esad'sız çözümden, bir yığın farklı parametrenin ortaya çıktığı karmaşık bir yapıya eviriliyor.

Anılan ülkelerin hemen hepsi yeni ve demokratik bir Suriye istiyor ama hepsinin yeni ve demokratik Suriye tanımı farklılıklar gösteriyor. Üstelik taban tabana zıt olan, birinin diğeri yok saydığı farklılıklar...

Türkiye, YPG nedeniyle ABD ile yaşadığı sorunların benzerini Rusya'yla da yaşıyor. Farklı tonlarda da olsa ADB ve Rusya'nın YPG ile derin ilişkileri var. Her iki ülke de Suriye'nin geleceğinin şekillenmesi sürecinde YPG'ye önemli roller biçiyor. ABD'nin silah ve mühimmat yardımı gibi kapsamlı olmasa da Rusya'nın da YPG ile açık ve net ilişkileri var. PKK konusunda da durum aşağı yukarı benzer bir çizgide seyrediyor.

Açık ki sorunlar ya da anlaşmazlıklar birçok boyutta ve farklı noktalarda odaklanıyor. Uzlaşmaların, dönemsel iş birliklerinin dinamikleri de aynı şekilde gelişiyor. Suriye'deki

aktörler, iki konuda uzlaşıyorsa, diğer iki konuda farklılaşıyor. Bir resimde ABD-Türkiye varken öteki resimde Rusya-Türkiye, daha büyük bir resimde ABD-Rusya... Şüphe yok ki Suriye denklemi, sadece Suriye kapsamındaki kurulmuyor, koca bir Ortadoğu, Şii-Sünni dengesi, İsrail'in güvenliği, Sykes Picot Antlaşması'ndan dönüş arayışları gibi sayısız değişkenin etkisiyle denklem şekilleniyor.

Adana Mutabakatı

24 Ocak 2019 günü Putin ile Erdoğan görüşmesinde gündeme gelen Adana Mutabakatı, Suriye konusunda temel aktörlerin Türkiye'den çok farklı düşündüğünü gösteriyor. Hem Putin'in Adana Mutabakatı'na vurgu yapması hem de Türkiye, Kürtlere saldırırsa onları ekonomik açıdan çökertiriz/mahvederiz diyen ABD Başkanı Donald Trump'ın demeci, Türkiye'nin Suriye siyasetinde elinin çok güçlü olmadığını gösteriyor. Diğer yandan Trump'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı John Bolton'ın açıklamaları, temel aktörlerin Suriye'ye Türkiye'nin baktığı yerden çok uzak olduğunu gözler önüne seriyor.

20 Ekim 1998 tarihinde imzalanan ve Suriye'nin PKK'yı desteklememe taahhüdünü üstlendiği Adana Mutabakatı gibi, 2010 yılında Suriye ile yapılan ikili anlaşma da PKK konusunda Türkiye ile Suriye'nin yakın işbirliğine işaret ediyor. Kimi basın çevrelerinin yorumladığı gibi Türkiye'ye Suriye'nin egemenlik alanlarına müdahale hakkı tanımıyor. Söz konusu mutabakat, PKK'ye dair Türk ve Suriye hükümetlerinin ortak irade beyanını içeren bir mutabakat metnidir.

Uzlaşmaların, dönemsel iş birliklerinin dinamikleri de aynı şekilde gelişiyor. Suriye'deki aktörler, iki konuda uzlaşıyorsa, diğer iki konuda farklılaşıyor. Bir resimde ABD-Türkiye varken öteki resimde Rusya-Türkiye, daha büyük bir resimde ABD-Rusya... Şüphe yok ki Suriye denklemi, sadece Suriye kapsamında kurulmuyor, koca bir Ortadoğu, Şii-Sünni dengesi, İsrail'in güvenliği, Sykes Picot Antlaşması'ndan dönüş arayışları gibi sayısız değişkenin etkisiyle denklem şekilleniyor.

Münbiç ve ABD konusu

Türkiye oldukça özel bir konjonktürde Afrin'e müdahalede bulundu. Denilebilir ki İdlib konusunda Türkiye'nin desteği karşılığında Afrin'in YPG'den alınmasına Rusya ve Esad yönetimince göz yumuldu. Rusya şimdilik de olsa Kürtlerin Akdeniz'le bir şekilde ilişki kurmasını istemiyor. Bu yüzden de başından beri Afrin ve çevresini önemsiyor. İran'ın, hatta bilinen nedenlerle Türkiye'nin de böyle bir şey istemediği söylenebilir. Rusya ve İran'ın ayrıca enerji konusunda ortak kaygıları var. Doğal gaz satışında Avrupa pazarında

önemli pay sahibi olan ve bölgedeki enerji koridorları noktasında hassas davranan Rusya, kendi petrol ve doğal gazına rakip olacak yeni alternatiflerin oluşmasında rahatsızlık duyuyor. Afrin'den Akdeniz'e açılan bir enerji koridoru Kerkük petrollerini ve Güney Kürdistan'daki doğal gazı, orta vadede Avrupa pazarında Rusya'ya güçlü bir rakip haline getirir. Fransa'nın ve kısmen de ABD'nin sıcak baktığı bu yeni enerji hattı, başından beri Rusya'yı rahatsız ediyor. Bu nedenlerle Münbiç-Afrin, Kobani-Afrin arasındaki koridor uzun yıllar Batılı devletler ve Rusya bakımından ilgi alanı olmaya devam edecek gibi görünüyor. Zira bu coğrafyanın hem petrol hem de doğal gaz bakımından çok verimli rezervler barındırdığını ilgili ülkeler çok iyi biliyor. Bu yüzden de farklı amaçlarla da olsa çıkarları birbirleriyle çelişen ülkeler, Suriye'de sınırlı bir alanda ya da genel düzeyde ittifaklar kurabiliyor, iş birlikleri yaratabiliyor.

Afrin'den Akdeniz'e açılan bir enerji koridoru Kerkük petrollerini ve Güney Kürdistan'daki doğal gazı, orta vadede Avrupa pazarında Rusya'ya güçlü bir rakip haline getirir. Fransa'nın ve kısmen de ABD'nin sıcak baktığı bu yeni enerji hattı, başından beri Rusya'yı rahatsız ediyor. Bu nedenlerle Münbiç-Afrin, Kobani-Afrin arasındaki koridor uzun yıllar Batılı devletler ve Rusya bakımından ilgi alanı olmaya devam edecek gibi görünüyor.

Türkiye'nin dış siyaset handikapları, onu Suriye'de ön gördüğünden daha çok zorluyor. Zira Suriye iç savaşıyla birlikte ABD ve Rusya gibi temel aktörler tarafından yeni bir denklem kuruldu. İzlediği siyasetin doğrulduğundan, yanlışlığından, askeri ve ekonomik gücünden bağımsız olarak Türkiye, sürece kendi çıkarları doğrultusunda dâhil olmaya başladığında pek çok konuda zaten geç kalmıştı. Bu da hamle yapma şansını zorlaştıran önemli bir faktöre dönüştü.

Biliyoruz ki artık hiçbir ülke bütün yumurtaları aynı sepete koymuyor.

Bu nedenle de Afrin'de uzlaşan iki ülke, İdlib'de ya da genel düzeydeki Suriye siyasetinde çelişebiliyor. Münbiç'te uzlaşanlar, diğer alanlar noktasında ayrı düşebiliyor. Büyük resimde uzlaşan başka iki ülke, bölgeler düzeyinde ya da Suriye'nin yeniden yapılandırılmasında farklı tutum takınabiliyor. Bu ayrışmalar, Güvenli Bölge veya Tampon Bölge türü yeni önlemler konusunda da aynı şekilde masada duruyor. Zira Suriye sürecine dâhil olan her bir ülkenin, insani, diplomatik, barışçı tavrı dışında 'başka' amacı da var. Gizli ya da açık olan 'başka' amaç bütün süreçleri zorluyor, iç savaşı uzatıyor, çözüm çabalarını başarısız kılıyor.

Astana Süreci, Soçi ve İdlib Mutabakatları

Astana süreci, Soçi ve İdlib mutabakatı, Rusya, İran ve Türkiye'yi yakınlaştırdı. Birbirinden farklı amaçları olan ve beklentileri ayrılan hatta Suriye iç savaşından görece hiç etkilenmeyen ve en çok etkilenen bu üç ülke,

pek çok konudaki farklılıklarına rağmen belli noktalarda uzlaştı. Rusya ve İran yönünden esas olan Suriye Rejimi'ne alan açmak ve buna uygun hareket etmekten Türkiye için temel alınan şey ise, sayıları 3,5 milyona varan göçmen kitlesinin geri dönüşüne fırsat verecek bir ortama dönmek, YPG konusundaki kaygıları en aza indirmek. Diğer yandan İdlib Mutabakatı doğrultusunda üç ülke, Suriyeli ya da başka ülkelerden olan çok uluslu silahlı grupların ağır silahlardan arındırılması ve aşamalı olarak İdlib ve bulundukları diğer bölgeleri terk etmeleri noktasında anlaşmış görünüyorlar. Pek çok ülke tarafından genel kabul gören bu süreçlerden (Astana, Soçi) beklenen, demokratik bir seçimle Suriye'nin yeniden yapılandırılmasına katkı yapması ve fırsat tanınmasıdır. Türkiye'nin iç siyaset odaklı tutumunu saymazsak Astana Süreci ve buna bağlı Soçi ve İdlib mutabakatlarının yer aldığı masada bu konular var.

Viyana Görüşmeleri ve Yeni Anayasa Komisyonu

Viyana görüşmeleri ve Suriye barış süreci, Suriye'nin yeniden yapılandırılmasına imkân verecek bir anlayışla ilerletiliyor. Kimi sorunlarına rağmen önemli bir çözüm hamlesi sayılan Viyana Görüşmeleri, temel aktörler ve Türkiye, İran gibi ülkelerin masaya farklı amaçlarla müdahale etmesi nedeniyle zaman zaman kesintiye uğruyor, bazen de güçlüklerle karşılaşılıyor. Anayasa Komisyonu'nda net bir uzlaşma sağlandığında, Suriye'nin geleceği büyük ölçüde her kesimden Suriyeliler eliyle şekillenecektir.

Astana Süreci ülkeleri ve Venezüella

Konumuzla doğrudan ilişkisi olmasa da Maduro'ya destek olan ülkelerin ittifakı ve korku tünellerinde gelecek arayan Venezüella sorunu için birkaç şey söylemek, küresel denklemin boyutlarını görmek için önem kazanıyor. Zira Venezüella, Suriye'de aynı yöne bakan ülkeleri tuhaf bir şekilde buluşturdu. Sosyalist Venezüella bir anda Fundamentalist İran'ın, sosyalizmden vazgeçmiş Rusya'nın, muhafazakâr parti tarafından yönetilen Türkiye'nin ve kapitalist kalkınma modelleriyle gelişmeyi deneyen Çin'in desteğini kazandı. Bu desteğin tek nedeni ABD karşıtlığı değil elbette... Petrol ve altın rezervleri ABD'nin ne kadar ilgisini çekiyorsa Rusya ve Çin hattının da o kadar ilgisini çekiyor. Suriye'de olduğu gibi Venezüella'da da esas sorun dünyadaki zenginliği, kimin ne kadar yöneteceği.

Yeri gelmişken belirtmekte var. Yüz yıllardır bazı ülkeler, partiler ve bu partilerin liderleri, korku üretir, korku tünellerinde gelecek, hatta istikrar ve iktidar ararlar. Bu ülkelerde iktidarlar kendi geleceklerini güvence altına almak için sürekli düşman üretir. Bu düşman bazen içte bazen dışta bulunur. Buna karşı korkuyla boyun eğdiremeyen ülkeler de az değil. Irak, Libya ve Suriye korkuyla boyun eğdiremediler. Şimdi de Venezüella bu sancıları çekiyor, bakalım Maduro ve partisi korkuyla boyun eğdirebilecek mi yoksa demokrasinin gereğini yapabilecek mi?

Venezüella, Suriye'de aynı yöne bakan ülkeleri tuhaf bir şekilde buluşturdu. Sosyalist Venezüella bir anda Fundamentalist İran'ın, sosyalizmden vazgeçmiş Rusya'nın, muhafazakâr parti tarafından yönetilen Türkiye'nin ve kapitalist kalkınma modelleriyle gelişmeyi deneyen Çin'in desteğini kazandı. Bu desteğin tek nedeni ABD karşıtlığı değil elbette... Petrol ve altın rezervleri ABD'nin ne kadar ilgisini çekiyorsa Rusya ve Çin hattının da o kadar ilgisini çekiyor. Suriye'de olduğu gibi Venezüella'da da esas sorun dünyadaki zenginliği, kimin ne kadar yöneteceği.

Son birkaç söz

Suriye'nin dostları ya da komşuları başından beri doğru bir siyasal çizgiye yönelse-lerdi açık ki tablo çok daha başka olabilirdi. Rejimin bütün zulmüne rağmen Suriye halkı daha az acı çekerek bu süreci atlatabilirdi. Bundan hiç kuşku yok. Ne var ki uluslararası denklem ve bölgedeki dengelerin etkisiyle yeniden şekillenen bu coğrafya, vekâletler savaşı ve benzeri hesaplar nedeniyle bazı ülkelerin birbirleriyle hesaplaşma alanına döndü. Suriye halkının ne istediğinden, onlar için neyin daha iyi olacağından, Suriye'nin ortak geleceğinin nasıl yeniden inşa edileceğinden bağımsız olarak bazı ülkeler kendi

uluslararası ve bölgesel çıkarları uğruna baştanbaşa Suriye'yi bilek güreşi alanı seçtiler. Suriye'deki enerji alanlarının kontrolünü, halkların haklarına ve insanların barış içinde bir arada yaşamasına yeğlediler. Bir anda Suriye halkının gücünü, etkisini hatta Esad Rejimini bile aşan büyük sorunlar ortaya çıktı ve halk siyasal talepleri dillendirmek, onlar uğruna mücadele etmek yerine canını kurtarma derdiyle uğraştı. Her kökenden insanlar, öbek öbek mülteci durumuna düştü, kendi ülkesinde sürgün hayatı yaşadı. Bir kez daha zalimlerin zulümde ısrarı, milyonlarca insanın dramına dönüştü, canına ve malına mal oldu.

Dîrok ji bo Kurdan tekerur dibe ?

Doç. Dr. Ekrem ONEN

Doç. Dr. Ekrem ONEN

Kovara DENG

Rewşa Kurda nuha dişibi berya peymanana Sevr, Konferansa Parîs û Lozanê.

Ji bo ku mirov bikaribe rewşa Kurdan nuha hinekî fam bike hêjaye mirov hinekî li dîroka Kurdan a sedsala dawî bi kurtî be jî di ber çav de derbas ke, wê demê mirov bêhtir dikare fam bike ji bo çi Kurd îroj di vî halî dene. Dema mirov bi kurtî li bûyerên derbasbûyî yên dîroka Kurdan dinere mirov baş fam dike ku heger ne temamî be jî lê bi piranî ji alî Kurdan de ji di tîkiliyên Kurdan bi zirhêzên navnetewî re mirov dibîne tarîx ji alî kurdan tekerur dibe. Dema ez li rewşa Kurdan nuha dinênim gelekî dişibihe rewşa Kurdan berya peymanana Sevr û Lozan û konferansa Parîsê.

Wek em dizanin berya şerê cihanê yê yekemîn hêzê antant Înglîz, Fransa û Rûsya qeyserî ji bo perçekirina Împaratorîya Osmanî di nava xwede di sala 1915 de bi dizî dest bi dan û stendina kirin û di sala 1916 de gihan encamekê. Paşê bi Şoreşa oktober a Rûsya di sala 1917 de Rûsya xwe ji tifaqî paşde kişand û ev tifaq bi navê Mark Sykesê Înglîzî û François Georges -Picotê Frensî

hat binav kirin. Ji vê demê pêve em dibînin çi welatên Rojava çi Rûsya bi Kurdan re di tîkiliya debûn. Kurdên wê serdemê bi teybet Kurd Tealî Cemiyetî heta konferansa Parîsê 1919 bi hêvî bûn ji bi piştgirîya welatên rojava ji bi piştgirîya Rûsya bi karibin welatekî ava bikin. Lê di konferansa Parîsê de eşkere bû ku ji welatên rojava çi Rûsya tîkiliyên wan bi Kurda re ji bo ku siyaseta xwe li herêmê bimeşînin kurd meşxul dikirin heta ku bighên armancên xwe. Welatên rojava ji bo projê xwe li herêma Rojhilata nêzîk û navîn, Rûsya jî ji bo bi karibe ji başûr de sînorê xwe yê Kafkasya zexm bike karta kurdan bi kar di anîn. Piştî konferansa Parîsê Kurdan fam kirin ku ji derve de tu alîkarî bi wan re nabe û lazime ew li çara serê xwe bigerin. Bi teybet beyana Şerîf Paşa a di Konferansa Parîsê de ku bi patrîkê Ermenîya re belav kir, bu sebebên nakokiyê di navbera Kurdan de bi teybet di nav Kurd Tealî Cemiyetî, ji ber di Konferansa Parîsê de nerînên weha hebûn ku bêhtirin bakurê Kurdistanê wek Ermenistan dihate diyar kirin. Kurdan dereng fam kirin ku welatên

Rojava (Înglîz, Fransa û hwd) û Rusya di têkilîyên xwe bi Kurdan re Kurd meşxûl kirin û varqilandin heta gîhan armancên xwe. Di wê serdemê de hinek ji Kurdan wek Seyid Ebdulqadirê Nehrî dema fam kirin ji welatên Rojava û Rûsya hêvîya wan nema xwestin bi Turkan re li hev bikin ku desthilatdariyekê ji Kurdan re bi dest xin. Ev yek bu nakokî di navbera Kurd Tealî Cemiyetî, ji alî din de turkan jî fam kirin Kurd bê piştin ji alî welatên rojava û Rûsya de, wan jî xwe nedan ber tiştêkî. Wê serdemê jî şaşitiya Kurdan ew bû ku dema welatên Rojava

û Rûsya muhtacî wan bû lazim bû wan xwestinên xwe bi piştgiriya welatên rojava û Rûsya pêk bînin an avakirina dewletê serbixwe an ew tiştên ku Seyid Ebdulqadir xwest bi Turka re li hev ke û desthilatdariyekê bi dest bixe. Dema Kurd bi welatên Rojava û Rûsya re di têkilîyan de bûn Turk muhtacî Kurdan bû ku hinek daxwazên Kurdan qebûl bikin. Lê dema Turkan daxwazên welatan rojava qebûl kir Kurd bê pişt man, Turkan tiştêkî Kurdan qebul nekirin ev protses bi peymanê Lozanê bi dawî hat. Heman tişt em dikarin bêjin ji bo Komîta Azadî jî derbas dibe. Em dikarin bêjin Qazî Mihemed û Mîstefa Barzanî baş tede gîha bûn ku lazime Kurd ji balansa navbera zirhêzên mezin daxwazên xwe di wext de bi kar bînin û ji ber wê jî her du ya destkeftin ji bo milletê Kurd bi dest anîn. (1946 Cumhuriyeta Kurdistan û 1971 bi destxistina Otonomî ji bo Kurdistan). Heger Kurd îroj li xwe hayl nebin dikari îroj heman tişt tekarrar bibe.

Siyaseta Krîzê

Welatên Rojava (DYA, Almanya, Înglîz, Fransa) û Rûsya siyaseta wana derve li ser asase krîzê ava bûye. Heger em li siyaseta van welatan binerîn di van 150 salên dawî û heta nuha siyesteke weha meşandine. Li kujan aliyê cihanê krîz hebin ew li wir bûne. Li gelek aliyên cihanê bêhtirîn milleta ev fersend ji xwe re baş bi kar anîn û welatên xwe ava kirin. Bi ya min Kurdan ne serdemên berê û ne nuha ev rewş baş bikar ne anîn. Sebebê vêya dika re gelek tişt bin, lê bi ya min yek ji sebebên asase jî millî karekterê

Kurdan tê, ku di siyaseta de pir bawerîyê bi partner an dijberê xwe tîne (ne pragmatîkî). Heger em li siyaseta welatên Rojava û Rûsya a vî 150 salê dawî binerîn em dibînin heger welatên rojava ne wek Rûsya be jî wan jî bi navber her dem xwestine pirsê Kurd zindî be heta li welatêkî wek Rûsya di vî 100 salê dawî de gelek înstîtût li ser Kurdolojîyê ava kirin bi 10 an Kur-

dologên Rûs amade kirin. Lê ji bo ku Kurd welatê xwe ava bikin an desthilatdariyekê bi dest xin tiştêkî ber bi çav nekirin û nakin. Heger em Cumhûriyeta Mahabad 1946 û otonomîya 1970 ne hesabînin. Ew jî Mahabad di nivê rê de hiştin têk çû, otonomîya 1970 jî protses hîn dewam dike. Ji bo çî welatên Rojava û Rûsya weha dikin. Ji ber ew pragmatîk li pirsê Kurd dinerîn ji wan re li cihanê herêmên bi krîz lazime. Pirsê Kurd faktorekî esas yê krîzê ye li herêma rojhilata nêzîk û navîn, ji bo bikaribin siyaseta xwe li herêmê bimeşînin pirsê Kurd wek faktora krîzê li hember dewletên herêmê bi kar tînin. Ji ber wê dixwazin pirsê Kurd her zindî be.

Welatên Rojava (DYA, Almanya, Înglîz, Fransa) û Rûsya siyaseta wana derve li ser asase krîzê ava bûye. Heger em li siyaseta van welatan binerîn di van 150 salên dawî û heta nuha siyesteke weha meşandine. Li kujan aliyê cihanê krîz hebin ew li wir bûne. Li gelek aliyên cihanê bêhtirîn milleta ev fersend ji xwe re baş bi kar anîn û welatên xwe ava kirin.

Di vir de tişteki xerîb nîne, tišta xerîb eve ku Kurd nikarin vê siyaseta van welatan ku piştgirî didin zindîbûna pîrsa kurd nakarin bi kar bînin. Ev rewşa 30 salên dawî heta nuha ku ji bo Kurdan çêbû Kurdan ev rewş bi kar neanîn, hîn jî ne derenge ku Kurd li xwe hayl bibin û siyaseteke pragmatîk, reel û netewî bimeşînin. Lê wext nuha pir li gor dilê Kurda nameşe, divê Kurd hinek zu li xwe hayl bibibin. Heviza tarîxê bi siyastvanê Kurdan re gelek zeîfe. Buyerên Kerkûk û Efrînê 2 sal sere derbas ne bûne, Kurda lazim bû dersek mezin jê wergirtina di têkiliyên xwe bi welatên rojava û Rûsya re, Lê tišta li ortê ji me re dide diyar kirin ku ders ji van bûyerê ku du sal sere derbas bûye nehatiye stendin. Ev paradokseke mezine.

Rojavayê Kurdistanê

Piştî bûyerên ku li Sûrî destpêkir dem dem di rewşa Sûrî de guhertin bûn wek protsesa Cenev, Protsesa Astana. Rewşa Îdlib, Efrîn, Minbiç û bi teybet herêma Rojavayê Kurdistanê, nuha jî piştî beyana Tramp a vekşandina eskerê DYA ji Sûrî, Sûrî kete konaxek nûh. Bi beyana Tramp re pîrsa ku piştî eskerê DYA derkeve kîyê wê valayê dagre hate rojevê. Yek ji welatê aktîv Turkî xwest vê valayê, di bin sebebê "Ji ortê rakirina terorîstan" dagre. Lê wek em dizanin dewleta Turk armanca wê ewe rê li bergirtina avakirina desthilatdarîyê li ber Kurdan bigre. Em dikarin bêjin DYA heta derçakê di destpêkê de çav bi Turkan re şikenand ku dikarin rê bidin Turkî. Bes wek eşkere bû ev çavşikenadina DYA bi Turkan re ji bo bikaribe wan ji Rûsan dûr bike û nêzî xwe bike. Li hember vêya Rûsya jî Peymana Edenê anî bîra Tur-

kan ku, yek xwestin Turk bi Sûrî re raste rast dest bi têkiliyan bike, ku Sûrî piştî vekşandina eskerê DYA ji Sûrî rê ew derbasî wan herêman bibe ku sebebê dagirkirina Turkan a Rojavayê Kurdistanê ji ortê rabe. Her weha nehêlê Turk careke din nêzî DYA bibe. Ji ber wê jî li cîvîna dawî a navbera Putîn û Erdoxan li Mosko Putîn peymanê Edenê anî bîra wan her weha Putin got em zorê didin Sûrî ku bi Kurdan re dialogê bikin. Hêjayî gotinê ye Peymana Edenê ne ev 5 madê di medya Turkan û Kurdan de belav dibe. Peymana Edenê 22 made ye madê bi dizî nayê hesabê herdu alyan bîn belav kirin, wek mînak yek ji mada dizî ku Sûrî bi tu awayî wê daxawaza axê ji Turkî neke (mesela Antaq-

ya, Îskenderûn) ev nuha nayê hesabê Rejîma Esed xelkê Sûrî vêya bi zanibe. Nuha tišta li ber çavan ewe ku DYA dixwaze bi awayekî bi Turkan re li hevke lê ji Turkan tawîza dixwaze, tawîza asasî jî ewe ku Turkan bi awayekî ji Rûsan bi dûrxî. Ji alîkî din de têkiliyên

Turka ewqas bi Rûsan re pêşketîye diyare pir zehmete ku ev têkiliyên Turka û Rûsan bihêle ku têkiliyên Turka û DYA were qonaxa demên berê û baş bibe. Ya din li Turkîyê sistema dewletê hate guhertin û evê îroj sistema dewleta turk dimeşînin bi tu awayî bi welatên rojava re li hev nakin. Nakokîyên welatên rojava û DYA bi Turkan re ne bi Erdoxan re ye bi sistemê re ye. Heger em lê binerin ji kar avêtina zêdeyî 100 hezar karmendên dewletê bi teybet di nav ordî û îstixbaratê de, hişt ku welatên rojava li hember Erdoxan har bibe. Ji ber di nava ordîyê de ji heyamê Osmanî de Alaman û piştî endamtiya NATO a Turkî DYA di nava ordî û îstixbaratê gelek bi rêxistin bûn. Ev zêdeyî

Bi beyana Tramp re pîrsa ku piştî eskerê DYA derkeve kîyê wê valayê dagre hate rojevê. Yek ji welatê aktîv Turkî xwest vê valayê, di bin sebebê "Ji ortê rakirina terorîstan" dagre. Lê wek em dizanin dewleta Turk armanca wê ewe rê li bergirtina avakirina desthilatdarîyê li ber Kurdan bigre.

7000 general û efser ku di bin navê Fethulaciya de hatine avêtin tev merivên Alman û DYA nin her weha yên di nav istixbarat, unîversîte û mehkemên bilin de, yanî vê sîstema dewleta Turk kadroyên Alman û DYA ku di vê 100 salê dawî de di nava dewleta Turk bi rêxistin kiribûn teva tas-

fîye dikin. Zehmet e welatên Rojava û DYA bi sîstemeke weha re li hev bikin. Rûsya jî vêya baş dizane û vêya maxîmûm bi kar tine. Biqasî tişta eşkereye nuha piştî derketina eskerên DYA ji rojavayê Kurdistanê wê ordîya Sûrî bikeve van herêman bi protsesa siyasî re wê ji bo Rojavayê Kurdistanê di çarçewa reşnivîsa yasaya bingehî a Sûrî ku di civîna Astana ya ewil de ku ji alî Rûsya de hat pêşneyar kirin wê kurd mafekî bi dest xin. Ev maf jî bi qasî min reşnivîs ditîye mafekî otonomîya kulturî ye. Biya min ev Rûsya û DYA li ser li hev kirine. Her çuqas di rûde wek ku nakokîyên DYA û Rûsya gelek in û raste lê divê neyê ji birkirin ku li hevki- neke ne diyar jî di navbera DYA û Rûsya de heye. Ev li hev kirin jî;

- 1- Di paşerojê de Sûrî nebe talûke li ser Îsraîl.
- 2- Kêmkirina nufûsa Îran û Turkî li herêma.
- 3- Ji kurdan re destixistina mafekî meşrû.

Pir heyf tevgera siyasî a Rojavayê Kurdistanê ji van guhertinan re ne hazirin û protsesê baş na şopînin. Siyaset li ser asasê xeberên di televîzyon û gazeta de derdikevin nabe, xeberên di televîzyon û gazetade cûzekî pir biçûk rê me dide, tişta ne diyar di lêkolîn û zanîna buyerên dîrokî dene, ev jî pir heyf bêhtirîn siyasethanê nuha di seha siyasî Kurdistanê dene jê mehrûmin. Bêh-

Di destpêka şerê Sûrî de di nava Globalistên (Anglo-sakson) DYA û hinek welatên Rojava de pirs ji Êrdûnê heta Mîsilê avakirina dewletek Sûnî Îslamî ava bikin aktuel bû, yanî Rojava û başûrê Kurdistanê jî di nav de. Ji bo rê li ber girtina Îranê. Paşê demekê ev pirs ji rojevê de ket.

tirîn caran siyasetê li ser asasê hissî û bi sloganan dikin.

DYA: Nakokîyên Globalist û Patriota

Di van çend salên dawî de ku nakokîyên nava DYA yê Globalist (Anglosakson) û Patriota weha kur û eşkere bûn tehsîrek negatîv li

ser tevgera netewî a kurd jî kir, wek di bûyerên Kerkûk, hîlbijartina serokkomarê Îraq û zextên li ser herêma Kurdistanê ûhw. Bi ya min heger siyasethanê kurd ev protsesa nakokîyên nava DYA baş şopandibana dikaribûn ev protses bi xisarek minîmûm derbas bikirna. Lê siyasethanê kurd wek DYA bi yek helweste tevgerîyan û şaşitiya herî mezin di wir de kirin ku xisarek mezin da Kurda, ev protses hin dewam dike.

Dewletek Sûnî îslamî an Statûyek ji bo Kurdan ?

Wek min li jor behs kir nakokîyên nava DYA yê Globalist (Anglosakson) û Patriota nuha pir eşkere bû. Di destpêka şerê Sûrî de di nava Globalistên (Anglosakson) DYA û hinek welatên Rojava de pirs ji Êrdûnê heta Mîsilê avakirina dewletek Sûnî Îslamî ava bikin aktuel bû, yanî Rojava û başûrê Kurdistanê jî di nav de. Ji bo rê li ber girtina Îranê. Paşê demekê ev pirs ji rojevê de ket. Nuha ev pirs him teorik him jî praktîk cardî îşaretê wê derdikevin ortê. Çi ji beyanê hinek berpirsê globalistên DYA him ji siyasethanê welatê Rojava û Ereban dengê weha cardin derdikevin. Di praktîkê de car caran tê gotin ku ji welatên Ereba yên Sune ku ordîyek bê ava kirin û ew rojavayê Kurdistanê kontrol bike, her weha alîkariya Suûdiya Erebî bi 300 milyon dolar bo herêma Rekayê, di van demên dawî de ku eşkere

bû ku eskerên Misir û Sûûdî li dora Îdlibê şer dikan. Ev tev ji mere dide diyar kirin ku ev pirsra avakirina dewletek Sunî Îslamî hîna ji rojeva hineka derneketî ye. Turk heta nuha ne bi germî li vê projê dinerin. Her çuqas Sunenin. Ji ber Turk yek jê dixwazin ev dewlet nêzî wan be wek xelîfetîyê bi wan ve grêdayî be, lê diyare Sûudî aktorê vê projê yî berze û Turk dihesibînin dewletek weha dixwazin rê li ber firehkirina nufûsa Turkan bigre. Heta nuha globalîstên DYA ji bo careserkirina pirsra Kurd tu statûyek (Serxwebûn, federasyon, otonomî ya herêmî, otonomîya kulturî) konkret bi dokument tiştêkî pêşneyar nakin

hew dibên Kurd divê xwedî maf bin, çi mafe ne diyare ? Wek mînak em bi pêşneyara Rûsan razî an ne razî bin ew munaqesak dinêye bes Rûsya konkret bi dokumet dibên Kurd li Sûrî di çarçeweya yasaya bingehî a Sûrî de mafe otomîyek kultûrî bi dest xin. Baş an xerab lê ev vekirîye. Ne diyar kirna mafê konkret ji bo Kurdên Rojava ji alî globalîstên DYA ev ji ji mere şikê çê dike ku hin pirsra dewletek Sunî Îslamî ku kurdistana başûr û rojava jî di nav de, ji rojeva Globalîstên DYA derneketîye. Divê siyasethvanê Kurd gelek bi dîqet vêya bişopînin.

Evrensel demokrasi kavramı bağlamında yerel yönetimlerin önemi, işlevi ve bizdeki yansımaları

Mazhar KARA

Mazhar KARA

Kovara DENG

Çalkantılarla, gelgitlerle, alt-üstlerle, kasvet ve gerilimlerle, askeri darbeler ve muhtıralarla özgün bir kalıba girmiş olan Türkiye siyasal yapısı ile ülke yeniden bir seçim atmosferine girmiş bulunuyor. 31 Mart 2019 günü yerel seçimler yapılacak. Bu seçimler soncunda yerel yöneticiler seçilecek. Seçimlerin gündeme gelmesi ile birlikte yerel yönetimlere ilişkin tartışmalar da yeniden yoğunlaştı.

Bu tartışmalar ülkedeki irili ufaklı siyasal partileri ve çevreleri hareketlendirdi. Aday belirleme çalışmaları zorlu mücadelelere sahne oluyor. Biryandan çağın demokrasi normları bağlamında, yerel yönetimlerin yapısı, işlevleri tartışılırken, diğer yandan dünden devir alınan verili siyasal kültürden şeklini ve ruhunu alan bildik tartışmalar sürmektedir. Ağırılıkta, çevresi ve imkânları geniş, tabiri caizse! Ensesi kalınların bu süreçlerdeki rolleri halen belirleyicidir. Yani, adayların belirlemesine ön seçim, liyakat, vizyon, etik kurallara bağlılık vb. demokratik kriterlerin esemesi okunmuyor.

Her şeye rağmen, bir ülkede demokrasi- nin gelişerek kurumsallaşması için seçimler oldukça önemlidir. Toplumun demokratik katılımı ve denetimi bakımında yerel seçim-

lerin önemi daha da büyüktür. Tabi ki, seçme ve seçilme hakkı ve seçimler tek başına demokrasiyi oluşturamazlar. Seçme ve seçilme hakkını elde etmiş toplumlar demokrasiye geçmiş sayılmazlar. Demokrasi kavramının kapsamı oldukça geniştir. Daha bir dizi kural ve kurumları var. Seçimler tek başına demokrasiye geçiş sayılacaksa (ki sayılmaz) Türkiye'nin çok partili siyasal hayata, seçimlerle tanışması 1950 de başlar.

Bu toprakların insanı seçim kavramı (daha önceki küçük deneyimleri saymasak) ile yaklaşık olarak 70 yıl önce tanıştı. İktidarların seçimlerle değişebildiğini gördü. Ardından seçilenlerin silahla, sopayla iktidardan uzaklaştırılabileceğini, hatta idam edilerek yok edilebileceğini yaşayarak öğrendi. Bu yaşanan trajik olayları, ülke halklarının Kürdü ile Türkü ile ortak bir tarihsel geçmiş olarak, ortak bir siyasal deneyim olarak yaşandı. Kürtlerin şu yaşanmışlıklara bilinçli tercihi ile katılmamış olması bu gerçeği değiştirmez. Bu nedenle, gündelik hayatımızın vazgeçilmez kavramları uygar dünya ile eş zamanlı kullanmamıza rağmen çoğunlukla aynı anlamlarda kullanmıyoruz. Bu kavramlarla kurduğumuz ilişki bağlamında dünyadan farklıyız.

Bu, insanlığın eş zamanlı kullanageldiği bu vazgeçilmez kavramları gerçek anlamları ve içerikleri ile kullanılması, toplumsal, siyasal kültürün olumlu yönde değişmesi bağlamında işimizi kolaylaştırabilir. Ancak, yaşadıklarımızdan öğrendiklerimiz, duyduklarımızla ve gördüklerimizle eşleşmiyor, uyumuyor.

Demokrasinin temel güvencesi olması gereken evrensel hukuk normları yerel hukuk tarafından suç unsuru sayılacak kadar yabancıdır burada. Misal, düşünmek ve düşündüğünü söylemek halen suç sayılmaktadır. Birçok insanlar görüşlerinden, görüşlerini sosyal medya üzerinden paylaşmaktan dolayı hapis yatmakta, soruşturmaya, kovuşturmaya tabi tutulmaktadır. Kasvetli, çok kutuplu bir siyasal anlayış hallen ülkede hüküm sürmektedir. Ve 31 Mart Yerel Seçimleri böyle bir siyasal atmosfer içinde gerçekleşecek.

On beş yıllık aşkın bir süreden bu yana ülkeyi yöneten siyasal iktidarı bu ülkenin büyük meselelerini savaş siyasetiyle çözmeye çalışmaktadır. Bu yanlış siyasetin doğal bir sonucu olarak hem ekonomi hem de demokrasi dibe vurdu. Bu durum seçim sürecini daha da katı ve kaotik bir hale getirildi, getiriyor. Bu seçim sürecinde demokratik normlar, liyakat, adalet, hoşgörü, haklar ve özgürlükler konuşulmuyor. Meseleleri çözmemize yardımcı olacak olan akılcı yöntemler bir yana itilerek, demokratik diyalog ve tartışma ortamı dinamitlenerek yok ediliyor. Yerel yönetimlerin seçilmesi sürecinin, demokrasinin kurumlaşması, yönetim bilimi imkânları ile daha da nitelikli hizmetler ve değerler üretir hale gelmesi bağlamından çıkarılması daha çok bu nedenledir.

Kayum bir çeşit darbedir

İktidarın çağcıl demokratik değerlerden ne anladığına bakmak için yerel yönetim anlayışına bakmak yeterli olacaktır. Seçilmiş belediye başkanlarını görevden alınarak yerine keyfi atamaların yapılması demokrasiye vurulmuş büyük bir darbedir. Bu uygulama, gerçekten demokrasiden yana, darbelere karşı bir iktidarın uygulaması olamaz. Ancak bu ülkede bu da oldu, oluyor.

Eh, yaşanarak öğrenilmiş, ezberlenmiş siyasal kalıpların terk edilmesi

kolay değildir. Bugüne değin kaos siyasetinden iktidar çıkarmış, ekonomik ve siyasal rant üretmiş siyasal kesimlerden bundan vazgeçmeleri, çağcıl demokratik normlara uygun bir siyaset yürütmeleri beklenebilir mi?

Elbette ki beklenebilir. Çünkü bu görev en başta, demokrasiyi, hakkı, hukuku, özgürlük ve adaleti en önemli siyaset argümanı haline getirerek

siyaset sahnesini aşındıran muhalefetindir.

Muhalefet de aday belirleme süreçlerini dönemin siyasal ruhuna uygun bir çalışma ile yürütmektedir. Kazanmak için her yolu muhalefet saymaktadır. İktidarın kötü bir taklitti gibi bir çalışma prensibi benimsemiştir. Mesela aday belirleme sürecinde ön seçim yok. Toplumun alt kesimleri, sivil toplum örgütlerin, adayların belirlenmesi süreçlerine aktif olarak katılmasının yolları kapatılmış. Bu gibi, kurum, bilinen demokratik kural ve kriterlerin ortadan kaldırılması ile birlikte muhalefet cenahında da süreç ilginç tartışmalar ve kavgalara sahne oldu.

Cumhur ittifakı olarak bilinen iktidar cephesi Kürtler mümkünse yer yüzünden silme siyasetini güderken, millet ittifakı

olarak adlandırılan muhalefet ise Kürtlerle ittifakı, Kürt siyasal çevreleri ile birlikte görünmekten imtina ederek, gizli kapaklı yöntemlerle Kürtlerin oylarıyla ilgilenmeyi tercih etmektedir.

Beri taraftan, sisteme muhalif olduğunu, barış, demokrasi ve özgürlük için mücadele ettiğini söyleyenlerin anti demokratik tutum ve uygulamaları devam ediyor. Bu siyasal çevre gerek yönetim anlayışı gerek siyasal yol ve yöntemleri ve gerekse demokrasi anlayışları bakımında egemenlere büyük benzerlikler göstermektedir.

Ayrıca, Kürt halkının ulusal demokratik mücadelesini, demokratik ve barışçıl yol ve yöntemlerle savunan, onun mücadelesini veren “Yurtsever Blok” da Diyarbakır’da adaylarını açıkladı. Yerel seçimlere katılacaklar. Öyleyse, nasıl bir yerel yönetim, ne tür bir belediyeçilik? Yerel yönetim ve demokrasi ilişkisi nedir? Dünyada yerel yönetimlerin mevcut durumu nedir, bizim vizyonumuz, misyonumuz, projeksiyonların nelerdir ve biz bu seçimlere ne tür bir anlam yüklemeliyiz? vb. sorulara verebilecek ne tür cevapları var. Bu büyük bir merak konusudur. Neyin alternatifi olduklarını bu cevaplarından anlayacağız.

Yukarıda sıraladığımız sorular bağlamında yerel yönetimlerin başarısı, yeni, özel, özgün belediyeçilik örneklerini derleme çabasındaki araştırmacıların, yerli, yabancı bağımsız gözlemcilerin ve meraklı vatandaşların elleri boş. Katılımcı, demokratik, şeffaf, halkçı, çevreci, sosyal belediyeçiliğin bu ülkede izine rastlanmıyor. Bir tek Dersim-Ovcık belediyesi ve Maçoğlu’nun minimal ölçekteki özgün uygulamaları konuşuluyor. On beş yıllık aşkın belediyeleri yöneten “devrimci,

halkçı, ekolojik ve demokratik” anlayışın, çürümüş sistemin uygulamalarını aşan tek bir uygulaması yok. Keza, rutin belediyeçilik uygulamaları bakımından Türkiye ölçeğinde dahi sınıfı geçemediler.

Oysaki değişim gerçek anlamda yerelde başlar. Hizmetin de yerelden başlayana önemlidir. Toplumun en geniş çerçevede yönetime katılması ve yönetim süreçlerini yerel demokratik mekanizmaları aracılığı ile denetlemesi ancak ve ancak yerel yönetimler sayesinde gerçekleşir.

Bu noktada, Avrupa Birliği’nin yerel seçimlere, belediyelere ilişkin kurumsallaşmış uygulamalarına, yerel yönetimler insan hakları ilişkisi bağlamında birleşmiş milletler içtihatlarına göz atmakta fayda var. Zira Türkiye halen AB’ye aday ülkedir. Aynı zamanda Türkiye, Avrupa Konseyi’nin kurucu üyelerinden biri ve TBB, CLRAE’nin etkin katılımcısıdır. Türkiye’de, yerel yönetimler yasası ve idari şekillenmesi bakımından AB süreci müzakereleri ile metin olarak AB mevzuatına bir hayli yaklaşmıştır. Ancak uygulamada tersi istikamette yol almaktadır.

İnsan hakları koruma ve geliştirme konusunda yerel yönetimlerin rolü

2015 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği için hazırlanan “İnsan Haklarının Desteklenmesi ve Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü Hakkındaki Araştırma Temelli Rapor” yerel yönetimler ile insan hakları arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklar:

Yerel yönetimler yurttaşların gündelik ihtiyaçlarına çok daha yakındırlar ve her gün insan hakları meseleleri ile uğraşmak zorun-

Oysaki değişim gerçek anlamda yerelde başlar. Hizmetin de yerelden başlayana önemlidir. Toplumun en geniş çerçevede yönetime katılması ve yönetim süreçlerini yerel demokratik mekanizmaları aracılığı ile denetlemesi ancak ve ancak yerel yönetimler sayesinde gerçekleşir.

dadırlar. Bu nedenle insan hakları ile yerel yönetimler arasında açık ve güçlü bir bağ vardır. İşlevlerini yerine getirirken, yerel yönetimler eğitim, barınma, sağlık, çevre gibi doğrudan insan haklarıyla ilişkili olan ve yerel yönetimler içinde yaşayanların insan haklarından yararlanma imkanlarını güçlendiren veya zayıflatan konularda kararlar alırlar. Bunun yanında, bir yerel yönetim her zaman için yerel halkın dışarıdan gelenler olarak algılanan göçmenler ve etnik azınlıklar gibi gruplara karşı ayrımcı uygulamalar ile doğrudan karşılaşma riskini yaşarlar. Örneğin, barınma alanında, “evsizleri günah keçisi ilan etme, damgalama ve onlara karşı ayrımcı davranma” yerel düzeyde daha görünürdür. Yerel yönetimlerin faaliyetleri içerisine insan haklarının dahil edilmesi, bu türden hak ihlallerinin engellenmesi için hayati öneme sahiptir. Gerçekte, yerel yönetimler gerekli hizmetleri sunmadığı sürece, insan haklarının sağlanabileceği bir durumu hayal etmek güçtür. Yerel yönetimlerde çalışanlar her gün yaptıkları işlerde çok çeşitli insan hakları meselelerinden sorumludurlar.

Ancak, yaptıkları işler ne yetkili kurumlar ne de kamuoyu tarafından insan haklarına ilişkin uygulamalar olarak görülmektedir. Bunun sonucunda, insan hakları yerel düzeydeki politikalar ve uygulamaların dışında kalan bir çerçeve olarak algılanmaya devam ederken, aslında bunların hepsi pratikte bir insan hakkı meselesi olabilmektedir. Bu açıdan, insan haklarının gerçek etkisinin yerelde tecrübe edildiği akıldaki tutulmalıdır.

Yerel yönetimlerin insan hakları alanındaki görevleri üç ana kategoriye ayrılabilir:

Bölgedeki “muhalif” belediyeler, (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi gibi) Anadilde eğitim hakkının kullanımı konusunda yetkilerini kullanabilir, bu yönlü özgün bir çalışma yürütebilirlerdi. Misal Kürtçe eğitim veren Kreşler, Anaokulları, Kürtçe dil eğitimi veren kurumlar, azınlıkların ve göçmenlerin eğitim ihtiyacını karşılayan eğitim kurumlarını, daha başka kültür kurumlarını bu uluslararası hukuka dayanarak açabilir, işletebilirdi. Ancak, yapmadılar, yapmak istemediler ya da yapamadılar vs.

- Haklara saygı gösterme görevi yerel yetkililerin kendi eylemleri yoluyla insan haklarını ihlal etmemesi gerektiğini ifade eder. Bunun için yerel yetkililerin kendi yetki alanlarındaki kişilerin haklarına ve özgürlüklerine karışmaktan kaçınmaları gerekmektedir. Örneğin, dini inanç özgürlüğü ile ilişkili olarak, yerel yönetimler dini grupların dini kutlamalarını yaparken belirli sınırlar dahilinde kamusal mekanları kullanmalarını yasaklayamazlar. Sağlık hakkı bağlamında, yerel yönetimler belirli toplulukların veya grupların kendi bünyelerindeki sağlık tesislerinden yararlanmalarını engellemelidirler.

- Hakları koruma görevi üçüncü tarafların bireylerin hak ve özgürlüklerini ihlal etmemelerini sağlamaya yönelik önlemlerin alınması anlamına gelir. Örneğin, yerel yönetimler çocukların okula gitmelerinin başkalarının engellenmesine karşı harekete geçmelidirler. Diğer bir örnek ise, koruma görevi kapsamında kadınlara karşı şiddet riskini azaltacak daha güvenli kentsel mekanlar yaratılmasıdır.

- Hakların kullanılmasını sağlama görevi yerel yönetimlerindir. Örneğin yerel yönetimler kendi bünyeleri içerisindeki eğitim olanakları ile eğitime erişim hakkının sağlanmasını destekleyebilirler. Bireylerin haklarından yararlanmakta ayrımcılığa uğramalarını engelleme görevi çerçevesinde, yerel yönetim içerisinde Ombudsmanlık veya özel ayrımcılığı engelleme birimleri oluşturulabilirler. Bölgedeki “muhalif” belediyeler, (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi gibi) Anadilde eğitim hakkının kullanımı konusunda yetkilerini kullanabilir, bu yönlü özgün bir çalışma yürütebilirlerdi.

Misal Kürtçe eğitim veren Kreşler, Anaokulları, Kürtçe dil eğitimi veren kurumlar, azınlıkların ve göçmenlerin eğitim ihtiyacını karşılayan eğitim kurumlarını, daha başka kültür kurumlarını bu uluslararası hukuka dayanarak açabilir, işletebilirdi. Ancak, yapmadılar, yapmak istemediler ya da yapamadılar vs.

Türkiye'nin BM üyesi olması, AB aday ülkesi olması, adaylık müzakereleri süreçlerinde en çok tartışılan başlık Yerel yönetimler ve AB Yerel Yönetimler Özerklik Şartının taşıdığı kriterler oldu. Bu tartışmalar sonucunda yasal düzeyde bir dizi çalışma yürütüldü, kanunlar çıkarıldı. Bu kanunlar henüz uygulamada karşılığını hiçbir şekilde bulmamışsa da, tartışılıyor olması, dinamik bir konu olarak gündemde olması anlamlıdır.

Türkiye'de yerel yönetimlere katılım ve sivil denetim mekanizmaları ve imkânları

5393 sayılı Belediye Kanunu yurttaşların yerelde alınan kararlara ve bu kararların uygulanmasına katılımları konusunda aşağıdaki maddeleri içermektedir:

Mahalleler ve Mahalle Muhtarlıkları (Madde 9)

Mahalle, muhtar ve ihtiyar heyeti tarafından yönetilir. Muhtar, mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları belirlemek, mahallenin yaşam kalitesini geliştirmek, belediye ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla ilişkilerini yürütmek, mahalle ile ilgili konularda görüş bildirmek, diğer kurumlarla iş birliği yapmak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapmakla yükümlüdür. Belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması ve sorunlarının çözümü için bütçe imkanları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar; kararlarında mahallenin ortak isteklerini göz önünde bulundurur ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışır.

Hemşehri Hukuku (Madde 13)

Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir. Hemşehrilerin, belediye karar alma ve hizmet tedariki süreçlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilendirme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapar. Bu çalışmalarda üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alınır. Belediye sınırları içinde oturan, bulunan veya ilişkisi olan her şahıs, belediyenin kanunlara dayanan kararlarına, emirlerine ve duyurularına uymakla ve belediyeye vergi, resim, harç, katkı ve katılma paylarını ödemekle yükümlüdür.

Belediyenin Görev ve Sorumlulukları (Madde 14)

Belediye hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda engelli, yaşlı, düşkün ve dar gelirli durumuna uygun yöntemler uygulanır.

Belediyenin Yetkileri ve İmtiyazları (Madde 15)

Belediye, vatandaşların belediye hizmetleriyle ilgili görüş ve düşüncelerini tespit etmek amacıyla kamuoyu yoklaması ve araştırması yapabilir.

Belediye Meclisi Toplantıları (Madde 20, 21 ve 23)

Belediye meclisi toplantılarının yeri ve zamanı mutlak usullerle vatandaşlara duyurulur. Meclis toplantıları açıktır. Meclis başkanının veya üyelerden herhangi birinin gerekçeli önerisi üzerine, toplantıya katılanların salt çoğunluğuyla kapalı oturum

yapılmasına karar verilebilir. Her ayın ilk günündeki belediye meclis gündemi belediye başkanı tarafından belirlenerek en az üç gün önceden üyelere bildirilir ve çeşitli yöntemlerle halka duyurulur. Kesinleşen meclis kararlarının özetleri yedi gün içinde uygun araçlarla halka duyurulur.

İhtisas Komisyonları (Madde 24)

Mahalle muhtarları ve ildeki kamu kuruluşlarının amirleri ile ildeki kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, üniversiteler, sendikalar ve gündemdeki konularla ilgili sivil toplum örgütlerinin temsilcileri, oy hakkı olmaksızın kendi görev ve faaliyet alanlarına giren konuların görüşüldüğü ihtisas komisyonu toplantılarına katılabilir ve görüş bildirebilir. Komisyon çalışmalarında uzman kişilerden yararlanılabilir. Komisyon raporları alenidir, çeşitli yollarla halka duyurulur ve isteyenlere meclis tarafından maliyetlerini aşmamak üzere belirlenecek bedel karşılığında verilir.

Stratejik Plan ve Performans Programı (Madde 41)

Belediye başkanı, mahalli idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde; kalkınma planı ve programı ile varsa bölge planına uygun olarak stratejik plan ve ilgili olduğu yıl başından önce de yıllık performans programı hazırlayıp belediye meclisine sunar. Stratejik plan, varsa üniversiteler ve meslek odaları ile konuyla ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri alınarak hazırlanır ve belediye meclisi tarafından kabul edildikten sonra yürürlüğe girer.

Kent Konseyi (Madde 76)

Kent konseyi, kent yaşamında; kent vizyonunun ve hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi, kentin hak ve hukukunun korunması, sürdürülebilir kalkınma, çevreye duyarlılık, sosyal yardımlaşma ve dayanışma, saydam-

lık, hesap sorma ve hesap verme, katılım ve yerinden yönetim ilkelerini hayata geçirmeye çalışır. Belediyeler kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, noterlerin, varsa üniversitelerin, ilgili sivil toplum örgütlerinin, siyasi partilerin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve mahalle muhtarlarının temsilcileri ile diğer ilgililerin katılımıyla oluşan kent konseyinin faaliyetlerinin etkili ve verimli yürütülmesi konusunda yardım ve destek sağlar. Kent konseyinde oluşturulan görüşler belediye meclisinin ilk toplantısında gündeme alınarak değerlendirilir. Kent konseyinin çalışma usul ve esasları İçişleri Bakanlığınca hazırlanacak yönetmelikle belirlenir.

Belediye Hizmetlerine Gönüllü Katılım (Madde 77)

Belediye; sağlık, eğitim, spor, çevre, sosyal hizmet ve yardım, kütüphane, park, trafik ve kültür hizmetleriyle yaşlılara, kadın ve çocuklara, özörlölere, yoksul ve düşöklönelere yönelik hizmetlerin yapılmasında beldede dayanışma ve katılımı sağlamak, hizmetlerde etkinlik, tasarruf ve verimliliğı artırmak amacıyla gönöllö kişilerin katılımına yönelik programlar uygular.

Yerel Yönetimler ile ilgili uluslararası sözleşmeler, daha çok ta AB üyelik müzakereleri süreçlerinde yerel metinlere girmiş olan bu kavramlar henüz raflardan inmemiştir. Uygulamada bildik gelenekçi yöntemler geçerlidir. Seçilmiş belediye başkanlarını görevden almaktan ve yerlerine kayyum atamaktan çekinmeyen bir siyasal iktidar, yukarıda aktardığımız hukuksal mevzuatın hayat bulması için uygun siyasal ve yönetsel zemini ve olumlu kültörel iklimin oluşturması beklenemez. Zira bu ölkede siyasete, devlet kaynaklarına yaklaşma ve bu kaynakları kendileri ve çevresindeki için kullanma saiki ile girmektedir. İcraatları da bu hedefe dönöktür.

Öyleyse, öncelikle siyasete katılma amacının, içeriğinin, etiğinin belirginleşmesi gerekir. Bunu bir çırpıda sağlamanın olanaksızlığı ortada iken, daha gerçekçi mekanizmalarla işe başlamak gerekir. Mesela, demokratik denetim mekanizmaların oluşturulması ve hayata geçirilmesi ile işe başlamak doğru bir hamle olacaktır.

Bunun için yerel yönetimlerin vazgeçilmez niteliklerini belirlemek ve demokratik denetim kurumları, mekanizmaları oluşturmak gerekir. Bu niteliklerin, demokratik denetim mekanizmalarının neler olduğuna, dünyadaki geçmiş kimi olumlu örneklerine bakalım.

1. Katılımcılık

Yerel yönetimler bağlamında dünyada bilinen en başarılı katılımcı demokrasi uygulamalarının başında Brezilya'nın Porto Alegre Kentindeki uygulama gelmektedir. Porto Alegre kentinde 1989 yılında İşçi Partisi yerel yönetimleri seçim yolu ile kazandı. İşçi Partisi burada çok önemli bir uygulamayı yürürlüğe soktu ve başarı ile uyguladı. Porto Alegre uygulamasının en önemli özeliği, yerel meclislerin kendi bütçesini yapma yetkisine sahip olmalarıdır. Bu yetki, yerel meclise büyük bir güç kazandırıyor. Yerel bütçenin görüşüldüğü yerel meclisler, forumlar gerçek bir katılımcı demokrasi örneğini sergilemekteydi. Halk bu forumlar sayesinde kent bütçesini yapma süreçlerine aktif olarak katılmakta, bütçenin yapılış süreçlerinde etkili olmaktadır.

Biliniyor ki, bu katılımcı demokrasi uygulaması Porto Alegre'de büyük bir değişime yol açtı. Bu değişimin en önemli yanı, katılımın sürekli olması ve artarak devam etmesidir. Bunun sonucunda, kentte yurttaşlık bilinci ve kültürü gelişti. Katılımın en enteresan yanı, en önemli tarafı ise şudur: kentin daha az eğitilmiş, daha yoksul kesimlerinin katılıma daha yüksek oranda ilgi göstermesi ve bu süreçlerde aktif olmasıdır. Bu yüksek ve aktif katılımın kentte gelir dağılımını daha

eşit bir düzeye getirmesidir. Çünkü bu süreç, uygulanan projeleri daha çok yoksul kesimlere, dışlanmış zayıf kesimlere yönelik projeler haline getirildi. Bu uygulamalar sonucunda Porto Alegre'de politika ve halk arasındaki müşteri ilişkisinin ötesine geçti. Bunun sonucundan da rüşvet, adam kayırmacılık, yolsuzluk azaldı.

Porto Alegre deneyimi bugün dahi iyi örnek olarak dünyanın birçok bölgesinde uygulanmaktadır.

2. Hesap verebilirlik:

Kavramsal Çerçeve Hesap verebilirlik örgütsel etkililik ve verimliliğin temel yönetim aracı olarak yetki ve sorumluluk kullananların yaptıklarından ve yapmaları gerektiği halde yapmadıklarından sorumlu tutuldukları, örgütsel misyon ve değerlere bağlı kalma sorumluluğu taşıdıkları, örgütsel hedeflere ulaşmak için gerekli çabayı göstermeleri konusunda inancı ifade eden dinamik bir süreçtir

Hesap verebilirlik yapılan faaliyetlerle ilgili bilgi vermenin zorunlu kılınmasını, kayıtların tutulmasını, sorumluların belirlenmesini ve sorumluların yaptıkları veya yapmaları gerektiği halde yapmadıkları hakkında açıklama yapmalarını ve faaliyetlerinin sonucundan sorumlu olmalarını ifade eder (Forrer vd., 2010: 477). Kamu kaynaklarını kullananların yapmaması gerektiği halde yaptıklarından, yapması gerektiği halde yapmadıklarından veya niçin yap(a)madıklarından dolayı, kendini yetkili kılan otoriteye karşı sorumlu olmasıdır. Kısaca yetki ve sorumluluk kullananların söz konusu yetki ve sorumluluklarını nasıl kullandığıyla ilgili kendisini hukuksal anlamda sorumlu sayması durumudur.

Hesap verebilirliğin en önemli işlevi, kamu bürokrasinin demokratik kontrolünün sağlanmasıdır. Hesap verebilirlik önemli amaçlarından biri örgütsel etkinliği, verimliliği ve iş görenlerinin performansını artırmaktır.

Kamu veya özel ne tür örgütsel yapı olursa olsun, asgari düzeyde yönetsel faaliyetler planlama, uygulama ve kontrol işlevlerinden ibarettir ve söz konusu işlevlerin etkin biçimde yerine getirilmesinde hesap verebilirlik ve özellikle iç denetim uygulamalarının yaptırımı bağlanması büyük önem taşır. Aksi halde kanuna, ahlaka ve düzenleyici her tür ilkeye aykırı uygulamaların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu tür uygulamalar çıktıktan sonra üzerine gidilmesi, kamu kaynaklarının israfını önlemediği gibi, aynı zamanda denetimin işlevsizliği anlamına gelir. Hesap verebilirliğin ve denetimin temel amacı önleyici tıpta olduğu gibi hastalıkların tedavisi değil, hastalıkların (sorunların) ortaya çıkmasının önlenmesidir

3. Mali özerklik kavramı ve önemi:

Mali özerkliği kavramsal açıdan ortaya koymak bakımından değişik tanımlamalara yer verildiği görülmektedir. Büyük oranda katıldığım bir tanıma göre mali özerklik belli sınırlar dahilinde merkezi yönetimden yerel yönetimlere finansal kaynakların tahsisi konusunda karar verme ve vergi toplama yetkisinin tanınmasıdır. (Boschmann, 2009).

Yani yerel yönetimlerin yasal düzenlemeler çerçevesinde ayrı gelir kaynaklarına sahip olmaları ve kendi organlarının kararlarına dayanarak harcama yapabilmeleridir

Mali özerkliğin niteliklerini ve işlevlerini şöyle sıralamak mümkündür:

- Mali özerklik kapsamında oluşturulan sistem basit ve anlaşılır olmalıdır,
- Yönetimler arası vergilendirme yetkisinin devri mali özerkliğin amacına uygun olmalıdır. Bu kurallar mali özerklik kapsamında amaçlanan hedeflere ulaşıp ulaşılmadığının değerlendirilmesi bakımından

önem taşımaktadır. Buna göre özellikle mali yapıları sorunlar içeren gelişmekte olan ülkeler bakımından mali özerkliğin sağlanması öncelikli olarak ele alınması gerekir.

Gelişmekte olan ülkelerde mali özerkliğin sağlanmasını olumsuz yönde etkileyen faktörler;

- Mali şeffaflık düzeyinin yetersizliği,
- Yerel yönetim vergilerinin belirlenmesinde bilgi eksikliği ve yetersiz planlamaya dayalı mevzuattan kaynaklanan karmaşıklık,
- Yerel yönetimlerin vergi toplama konusundaki kapasite eksikliği,
- Merkezi yönetimin gelir transferlerine aşırı bağımlılığı,

Şöyle ki, yerel yönetimlerin mali açıdan zayıf olması yerel yönetimlerce yürütülen bazı girişimlerin devlet tarafından engellenmesine veya yavaşlatılmasına sebep olabilmektedir. Nitekim, mali kaynakları yetersiz olan yerel yönetimler kendi hizmet alanlarına giren bazı görevleri merkezi yönetime devretme eğilimine girebilmektedirler. Buna göre, yerel yönetimleri daha üretken kılabilecek gelir kaynağı olan verginin hangi makamın yetki alanına girdiği önem kazanmaktadır. Yerel yönetimlere kendi yerel kaynaklarını yaratabilme hak ve yetkisini sağlama hususunda vergilendirme yetkisinin devri önem kazanmaktadır.

Türkiye’de, merkezi yönetimin hegemonyasını kırarak, mali özerkliğini sağlayacak, özerkliğini güçlendirerek güvenceye alacak olan güç, AB yerel yönetim özerklik şartının anayasaya, dolayısıyla da yürürlüğe girmesidir. Yerel ve genel Kürt siyasal kurumlarının ve ilerici demokrat Türkiye siyasi kurum ve kuruluşlarının en önemli görevi bunu sağlamak olmalıdır.

Yerel seçimlere giderken Türkiyeli Kürt siyasetinin tarihsel kavşağı üstüne bir not

Vedat KOÇAL

“Mesele, çözümü göremiyor olmaları değil, sorunu göremiyor olmaları.” Patricia Fara

Vedat KOÇAL

Kovara DENG

Önce, terminolojik bir tartışmaya değinerek başlamak gerekiyor; KCK/HDP çizgisini, eski alışkanlıkla “Kürt (siyasal) hareketi” olarak adlandırarak devam etmek, artık ne kadar doğru? Kürt siyasetinin sağında HÜDA-PAR ve Azadî İnisiyatifi gibi İslâmcı, PAK, T-KDP, milliyetçi ve solunda da HAKPAR, PSK, ÖSP gibi irili ufaklı oluşumlar dikkate alındığında, belki bundan sonrası için gerçekliğe en yakın olanı, “Kürt (siyasal) hareketinin ana akımı/omurgası/ağırlık merkezi” diye devam etmektir. Elbette, “tüm bunların ne ciddiyeti var, cürümleri kadar yer yakarlar” tepkiselliği de seçeneklerden biridir. Ama bilim, duygularla değil, somut verilerle ilerleyen bir süreç olunca, bu yazının yazarı, birinci seçenekten devam etme hâlinde: Kürt kimliğine özgülünen siyasal alan, ideolojik ve örgütsel bakımlardan çeşitlenmektedir. Bu haliyle, Kürt siyasal hareketinin hegemonik merkezî niteliği kırılmakta, yeni oluşumlar, girişimler ve söylemlere yansıyan arayışlar, Kürt siyasal hareketini, bir “ana akım/ omurga/ gövde” ile, farklı ve küçük parçalar etrafında şekillenen çeşitlenmeye, parçalanmaya dayalı bir yeni-

den yapılanmaya itmektedir. Özcesi, HDP, Kürt kimliğinin tekil siyasal ifadesi olma halini ve yeteneğini yitirmektedir.

Değnilmeden geçilmemesi gereken ikinci bir mesele, vakanın duygusal yönü ve özelliği, tüm coğrafyasına yayılan, on binlerce ölünün ve yaralının, milyonlarcasının yerlerinden edilmesinin, mülksüzleştirilmelelerinin sonuçlarını yüklenen kırk yıllık askerî çatışmanın Kürt halkının belleğinde canlılığını henüz koruyan ve Sur-Cizre-Nusaybin şehir savaşlarında trajik biçimde tazelenen ağır travmatik etkisi ve mirası, kuşkusuz Kürt sorunu ve siyaseti üzerindeki tartışmalarda temel bir belirleyen ve bu konudaki birincil ve neredeyse istisnasız etkisi ve gücü, alınganlık ve duygusal savunma refleksi şeklinde dışa vuruluyor.

Bir üçüncü nokta ve belirleyici faktör, HDP’nin özellikle 2015 seçimlerinin öncesinden bu yana maruz kaldığı güvenlik/yargı politikaları temelli yoğun devlet basıncına karşı dayanışmanın, mücadelede ortaklaşmanın ve demokrasinin savunusunda güç birliğinin, demokrasi kaygısı adına erdemleştirilmesi ve ilkeselleştirilmesidir.

Yukarıdaki üç başlangıç noktasının herhangi birinden ya da üçünün birleştiği yerden hareket edildiğinde kaçınılmaz biçimde varılan yer, destekleme erdemi ve dolayısıyla yükümlülüğü haricinde, “suskunluk” yasasıdır. Bu bağlamda, eleştirelliğin, bağımsız aklın, en azından bir süreliğine “ertelenmesi” halidir. Tam da burada, önüne gelinip dayanılan yol ayrımı, genelde “hayat”la “bilim”, özelde, “siyaset/politika” ile “Siyaset Bilimi” arasındaki ilkesel ve yöntemsel farklılaşmadır. Pratik siyasetin, Siyaset Bilimciden gerçekliği tespitinde ve tahlilinde, incelediği vaka karşısındaki nesnellikten ödün vermesini içeren biçimde “şimdilik” feragat dilemesi ve beklemesi, aslında, kürsüde konuşan politikacı karşısında sahneyi terk etmesi istenen ve gereken bilim insanının utanç verici halinden başka nedir ki? Yazarın, bu yazıya, o konumlanıştan girmediğini özellikle vurgulamak gerekiyor. Bilim insanı olma iddiasındaki irade için, bilimsel nesnellik, parti seçmenliğinden daha az değere sahip olamaz, aksi bilim değildir. Buradan devam ediyoruz.

Entelektüel ve başta sosyalist olma iddiasındaki solun bir kısmı başta olmak üzere politik kamuoyu, uzunca bir süredir, HDP ve genel olarak Kürt kimliğinin siyasal temsiliyetiyle ilgili giderek yükselen bir tartışmayı ve bu gündem içre sınırlı da olsa bir sorgulama faaliyetini sürdürüyorlar: Kürt hareketinin Türkiye Sosyalist soluyla ilişkilerinin akıbeti ve bu kapsamda Kürt hareketinin solla, Sosyalizm’le ilişkisi, çekingen, utanç, kibar sorularla da olsa, sorgulanır hale gelmiştir. Bu türün dikkat çekici ve güncel örneklerinden birkaçı, Bülent Küçük imzasıyla ve “Eşitlik ve Farklılık Arasında Kürt Siyaseti”, Fırat Aydınkaya adıyla “Kürt Hareketi Kürtlere ne vaat ediyor?”, Mücahit Bilici imzasıyla, “Evrenselci Kurtuluş İdeolojileri ve Kürtler”, Sharo I. Garip imzasıyla ve “Kürt Siyasetine Sol Kayyımlar”, Av. Feyzi Çelik imzasıyla ve “HDP’yi eleştirmek devletin baskı-

sını görmemek anlamına mı geliyor?” başlıkları altında Gazete Duvar’da yayınlandılar. Bu yazı da bu tartışmaya, aynı mecrada katkı koymak amacını taşıyor.

Bu tartışmanın giderek daha fazla yaygınlaşmasının, vites ve ses yükseltmesinin temel belirleyicilerinden biri ve ilki, kuşkusuz HDP’nin, PKK’nin 2000’lerin başında, sosyalizmden ‘Radikal Demokrasi’ye teorik ve bağımsız Kürdistan’dan “demokratik ulus/ ortak vatan” paradigmasına pratik geçiş kararına da doğrudan bağlanan “Türkiyelileşme” politikası ve stratejisi sürecindeki yapısal ve söylemsel dönüşümünün sonuçlarıdır. Bu bağlamda, başta Demirtaş, siyasal temsilcilere, yerel yöneticilere yönelen yargısal baskıyla birlikte, yerel yönetimlerin kayyumlar marifetiyle tasfiyesi sürecinde çağırdığı ve beklediği kitlesel direncin bir türlü örgütlenemeyişi ve nihayet, 24 Haziran seçimlerinde olduğu gibi, seçmen desteğinin hissedilir, inkâr edilemez biçimde gerileyişi, bu tespiti doğrulayan ve açıkça ortaya koyan ve sorgulayıcıların cesaretlerini artıran göstergeler oldu. Kürt hareketinin, 1990’ların başında Türkiye solunun önüne düşüp “yoldaşlık” etmeye başladığı ve Halkın ‘Emek’ Partisi’nin kuruluşu ile Zonguldak işçilerinin Ankara’ya kitlesel yürüyüşünün eş zamanlılığıyla başlayan ‘sol’ sihir için saat on ikiyi vurmak üzere ve büyüünün bozulmasıyla, her şey 12 Eylül ya da 12 Mart’ın hemen arifesinde Kaypakaya’nın müdahalesiyle buluşmanın öncesindeki aslına dönecekmiş, Türkiye Sosyalist solu ile Kürt siyasetinin yolları, ayrılacaklarmış gibi görünen bir kavşağa gelip dayanmış görünüyor. Bu yazı, tam da bu tespitten, ya da önermeden hareketle başlıyor: *peki, neden?*

İlk elde, günlük hayatta somut görünüm eriyle karşılaşılabilirdiği için, siyasal üst-yapıda, HDP’nin, Kemalist tekçiliğin ve zamanda ilerleyerek sağ otoriterizmin,

Kürtlük haricinde de dışladığı, ezdiği solcu, seküler, Alevî, Ermeni, eşcinsel gibi “azınlık” gruplarına yönelik “kimlik” odaklı özgürlükçü reformist açılımının etkilerinden söz edilebilir. Politik ve stratejik görünen bu dönüşüm, aslında, Öcalan’ın, İmrâlı’daki entelektüel faaliyetinde tanışma imkânı bulunduğu post-Marksistler Ernesto Laclau/Chantal Mouffe çifti ile özellikle Eko-Anarşist veya Ekolojist kategorisinde anılan Murray Bookchin’in teorik önermelerini, Kürt hareketine “tavsiye”sine dayanıyor. Nitekim, KCK sözleşmesinde, “cinsiyet eşitlikçilik/ kadın özgürleşmesi” gibi vurgularla Laclau ve Mouffe’un “kimlik merkezli özgürlükçülük” temalı önermeleri ile Bookchin’in “ekolojik paradigması”nın izlerini, doğrudan alıntılarla bulmak mümkün. Hatta KCK’nin adındaki “Halklar” Topluluğu” deyimi ve “Kürt devrimci hareketi’nden ‘Kürt ulusal hareketi’ne ve şimdi oradan “Kürt Özgürlük Hareketi”ne deyimsel değişim süreci, 1970’lerdeki sınıfsallıktan ve 1980’lerden 1990’lara uzanan ulusallıktan, “kimlik çoğulculuğu”na düşünsel dönüşümü doğrudan belgelemektedir. Nitekim “Sosyalizm, Demokratik özerklikten daha geri bir mevzidir” başlığı, yakın geçmişte ve belleklerde tazedir. Bu ideolojik değişim, başkalaşım süreci, sadece Kürt siyasal hareketinin ana akımında değil, onunla kader ortaklığını bir demokrasi mücadelesi olarak benimsemiş diğer kesimlerde, özellikle kendine Sosyalist Sol diyen çevrelerde de tartışmalar, giderek ikilemler ve bölünmeler doğurmaya devam etmektedir. Tüm bunlar, Kürt hareketini izleyen kamuoyunca bilinen ve izlenen gelişmeler ve bu yazının esasını değil, argümanlarını oluşturuyorlar. Yazının esas, aşağıda ve sosyo ekonomik alt-yapı odaklı, haliyle Politik Ekonomi yöntemlidir.

Bu yazının yazarı, on yıla yaklaşan uzun bir süredir, başta Evrensel, çeşitli medyatik ve entelektüel mecralarda ve dahi akademik çalışmalarında, Kürt coğrafyasındaki sos-

yo-ekonomik dönüşüme ve bu kapsamda, yerel kapitalistleşme-orta sınıflaşma olgusuna dikkat çekmeye çalışıyor. Tam da bu yazıyı yazdığı günlerde, biri TMMOB’nin Dünya Şehircilik Kolokyumu olmak üzere, birkaç akademik ortamda, Diyarbakır’daki kentsel alanın sınıfsal ayrışmasını, yerel kapitalistleşmeye bir gösterge olarak işlemiştir. Bu kapsamda, Kürdistan bölgesel yönetiminin, Körfez Savaşlarından bu yana süregelen devletleşme sürecinin ürettiği pazarla bütünleşme hareketi olarak yoğun ve karşılıklı sınır ticaretini, onunla birlikte askerî çatışma tarihi boyunca kırsal alanın boşaltılmasından kaynaklanan hızlı göç ve kentleşme süreçlerinden doğan imar/inşaat/arsa rantını ve kentsel ticareti, yerel sermaye birikiminin ana kaynakları olarak belirlemektedir. Bununla birlikte, üretilen aktif sermayenin, ya da diğer adıyla servetin, bölgesel eşitsiz gelişimin de belirleyici etkisi altında, üretici, sanayileştirici bir kaynak olmayıp, tersine, başta konut ve eğitim olmak üzere, tüketim odaklı bir nitelikte var olmasına neden olduğunu tespit etmekte ve site odaklı konutlaşma ve ‘plaza’ tipi işyeri inşası, seri özel okul işletmeciliği, otelcilik, alışveriş merkezleri, (lüks) otomotiv, imar biçimi ve hizmetleriyle ‘seçkinleştirilmiş’ bulvarlar üstünde sıralanan markalı yeme-içme hizmetleri gibi daha birçok görünenle örneklendirmektedir. Yeni-orta sınıfın talepleri doğrultusunda, kentsel mekânın sınıfsal bölünmesi, çarpıcı boyutlara ulaşmıştır. Sosyoloji literatüründe “Soylulaştırma” denilen kapitalist değişim çerçevesinde, kent merkezi, Ofis ve Dağkapı alanları, “Kentsel Dönüşüm” adı altında ticarileşirken, Urfa ve Elazığ yolu güzergâhları, yeni tip konutlaşmanın, hava yolculuğunda şehre yukarıdan bakıldığında ilk anda ayırımına varılabilecek ölçüde çarpıcı boyutlara ulaştığı bir görünüme ilerlemektedir. Bununla birlikte, kapitalist metropol modeline uygun olarak, kentin bir yanı, Bağlar-Şe-

hitlik-Fiskaya üçlemesinde gettolaşırken, diğer yanı, şimdilik Kayapınar (Peyas) merkezli olarak, alışveriş merkezleriyle, bulvarlarıyla, bulvar kafeleri-restoranlarıyla, rekreasyon alanlarıyla, parklarıyla, bisiklet yollarıyla, kapalı-güvenlikli-havuzlu yeni tip siteleriyle, alabildiğine orta sınıf karakterine büründürülmektedir. Peş peşe açılan ve genellikle Türkiye'deki özel sağlık zincirlerinin markalarını taşıyan özel hastanelerin coğrafi yerleşimleri de, kentsel mekânın sınıfsal bölünmesine bir başka belirgin ve doğrulayıcı örnektir.

Bu toplam ve sonuç, kazanan, fakat kazandığını harcayan, yani tüketen, üretimle değil tüketimle yaşayan, bu haliyle üretim merkezine, yani Türkiye kapitalizmine bağımlı bir kentli/orta sınıf kişiliğini ortaya koymaktadır. Örneğin, yakın geçmişe kadar anadil sorununu konuşan ve Kürtçe eğitim veren kreşler, anaokulları, kurslar gibi kendi alternatiflerini üretmeye girişmiş bir yerel toplumun, bir anda, İngilizce eğitim reklamına odaklanmış, sayısı artık takip edilemeyen özel kolejler ve İngilizce kursları furusuyla tanışması, bu bakımdan tesadüf değildir. Özellikle son birkaç yıldır, kentsel yaşamın tüm alanlarını işgal eden, "yabancı dil öğretimi" odaklı reklamları ile "çıplak gözle" bile görünür olmayı aşır, görünümünden kaçılma-yan özel okullaşmadaki çarpıcı artış, diğer yandan yabancı dil kurslarının çoğalışı, yeni-orta sınıfın küreselleşmeye dayalı popöler kültüre eklemleme taleplerini somutlamaktadır. Özel okulların kent haritasındaki mekânsal dağılımı, bu sınıfsal ayrımı doğrulamaktadır. Öte yandan, özel okullaşma, yerel sermaye çevrelerine, özellikle Devlet katında "makbûl" bir girişimleşme alanı ve birikim kaynağı açmaktadır.

Sonuçta, Marksist kuramsal paradigma ve politik ekonomik yöntemi ışığında bakıldığında, Kürt siyasal hareketinin gövdesini

oluşturmaya devam eden ana akımın son yirmi yıllık liberalleşme süreci, politik karar mekanizmalarıyla alınmış iradi bir karar ve uygulamanın ürünü ve sonucu değil, esasen, Kürt coğrafyasındaki sosyo-ekonomik kapitalistleşme eğiliminin kaçınılmaz üst-yapısal yansıması ve karşılığı olmaktadır. Nitekim, 1990'lar ve özellikle 2000'ler boyunca siyasal temsiliyet, meslek gruplarına göre sınıflandırıldığında ortaya çıkan Avukatlardan ve Hekimlerden oluşan ağırlık merkezi, aynı zamanda, Diyarbakır'da aynı yıllarda yükselen orta sınıfsal seçkinliğin savaş ve yığınsal göçün ürettiği yoksulluk gündemleri içerisinde "okuma fırsatı bulmuş" çocuklarını işaret etmesi bakımından, anlamlıdır.

Sonuca gelindiğinde, Türkiyeli Kürt siyasal hareketinin ana akımı olarak HDP çizgisinin ve örgütlülüğünün belirleyici etkeni olarak Kandil'deki "komuta" merkezinin, çatışma koşullarındaki fizik uzaklığı itibarıyla, saha gerçekliğini ancak uzaktan ve raporlarla izleyebilmesinin yanı sıra, zaman bakımından da, vardığı yaş ortalaması itibarıyla da, 1980 ve hatta 1970 öncesine uzanan ideolojik köklerinin sabitliği altında, küreselleşme sürecinin somut etkilerine, bu kapsamda ve en başta, kentleşme ile kapitalistleşme ilişkisine, bu anlamda, Kürt coğrafyasının 1990'ları izleyerek yaşamakta olduğu neo-liberal dönüşümüne yeterince vakıf olamadığı, şehir çatışmalarındaki anlayış ve tutumla belgelenmiştir. Söylemdeki ulusalcı popülizm, yereldeki yeni-orta sınıfsal egemenliğin ideolojik ve politik tercihlerini örtmeye, gölgelemeye artık yetmemektedir. Şehir çatışmaları sürecinde, yerel toplumun dezavantajlı gruplarının, şehrin varlıklı yakasına karşı açıkça dillendirilen ve bir avm'ye ses bombası atmaya varan tepkisi, örnektir. Kürt siyasal hareketinin gövdesi olarak HDP, Türkiye kapitalizmine bağımlı yerel orta sınıfın sosyo-ekonomik temelli politik taleplerine uyumlu Radikal Demokrasi

ve Türkiyelileşme kurgularının devamlılığı ile, Kürt yoksullarının, işçi sınıfının, köylülerinin homurdanmaya başlayan sesleri arasındaki sıkışmışlığında, bir tercih yapma zorunluluğu işe yüzleşmektedir. Bu çerçevede, Kürt siyasal hareketinin ana akımı, yükselen orta sınıfın iyimser bir deyimle ve şimdilik kuşatması, gerçekte ise egemenliği altında, içinden çıktığı coğrafyanın güncel sınıfsal gerçekliklerine yabancılaşma eğilimini ve sürecini belirginleştirmektedir. Post-Mark-sist Radikal Demokrasi düşüncesine dayalı olarak *kimliklere* odaklanmış, sol popülist söylemli politik algı ve akıl, toplumsal alt-yapısındaki sınıfsal gerçeklik kapsamında, sos-yo-ekonomik dezavantajlı grupların ve özellikle emekçilerin taleplerine yönelik görme kaybı yaşamakta, giderek körleşmektedir. Ana dili sorunu, etno-kültürel, Newroz gibi sembolik folklorik temalara dayandırılmış bir Kürt kimliği kurgusunun Alevilik, eşcin-

sellik gibi diğer ulusal (alt) kimlik sorunlarıyla buluşturulduğu *kimlik* sorunsalı gündemi ışığında, küreselleşme sürecinin temel verisi olarak yeni-orta sınıflaşmaya eklemleme başarısına rağmen, yoksullaşma odaklı yerel sınıfsal çelişkiler, ikincil düzeyde bile yer edinememektedir. Yazının girişinde değinilen, Kürt hareketinin ana akımı ile Sosyalist sol arasında belirginleşen ve giderek bir fay hattına, kırılma çizgisine dönüşme eğilimi gösteren açıklığın varlık bulduğu zemin, işte tam da burasıdır. HDP'nin ve genel olarak Kürt hareketinin sınıfsal ve ideolojik bakımlardan konumlandığı yerdeki bakış açısının manzarasından, kentli yoksulluk, işçi sınıfı, köylülük ve haliyle sol, görünmemektedir. Böylece, solun önemli bir kesiminin, durduğu yerden gördüğü "solcu" HDP imajı ise, bir yanılsamadan ibaret kalmaktadır.

* Akademisyen, Siyaset Bilimci

Yerel seçimler

Haydar CİHANER

Haydar CİHANER

Kovara DENG

Türkiye, 31 Mart 2019 yerel seçimlerine çarşı ve pazarda etkisi fazlasıyla hissedilen bir ekonomik kriz ortamında girilmekte olup, işçi- memur- köylü- emekli gibi dar gelirli vatandaşlar bu krizin mağdurları olarak ne yapacaklarını bilmez durumdadırlar. Kriz, sadece dar gelirli olan değil, bir zamanlar hali vakti yerinde olan birçok vatandaşı da etkilemiş durumdadır. Esnaf başta olmak üzere kredi almak isteyen ihtiyaç sahipleri, banka faiz oranlarını duyunca ne yapacağını bilmez bir şekilde donup kalmaktadır. Türk- İslam sentezinin katı destekçisi olan ve İslami söylemleri sıkça kullanıp faizin haram olduğunu dile getiren mevcut iktidarın, banka faizlerini dünya ortalamasının çok ama çok fazla üstünde tutması önemli bir paradokstur. Denebilir ki, Türkiye’de siyasal ve iktisadi konular başta olmak üzere hiçbir konuda, hiçbir fert önünü görememektedir. Seçim sonrasında, bugünlerden daha büyük sorunlar yumağı oluşturacağı da akademisyenler başta olmak üzere birçok yorumcu tarafından dile getirilmektedir.

Bu durumda seçim sonuçları açıklandığında beklenen, iktidarın hezimete uğraması

ve bu sonuçları dikkate alarak istifa etmesi, ülkeyi erken genel seçime götürmesidir. Ancak, ne iktidar hezimete uğrayacak, ne de istifayı gerekli kılan koşullar oluşacaktır. Çünkü biz bir Ortadoğu toplumuyuz ve ülkeyi yöneten hükümet genlerini bu coğrafyanın İslami kodlarından almaktadır. Balık tutmayı öğretene değil, bir miktar balık vereni onaylayan karakteri içselleştirmiş durumdayız. Bu toplum yarını düşünen değil, günü yaşayan ve ona göre pozisyon alan bir toplum karakteri sergilemektedir. Seçmen davranışı, sınıfsal yapı ve ülkede var olan demokratik sistemin kalitesi yerine, genel olarak dinsel argümanların ve parti liderinin otoriter kişiliği üzerinden konumlanmaktadır.

İşte asıl sorun bu dibine kadar batağa gümölmüş kültürel yozlaşmanın şifrelerini çözüp, yeni bir yaşam biçimine doğru yol alamama sorunudur. Elbette, kültürel değişim uzunca bir zaman ister. Ancak iktidar, bilinçli olarak toplumun değişimden yana olan kesimlerinin sesini despotik daha doğrusu faşizan yöntemlerle alaşağı ederek kültürel değişimin önünü tıkamaktadır. Çünkü mevcut durum onun değirmine su

taşımaktadır. Bu durumda iade özgürlüğü, partiler yasası, seçim kanunu gibi kâğıt üzerinde var olan ancak gerçekte hiçbir anlam ifade etmeyen yazılı belgeler bir duvar süsüne benzemektedir. Bu kültürel bunalıma, aşağıdaki bazı unsurları da eklediniz mi, AKP iktidarının en azından Erdoğan var olduğu sürece devleti yöneten ana unsur olmaması için hiçbir neden yoktur.

1. Öteden beri toplumu kutupsallaştıran, ancak bu kutupsallaştırmayı daha çok kültürel sinir uçlarına dokunarak gerçekleştiren iktidarın başı, Anadolu sermayesinin tamamını, İstanbul sermayesinin de hatırı sayılır bir oranını belirli çıkar ilişkileri çerçevesinde kendisine itaat eder hale getirmiştir. Gerek görsel gerek yazılı medya organları aynı oyunun bir parçası olarak propaganda araçlarının ana unsuru şeklinde hizaya getirilmiş durumdadırlar. Önemli bir kitle, üstelik sınıf farkı gözetilmeksizin, alışkanlıktan öte bağımlılık derecesinde takım tutar gibi, AKP'den yana istiflenmiş ve her seçim sanki bir genel seçilmiş havasına sokularak, seçmen konsolide edilmeye çalışılmaktadır. Daha sayılamayacak kadar etken, iktidarın lehine işlemeye devam etmektedir. Bu anlamda görünen o ki Erdoğan faktörü var olduğu sürece AKP, miadını dolduramış olacaktır. Doğrusunu isterseniz önemli olan iktidarın ne kadar devam edip etmeyeceği değil, oluşturulan kültürel hamurun daha ne kadar su alıp almayacağıdır.

2. Bir zamanlar “ ver Bilal’ı al iktidarı “ şeklinde sıra dışı muhalefet yapan MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli, Cumhur İttifakı ile yine sıra dışı ve devletin bekası (!) adına Erdoğan ile “vatan, millet, Sakarya “ edebiyatı yaparak birlikte hareket etmektedir. Erdoğan’ı her kuyuya düşüşünde, çekip çıkarmak artık kendisi için bir görev haline gelmişse de gerçekte bunun anlamı önemli, önemsiz devletin birçok kurumuna kendi yandaşları-

nı yerleştirerek, “ biz iktidarda değilsek bile, düşüncemiz iktidarda” algısı yaratmak ve dağılma sürecine girebilecek olan partisini, ayakta durur halde siyaset arenasında bulundurmaktır. Elbette, MHP kadrolarının binlerce Ortadoğu bölgesinde Türkiye’nin bir numara olma sevdası da bulunmaktadır. Onlara göre bu sevdayı gerçekleştirebilecek reis, artık Erdoğan’dır.

3. Kemalizm’in sarsılmaz savunucusu olan CHP, MHP’nin karnından çıkarak siyaset sahnesine atılan İyi Parti ile işbirliği yaparak kimliksizleşen, arayış içinde olan ve irtifa kaybı yaşayan bir parti durumundadır. CHP, gerçekte Kemalizm’den geriye kalanın “Türk Milliyetçiliği”nden başka bir şey olmadığını, daha doğrusu Kemalizm= Türk Milliyetçiliği algısı ile bu işbirliğinin temelini atmışsa bence doğru yoldadır. Ancak CHP, bu yolun başka partiler tarafından parsellendiğinin bilincinde olmalıdır. Geriye siyasi kurnazlık kalıyor, yapılan da odur. Bu kurnazlık Türk siyasetinin doğasında var olmakla beraber CHP için anlamı, Kemalizm’in oy oranının %20’yi geçememesidir. CHP’deki kimliksizlik doğrusunu isterseniz, seçmenin alternatifsiz kalma çaresizliğinden AKP’ye yanaşmasına veya orada kalmasına da yol açmaktadır.

4. Düzen partilerinin, birbirine tutunarak var olma mücadelesini fazla uzatmadan bu şekilde özetleyerek, dile getirip belirledikten sonra duyarlı bir kısım seçmen için fazlasıyla engel çıkarıldığı da söylenebilir. Bu anlamda; yasal ve anayasal haklardan olan, ifade özgürlüğü, gösteri ve miting yapma hakkı gibi bir çok hak ve özgürlük, Erdoğan’ın ekranlara çıkıp milletin gözünün içine baka- baka “ ezerim, dağıtırım” anlamındaki sözleri ile kâğıt üzerinde var olduğu, despotizmin tavan yaptığı gerçeği ile yüzleşmiş oluyoruz. Yapılan, artık aba altından sopa göstermek değil, doğrudan sopa göstermektir. Korkanların ve korkutulanların ilginç bir şekilde uyum için-

de olduğu bir ortamda seçim desinler den başka bir anlam ifade etmemektedir.

5. ABD Başkanı Trumb'ın Suriye ile ilgili kararı, daha bu kararın açıklandığı gün Erdoğan'ın hanesine artı olarak yazılmıştır. Bizim gibi çok çabuk galeyana gelen ve milliyetçiliği ırkçılık düzeyinde anlamlandırmaya meyilli olan toplumlarda bu durum sadece Erdoğan'ın başarısı olarak kodlanmakla kalmıyor, ekonomik kriz böyle bir toplum mühendisliği ile bir anlamda bertaraf edilmektedir. Denebilir ki seçmen, şimdilik seçim sonuna kadar frenlenmeye çalışılan ekonomik krizin, verilmiş bir uyuşturucuyla uyutulmuşu durumundadır. Suriye için atılan naralar, seçime kısa bir süre kala bir başka ülkenin topraklarının işgali sürdürülerek uyuşturucunun etkisi uçuşa geçilecek düzeye getirilecek gibi görünmektedir. Ancak, Erdoğan'ın seçim öncesi olmasını çok istediği müdahale koşulları oluşur mu oluşmaz mı, oluşursa nasıl oluşur, bunların hiç biri Ortadoğu'nun kaygan zemininde belli değildir.

6. Türk Tipi cumhurbaşkanlığı sisteminde yaşadığımıza göre, Erdoğan'ın üstelik Bahçeli'yi de koluna takarak seçim meydanlarında boy göstermesinin de bir mahsuru ya da yasal engeli kalmamıştır. Meclis Başkanının bile İstanbul'u kazanmak adına, aday gösterilmesi artık demokrasiden değil, demokrasicilikten bile söz edemeyeceğimiz anlamına gelmektedir.

Tüm bunlar ve daha nice etken bir araya getirildiğinde hummalı bir seçim çalışmasının yapılacağı gerçeğini görmekteyiz. Ancak, görünen köy kılavuz istemez misali oy oranları daha şimdiden belli gibi. Türkiye ortalaması, her iki ittifak grubu için üç aşağı beş yukarı aynı orandadır. AKP seçmeninde bir miktar azalma, CHP ittifakı grubunda ise batıda HDP oyları ile bir miktar artma olacaktır. Hepsi bu. AKP, seçime asılmakla birlikte diyebilirim ki tek derdi İstanbul ve

Ankara olacaktır. İstanbul, bir onur meselesi olarak düşünülüyor ki Binali Bey, meclis başkanlığından alınıp aday gösteriliyor. Velhasıl, Ankara değişecek, İstanbul her ne pahasına olursa olsun alınacak gibi görünmektedir.

Seçmeni ağırlıklı olarak Kürt halkından olan partilerin yerel seçim hazırlıklarına baktığı zaman, HDP, HAK- PAR ve PSK, PAK şeklinde bir saflaşmanın belirginleştiği artık bilinmektedir. Bu saatten sonra yeni bir korelasyon olacağı mümkün görünmemektedir.

HDP, bazı Türk Sol grupları ve bireyleri ile “ halkların kardeşliği” temelinde yapılandırılmış bir parti hüviyetinde olup, gerçekte tabanı Kürt, tavanı daha çok Türk olan bir parti görüntüsü vermektedir. Her şeyden önce bu arkadaşlarımıza şunu söylemek isterim ki empati yapmak anlamında kardeşliği dillendirmek, kulağa hoş gelse de bizim kardeş olmadığımız bilinen bir gerçektir. “ halkların kardeşliği” deyimi işbirliği, güç birliği ve dayanışma içinde olmak için yeterli ancak birlikte örgütlenmek için ağır gelen bir kavramdır. Kaldı ki bugüne kadar kardeşlik üzerinden oluşturulan hiçbir proje sorunlarımızı çözmediği gibi, bizleri mayınlı tarlada dolanıp yön bulma sıkıntısı yaşayan yığınlarla dönüştürmüştür. Sosyalist bir dünya anlayışına sahip olmak mutlaka Soğuk Savaş dili ile pratikler geliştirmeyi gerektirmektedir. Değişimi en çok isteyen, ancak eskinin peşinde koşmaya en çok aday olan yöntemler geliştirmek sorunların çözümünde tıkanmaya yol açmaktadır. Pratik bize ayrı örgütlenmeyi, birlikte mücadele etmeyi fazlasıyla öğretmişken, belki de ilkelerimizin değil, alışkanlıklarımızın esiri olmak, artık bir pranga görevi görmektedir. Ancak, sonuçta bu birliktelik onların kararı ve bizler bu kararı eleştirmekle birlikte saygı göstermekte gerekmektedir. HDP'nin Kürdistanı yapılar ile gerek genel seçimler, gerek yerel seçimlerde yapmak istediği ittifak girişimleri

de eleştiri hakkeder niteliktedir. Çünkü HDP, diğer partilerle ittifakı stratejik değil, taktiksel anlamda hiçbir ilkesel dayanak aramadan tabiri caizse “at pazarlığı” tarzı yapmak istemektedir. Çünkü bir parti ile yapılmak istenen ittifakın neredeyse hiçbir önkoşulu yok ve “sizden kaç aday gösterelim, nereden gösterelim” mantığı üzerinden bir uzlaşma aranmasının adı at pazarlığıdır. Bu tip ucuz pazarlıklar, zaman kaybı olmanın yanında, tutarsız olma dilinin, karşı tarafa tutarlılık-mış gibi dayatılmasıdır. Bu anlamda arkadaş-ların değişen dünya koşullarını görmesi ve bu anlamda siyaset arenasında boy göstermesi ve gerçekle yüzleşmesinin zaman geldi, dahası geçmektedir.

Her şeye rağmen HDP, Kürt seçmenin-de karşılığı fazlasıyla var olan bir partidir. Ancak, Kürt Sorununun Erdoğan tarafın-dan sadece güvenlikçi yöntemlerle çözüme kavuşturulmak istenmesi ve askerın Suriye topraklarına biran önce saldırmak istemesi hesaba katıldığında HDP’nin seçmen nezdin-de karşılığının çok daha fazla olması gerekir. Bu karşılığın gerçekleşmemesi durumunda partinin yeni bir yol haritası çizmesi için elde yeterli veri bulunmuş olacaktır.

PSK ve PAK ‘ın bir seçim ittifakı oluş-turmuş olmaları, bence birleşmenin teminatı olarak kabul edilmelidir. PSK’nin sosyalist bir gelenekten geldiği, bu geleneğin bir ferdi olarak benim açımdan da elbette bir gurur kaynağı olmakla birlikte yeni bir dünyada

yaşadığımız göz ardı edilmemelidir. Değişimin Ortadoğu’da baş döndürücü olduğ-u görmezlikten gelmek olası değildir. Yeni duruma göre yeni alternatifler sunamayan, tarihin gerisinde kalmaya mahkumdur. Dün-yadaki değişimin olumsuz olması bizim bu değişimi okumamamız ve ona göre siyaset üretmememiz anlamına gelmemektedir. Bu yerel seçimde oluşturulan ittifakın başarı-lı olması için üst düzeyde bir performansın sergilenmesi Kürt halkının önüne yeni ufuk-lar açabilecektir.

HAK- PAR ise bu seçimde aday göster-meyip bağımsız yurtsever demokrat adayları destekleme kararı aldı. HAK-PAR’ın aldığı bu karar doğrultusunda PSK ve PAK’ın bağım-sız adaylarını aktif bir biçimde desteklemesi söz konusu partiler arasındaki ilişkilerin gelişmesine olumlu katkı sağlayacaktır. Ancak tüm Kürt ve Kürdistani partiler bu seçimler-de yeterli oyları alamazlarsa, elbette kıyamet kopmayacaktır ancak, bir sorunun var oldu-ğu gerçeği ile yüzleşmek gerekecektir.

Son söz olarak, düzen partilerinin seçim propagandası sürecinde birbirle-riyle ilgili karalayıcı, suçlayıcı olabilecek uygulamaları, bizim örnek alacağımız yöntemler olmamalıdır. Bu anlamda katılımcı, özgürlükçü, çoğulcu demokrasiyi esas alarak ve Kürt- Kürdistan sorununun çözümünü görev bilerek yola çıkan partilere başarılar diliyorum.

Batı Kürdistan ve çözümsüzlük planları

H. Hasan TUZCU

H. Hasan TUZCU

Kovara DENG

Biliyoruz ki, Osmanlı ve İran devletleri arasında imzalanan Kasrı-Şirin antlaşması sonucu Doğu Kürdistan İran'a bırakıldı. Kürdistan'ın diğer parçası da, son yüzyılın başında, Osmanlı devletinin yıkılması sonrası, emperyalistler ve sömürgeci devletler tarafından yapılan açık ve gizli antlaşmalar sonucu ikinci kez, ama bu defa üç parçaya bölünüp paylaşıldı. Bu baskı ve dört parçaya bölünmüşlük, Kürt halkının kendi ülkesinde tüm özgürlüklerinden yoksun olarak yaşamasına neden oldu. Bugün de Kürt halkının ulusal demokratik hakları, Irak/Güney Kürdistan parçası hariç, Türkiye, Suriye ve İran'da hala red ve inkara devam edilmektedir. Bu sömürgeci boyunduruktan kurtulmak, ulusal demokratik hak ve özgürlüklerine kavuşmak için, Kürt halkının dört parçada sürdürdüğü haklı mücadelesi de her defasında akıl almaz baskı ve şiddetle bastırılmaya çalışıldı. Dev bir sorun haline gelen Kürt sorununun çözümünün, artık şiddet ve baskıyla çözülemeyeceğinin anlaşılması ve bilinmesi gerekiyor. Mesele artık bölgesel hatta uluslararası bir sorundur. Ayrıca çözümsüzlükte ısrar etmenin; savaş, terör, geri kalmışlık, çağdaş

dünyadan uzaklaşma, yoksulluk, göç ve cehaletle özdeş olduğu gerçeği anlaşılmalıdır.

Batı Kürdistan ve Suriye Baas rejimi

Güney Kürdistan federe bölgesinin ulusal demokratik kazanımları bölgede pozitif yönde gelişen en önemli olaylardan biridir. Kürdistan'ın bu parçasındaki tarihi gelişme, Suriye, Türkiye ve İran'ın sömürgeci yönetimlerini de çok rahatsız etti. Sıranın kendilerine geleceğinin telaşı içine girdiler. Suriye Baas rejimi de, geçmişte Suriye'de yaşayan Kürtlere hiçbir hak tanımazken, artık çürüme ve yıkılma noktasına geldiği bu aşamada bile, batı Kürdistan Kürtlerinin özerk bir yapıya kavuşmasına hala rıza göstermemekte direnir. Hak ve özgürlüklerin genişlemesi yönündeki değişim taleplerini karşılamaktan uzak davranması, bu kötü hale gelmesinde en önemli nedenlerden biridir. İşsizliğin, yoksulluğun, alt yapı eksikliklerin yoğun olarak yaşandığı Suriyede, içteki çatışmaların yanında, dış müdahaleler de ne yazık ki gecikmedi. ABD, AB'nin de bölgenin geleceği üzerinde yoğunlaşmaları, yeni hedefler, yeni planlar, yeni sınırlar belirlemeye çalışmasına

neden oldu. 2014 yılı ortalarında İŞİD'in, Kürdistan'a saldırması, Irak ve Suriye'yi de işgale başlaması Suriye rejiminin çok zor duruma düşmesine neden oldu. Rejim çare olarak Rusya'dan, İran'dan destek istedi.

Dış güçler ve korkular

Böylece Suriye iç savaşı sürecine, çeşitli bahanelerle müdahil olan dış güçler de, kimi yerelde kendilerine yakın müttefikler bulup silahlandırdılar. Rusya ve İran, Suriye rejiminin güçleri yanında kendi askeri güçleriyle savaştılar. ABD, AB ülkeleri, İsrail, koalisyon güçleri adı altında, duruma müdahil olurken, cephede de, İŞİD'e karşı YPG/YPD'nın omurgasını oluşturduğu DSG (Suriye Demokratik Güçleri) ile ortaklık kurarak, varlığını sürdürdüler. Türkiye de başlangıçta koalisyonun bir parçası olarak görüldü. Hatta Suriye rejiminin kısa sürede yıkılmasının bayraktarlığını yaptı. Tabi ki işler istediği gibi gitmeyince korkuları ön plana çıktı. Hiçbir inandırıcılığı olmayan tezler ileri sürerek Kürt halkının özgürlükleri için verdiği mücadeleyi boğmak istedi. Suriye'nin kuzeyinde bir "Kürt devleti kurulamaz. Zira bir devlet kurulacak kadar Kürt nüfus yok" dedi. Daha dün Kıbrıs'ta yaptıklarının aksine, bu defa Suriye bölünmemeli yaygarası kopardı. Fırsat ve boşluklardan yararlanıp sahaya inmek için de gecikmedi. Suriye rejiminin muhalifi konumundaki Özgür Suriye ordusuyla anlaşma sağlayıp, onları eğitip donatarak, ÖSO'yu kendine yerel müttefik yaptı. Esad'ın yıkılmasından vazgeçip, artık Kürtlerin statü sahibi olmalarını engelleme stratejisine sarıldı. Umudunu koalisyonun dışındaki, rejim taraftarı Rusya ve İran'a bağladı. Astana ve Soçi'de yapılan toplantılar bunun açık ve resmi sonuçlarıydı. Elbette sorunlar çözülmeden korkulardan kurtulmak olanaklı değildir. Meselelere korkuyla yaklaşmak çözümsüzlüktür. Türkiye'nin yaptığı da budur.

Özgürlük çabaları ve Suriye rejiminin tutumu

Bölgede halkların kendi konumlarını, hedeflerini belirginleştirmeleri zorunluydu. Bölgenin geleceğinde rol alacak dinamik ve etkin gücün, önemli bir parçasının da Kürtler olduğu gerçeği bir kez daha öne çıktı. Başta 16 Kürt partisinin bir araya gelerek Suriye Kürt Ulusal Konseyi'ni kurmaları, amaçlarını ortaya koyarak Suriye içinde ulusal demokratik haklarını alıncaya kadar mücadele edeceklerini deklare etmeleri, Suriye Kürtlerinin birleşmesini sağlamasa da, önemli bir gelişmeydi. Bu olumlu gayretler, Batı Kürdistan Kürtlerinin, federasyonlaşma ve özerk bir yapıya kavuşma talepleri karşılık bulamadı. Suriye Baas rejimi, Kürt sorununun çözümü karşısında akıl almaz tutumundan vaz geçmedi. Suriye'nin, artık eski Suriye olmayacağını anlamamakta diretti. Kaosun sürmesine, savaşın uzamasına, sefaletin hat noktaya gelmesine çanak tuttu. İŞİD'e karşı mücadelede, Kürt askeri güçlerinin, Irak ve Suriye'de elde ettikleri başarılar, uluslararası toplumun desteğini kazanmayı sağladı. YPG tarafından elde edilen hakimiyet, Türkiye'nin bölünme fobisini de tetikledi.

Türkiye'nin tutumu, Afrin, Münbiç ve Fıratın doğusu

Sömürgeci, ırkçı, fetihçi politikalarla sorunların çözümüne yaklaşan AKP iktidarı; baştan beri, dışardaki Kürtlerin en ufak bir kazanımını bile bölünme ve kendi bekaa sorunu saymaktadır. Türkiye'nin 16 yıllık AKP iktidarında geldiği olumsuz durumdan mantıklı bir çıkış önerisi yerine; yanıltma, algı operasyonlarıyla kitlelere "savaş ve fetih" vaat etmesi, işin vahametini göstermesi bakımından oldukça ilginçtir. "Denize düşen yılana sarılır" misali 2018 Ocak ayında seçim öncesinde Afrin işgalini seçim malzemesi olarak nasıl gündeme taşıdıysa, şimdi de

ABD'nin askerlerini Suriye'den çekme kararını fırsat bilerek, yerel seçimler gündemdeyken, pozitif anlamda hiçbir vaatleri kalmadığı için; Münbiç ve Fıratın doğusuna saldırma planlarını gündeme taşımaları manidardır. Bundan sonraki süreçte bu olumsuz politikaların, çabaların nereye varacağını, Orta Doğu gibi karmaşanın, kaosun, sömürünün, yoksulluğun kol gezdiği bir bölgede, ülkeyi nereye sürükleyeceğini birlikte göreceğiz. Benzer deneyimlerin, (Irak, Libya) bölgedeki sonuçları biliniyor olsa da.

Kim ne istiyor?

Sekiz yıldır devam eden bu kirli savaşın, karmaşanın sonucunu özetlersek; Suriye'de, 8 milyon insan göçe zorlanarak evini, yurdunu terk etti. Mülteci duruma düştü, çoğu yollarda sokaklarda kaldı. Bir milyona yakın insan savaşta, denizlerde hayatını kaybetti. Bu sayının iki katından fazla insan da yaralandı, sakat kaldı. Şehirler, köy ve kasabalar yerle bir edildi. Var olan altyapı yıkıldı. Ekonomi yok oldu. Suriye ne yazık ki şimdi bir enkaz yığını. Bu sefaletin müsebbibi olanlar, başta Suriye ırkçı gerici Baas rejimi olmak üzere, şimdi kolu kanadı kırılmış da olsa varlığını ülkenin 3/2'sinde koruyor. IŞİD büyük oranda yenilerek sahayı terk etmiş durumda, Rusya da konumunu güçlendirmiş vaziyette bölgede askeri güçleriyle, politikasıyla hem masada var olmaya çalışıyor hem de sahada var. ABD, AB ve diğer koalisyon güçleri de, varlıklarını sahada SDG güçlerine destek vererek sürdürüyorlar. Suriye muhalefeti, irili ufaklı birçok silahlı örgüt de Suriye'nin İDLİP şehrinde yerleşmiş, konumlanmış durumdadır. Türkiye ise, Batı Kürdistan'da, "Fırat kalkanı ve Zeytin dalı" diye adlandırdığı saldırılarıyla işgal ettiği bölgede (Afrin ve Cerablus) varlığını koruyor. Bölgenin bir başka gerici ve sömürgeci gücü, İran da Suriye rejimi güçleri yanında daha çok Suriye'nin güneyinde konumlanmış vaziyette. Manzara genel olarak böyle.

Savaşta ısrar, çözümsüzlüktür

Savaşın, bu kadar acı ve pahalı sonuçlarına rağmen, hala sürdürmek niyetinde olanların olduğunu görüyoruz. Suriye rejimi, Kürtlerin uzattığı barış ve diyalog elini henüz tutmuş değil. Türkiye birikmiş kendi iç ve dış sorunlarını çözmek yerine, uzlaşmak ve oturup konuşmaktan uzak bir politika ile yerel seçim öncesi fetih planları yaparak sınıra asker ve silah yığmaktadır. İran da çözüme yönelik hiçbir politika üretme gayreti göstermeden, sıranın kendilerinde olduğunu telaşı ve gerici anlayışla hareket etmektedir. ABD, AB ve koalisyon güçlerinin, Suriye savaşına müdahil olmanın, açık gerekçelerinden biri diye gösterdikleri IŞİD'in yenilmesi büyük oranda gerçekleşti. Özellikle ABD'nin ikinci gerekçesi olan İRAN'ın bölgede yayılma emellerini önlemek, İsrail'in güvenliğini sağlamak konularındaki hassasiyeseti sürmekle birlikte askeri güçlerinin önemli bir kısmını geri çekme kararı aldı. Suriye iç savaşını durdurmak, sonrasında siyasi bir süreç tesis etmek amacıyla Birleşmiş Milletler genel kurulunca alınan 2254 nolu kararın gereği siyasi bir ortam da henüz sağlanmış değil. Halkımızın tabiriyle "zülüm payidar olamaz", bu iş daha fazla böyle devam edemez.

Suriye'de çözüm

Orta Doğu'da sorunların çözüm yolları, uzun ve engebelidir. Böylesi bir coğrafyanın birikmiş meseleleri çözülemediği için yanına yenileri eklenmektedir. Kürt sorunu da böyle bir sorundur. Bu sorun, yaşadıkları her üç ülkenin, çözüm bekleyen temel sorununu teşkil etmektedir. Bu çözümsüzlüğün bedeli, çağdaş bir yaşama kavuşmamaktır. Yoksulluk, baskı ve zülüm görmektir, sannatta, kültürde, edebiyatta, teknolojiye geri kalmaktır. Bu kabul edilemez bir durumdur. Suriye'de meselenin çözüm anahtarı, önce Kürtlerin kendi sorumluluğundaki, araların-

da geniş bir diyalog ve birliğin kurulması, sonrası halklar arasında; laik, çok kültürlü, çok inançlı, yurttaşlarının eşit ve özgür olduğu demokratik bir anayasanın kabulü bunun ilk adımı olmalıdır. Güney Kürdistan'da gerçekleşen modelinin Suriye'de uygulanmıyacağını kim iddia edebilir? Neden olmasın. Türkiye Kürtlerin çok yoğun olarak yaşadığı bir ülke, kendi Kürt meselesini çözmede bunca gecikmişken, Suriye ve diğer parçalardaki Kürtlerinin ulusal demokratik haklarına

kavuşmasını daha ne kadar süre geciktirir. Dünyanın gözlerine bakarak, konu Kürtler olunca bu "benim kırmızı çizgidir", ya da "bekaa sorunumdur", demek hangi politikaya, hangi akla hizmet eder? Kürt halkının, kaderini özgürce belirleme hakkını hangi yüzle engelleyebilir? Kimin gücü yetebilir? Bunca acılara yenilerini eklemek, çağdaş ve demokratik bir dünyadandan temelli uzaklaşmak, halkların yararına bir durum değildir.

Xebatên komelayetî û perwerdeyî yên Komara Kurdistanê

“Ez dê bi hemû dinyayê bidim dîyarkirin ku di Komara Kurdistanê de bi zilm û terorê tiştekî çareser nabe.”

Qazî Mihemed

Seîd VEROJ

Seîd VEROJ

Kovara DENG

Berîya ku behsa xebatên kulturî, civakî û perwerdeyîya dema Komara Kurdistanê bikim, divê pêşîyê li ser Cografya Komara Kurdistanê agadarîyeke girîng bînim bîra we. Wê demê tevayî cografya rojhelatê Kurdistanê, ne di nav sînorên Komara Kurdistanê de bû. Bi giştî em dikarin bibêjin ku du astengên girîng li pêşîya berfirehbûna sînorên coxrafîk û serwerîya sîyasîya Komarê hebûn: Ê yekemîn, nakokîyên sînor û coxrafîk ên navbera Kurdistan û Azerbaycanê bû; yê duyemîn jî, nakokî û berjewendîyên sîyasî yên navdewletî bûn. Mîsal; nûnerên Sovyetê nedixwestin cografya Komarê fireh bibe û bigîje sînorên xwe yên dîrokî. Digotin jî bo bîdestxistina bajarên din ên Kurdistanê; “Hêrîşa we dê bibe sedem ku Amerîka û Îngiliz wan ciyan hemû dagir bikin û nefta Kirmanşahê biêxin destê xwe.”¹ Di nav rûpelên rojnameya *Kurdistanê* de jî, bi girîngî li ser cografîya Kurdistanê hatîye rawestandî. Di rojnameya *Kurdistanê* de, bi sernivîsa “*Dersî Yekemî Cografyayî Kurdistan*”² nivîs jî hatine çapkirin.

Di hengameya îlankirina (ragehandina) Komara Kurdistanê de, di nav demeke kurt de hinek saziyên civakî û kulturî yên girîng hatin avakirin; jî alîyê weşan, çapemenî û perwerdeyî ve pêngavên girîng hatin avêtin. Ev cûre xebat û çalakîyên rewşenbîrî, di bernameya PDKê de jî weha hatine destnîşankirin: “Ji bo armanca pêşxistina dereceya xwendewarîyê û jîyana şaristanîyetê, dê gelek merkezên zanistî, kitêbxane, ciyên xwendinê, kulûb, tiyatro û meydanên sporan jî bêne avakirin.”³ Zanîna me ya li ser van xebat û saziyên kulturî-weşangerî/çapemenî-perwerdeyî pirr zêde nebe jî, di derbarê van cûre xebat û dezgehan de, bi kurtayî be jî li ber destê me hinek agadarî hene.

1. Çapxaneya Kurdistan

Di meha Çiriya Paşîn (November) a sala 1945an de li Mehabadê çapxaneyek bi navê “Çapxaneya Kurdistan” hate damezirandin. Li

1 Seîd Humayun, *Jîyan û Tekoşîna Pêşewa Qazî Mihemed*, r. 86. weş. Doz, 2006 Stenbol

2 *Kurdistan*, h.: 93, Mehabad, 11ê Rezberî 1325 (02/11/1946)

3 Kerîm Husamî, *Komara Demokratîk a Kurdistanê (Mahabad)*, r. 74, Weşanên Jina Nû, Uppsala, 1986

ser pirsî nivîskar û berpirsên rojnameyên Îranî yên bi navê *Ferman, Îranê Ma û Rehber* ku ji Pêşewa dipirsin û dibêjin “We ev kaxiz û çapxane ji ku anîne?” Ew dibêje: “Me çapxane û kaxiz li Tewrîzê kirrîne û hun jî dikarin ew çiyê ku me jê kirrîye agahdar bin.”¹ Di vê çapxaneyê de rojname, kovar, pirtûk û belgenamêyên komarê dihatin çapkirin. Kovarên wekî *Gelawêj, Zanist*², *Helale (navê gulek e)*³, *Awatî (daxwaz)*, *Hawarî Niştîman* û *Gir û Galî Mindalan* di pêvajoya damezirandina komarê de hatine çapkirin û belavkirin. Pirtûkên helbestvan Hêmin û Hejar Mûkrîyanî jî di vê çapxaneyê de hatin çapkirin. Digel vana belgenamêyên PDK, Komara Kurdistan û pirtûkên dersdanê jî bi zîmanê kurdî di vê dezgehê de hatine çapkirin.

2. Rojnameya Kurdistan

Yekemîn hejmara rojnameya *Kurdistanê*, li gor teqwîma rojê di 20/10/1325 (1946) an de û li gor ya mîladî jî di 11/01/1946an de hatiye çapkirin û di bin navê rojnameyê de hatiye nivîsandin ku ev rojname “*Belaw-kirewey Bîrî Hizrî Dîmokratî Kurdistan*” e. Li aliyê rastê jî hatiye nivîsandin ku “*Kurdistan le layen heyetî tehrîrîye derdeçî.*” Û her du rojan carekî têtê weşandin. Gerîndeyê giştî û sernivîskarê rojnameyê Seyid Mihemed Hemîdî bû. Di hejmara yekemîn a *Kurdistanê* de, ji aliyê Seyid Mihemed Hemîdî ve bi sernivîsa “*Amancî Ême*”, meqeleyek pêşekîyê hatiye belavkirin û di vê nivîsê de amanca derçûna rojnameyê weha hatiye ragehandin:

“Di vê katê (demê) de xaka *Kurdistanê* ji hemû wextekî zêdetir pêwîstî fedekarîyên gewre ye. Li vê demê ku hemû neteweyên heyî ji bo ragirtin, vedestanîna serbestî û azadîya xwe, ji bo bidestxistina wesîleyên pêşkevtina hevniştîmanên xwe diteqilînin.

Di vê wextê da ku hemû neteweyên dinyayê ji xeyrî serbestî û gewrebûna welat amancekî wan nîye, bi şev û roj ji bo geyîştina vê amancê hewl didin. Em xerîkî çî ne û amanca me çî ye?

...

Lawan û gencanî Kurdistan li komelekê kombûn, destê birayetî û yekîtîyê dan destê yekûdin, bi xebata wan ta ku Hîzbî Demokratî Kurdistan bi wicud hîna û her ber helest û xanîyek me çêbû li nav Kurdistanê da ku me hemû li nav xwe hilgirt. Hizbî Dîmokrat di maweyek (demek) kin de tiwanî leqê xwe li tewawî şarekanî Kurdistanê Îranê bikatewe.

...

Hevniştîmanên me bi çavêk temaşe dikin û em hemû ji bo mîletê kar dikin û bi zîmanê şîrîn ê kurdî dixwînin. Exlaqê me yê xerab guherîye bi exlaqê çak (baş).

Di dilê me de xwedîyê çapxane û neşriyat bûyin tunebû; ev e me bi yarmetîya Xwedê *Kurdistan* danî û jimara pêşî belav kir. Ev nameya ku ji layê Hîzba Dîmokrata Kurdistanê ve belav dibe, divê bibe qeleyekî asinî ji bo pêkanîna yekîtî û birayetî...”⁴

Bi giştî û kurtayî behsa naveroka rojnameya ***Kurdistanê*** bête kirin: Ev rojname li ser hev 92 hejmar hatine çapkirin, di nava rûpel û hejmarên rojnameya *Kurdistanê* de bi giştî; li ser dîrokê ku bi rêzenivîsa “*Kurd ji destpêka dîrokê ta sala 1920an-30*” û di bareyê Şoreşa Agirîyê de rêzenivîsa bi navê “*Bi serhatî Ararat-25*” bi tercûmeya Seyid Mihemed Hemîdî hatine belavkirin, li ser şexsîyetên namdar ên Kurd, bi taybetî jî nivîsên li ser zîmanê kurdî û rastnivîsîna wî, li ser cografya Kurdistanê, tercûmeyên nivîsên ji zîmanên bîyanî, li ser rewşa sîyasîya kurdan û parçebûna Kurdistanê, girîngî û pêdivîya serxwebûna Kurdistanê.

1 *Kurdistan*, h.:1, r. 4, Mehabad, 11ê Janîve 1946 (11/01/1946)

2 *Kurdistan*, h.: 61, r. 2, 13yê Jevîn 1946

3 *Kurdistan*, h.: 48, r. 3, 18 Gulana 1946

4 *Kurdistan*, h.:1, r. 1, Mehabad, 11ê Janîve 1946 (11/01/1946)

tanê hatîye rawestandî. Nûçe û dengûbasê hundir û derve, agahdarî, biryar, guherînên qanûnî û dengûbasê Radyoya Kurdistanê jî di rojnameyê de hatine belavkirin.

Di rûpela pêşî ya rojnameyê de, sê sernivîs hatine lêkirin: “*Amancî ême*”, “*Giftûgoyî Cena-bî Qazî Mihemed*” û “*Be boneyî şêst û şeşemîn salî le dayikbûnî generalî semus Stalîn*”.¹ Di rûpela dido ya vê hejmarê de jî bi sernivîsa “*Hil-kirdinî alayî miqedesî Kurdistan le şarî Boka*.” nivîsek dirêj ahtîye belvîkirin. Di hejmara 3an de, li rûpelê yekê sernivîsek bi navê “*Le ber çî Kurd qiyamî kird?*” û di heman rûpelê de sernivîsek din jî bi navê “*Silav le te ey Kurdistana mezin*” hatîye nivîsandin.

Di hejmara sisê û jî wê şûn ve, di bin sernivîsa “*Kurdi be nawûbang*”² û “*Zanayanî kurd*”³ de, li ser gelek kurdên rewşenbîr û navdar hatîye nivîsandin. Mînak: Mela Elî Qizilcî (h.3), Mela Camî, Îbn Elhacîb (h. 6), Siltan Sehaq (h. 7), Elî Termûkî (h. 8), Baba Tahir (h. 9), Mele Ebdulahê Pîrebab (h. 11), Şêx Marûfê Nodî (h. 12), Şêx Baba Seîd (h.15), Mela Husên Îbn Osman (h. 16), Mela Hedrî Nalî (h. 17), Mewlana Xalidê Kurdî Şarezurî (h. 21). Di nav rûpelên rojnameyê de, jî edebiyata biyanî jî werger hatine kirin. Mînak; çîroka “*Kelawsûr*”, jî aliyê Mihemed Mecidî ve jî zimanê fransîzî hatîye wergerandin.

Di hejmara 8an de, liste û rêjeya alikarîya xelkê jî bo dezgehên Komara Kurdistanê hatîye belavkirin. Di hejmara 10an de, raportên li ser cejnên ragehandina Komarê di jêr navê, “*Cejna Serbixweyî û Îstiqlala Kurdistanê*” û naveroka peygam û axivtinên

kesayetîyên Kurdistanê hatine belavkirin. Ev babete li jêr sernivîsa; “*Istêra Xoşbextiya Kurdan Çirisi*” hatîye nivîsîn. Di hejmara 14ê de, “*Sirûda Millî ya Kurdistan*” hatîye belavkirin ku nivîskarê wê “Hejar” e. Rojnameya Kurdistanê, jî ber ku hem organa PDKê bû û hem jî organa nîvfermî ya Komarê bû, di nav rûpelên wê de gelek nivîsên cûr bi cûr ên derbarê jîyana civakî, rêvebirî, siyasî û bajarvanî hatine belavkirin. Di hejmara 22 yê rojnameyê de, meqeleyek ji aliyê Seyid Mihemed Hemîdî ve bi sernavê “*Şarewani*”⁴ hatîye belvîkirin. Hejmara 25an, bi sernivîsa “*Hezretî Qazî Mihemed Pêşewayî Kurdistan*” hatîye çapkirin û herweha rêzenivîsa “*Cejnî Serbixweyî û Nasandinî Pêşewayî Kurdistan*”, hatîye domandin. Hejmara 27an, hefteyek piştî hejmara pêşîya wê hatîye çapkirin. Ev hejmar, bi meqeleya Haşim Xelîlzade ya bi sernivîsa “*Cejnî Newroz li Mehabad*”⁵ hatîye çapkirin. Di hejmara 29an ku roja 30ê Adara 1946an hatîye belavkirin de, meqeleyek bi navê “*Ey dinya bizane ku Kurd serxwebûnê dixwazin*” hatîye belavkirin. Di hejmara 30an de, şair Hêmin, bi sernivîsa “*Dayikî Niştiman û Hêmin*”⁶ nivîsandîye. Di rûpela yekê ya hejmara 31an de, jî aliyê Haşim Xelîlzade ve bi sernivîsa “*Kurd û radyoyî Turkiya*”⁷ de, bersiva rojnamevanê Tirk Falih Rıfkı Atay hatîye dayin ku wî li ser hatina Barzanî jî bo Azerbaycanê û damezirandina dewleta Kurd nivîsandibû. Di hejmara 38an de, bi sernivîsa “*Serhatiyên Araratê*”, rêzenivîsek li ser Tevgera Neteweyî ya Agirîyê hatîye belavkirin. Di hejmara 55an de, meqeleyek dirêj hatîye belvîkirin bi sernivîsa “*Heft sed sale Kurd bo ser-*

1 *Kurdistan*, h.:1, Mehabad, 11ê Janîve 1946 (11/01/1946)

2 *Kurdistan*, h.:3, r. 2, 15yê Janîve (Çiriya Paşîn) 1946

3 *Kurdistan*, h.: 5, r. 2, 20ê Janîve (Çiriya Paşîn) 1946

4 *Kurdistan*, h.: 22, 4ê Marsî 1946

5 *Kurdistan*, h.: 27, r. 1, 25ê Marsî 1946

6 *Kurdistan*, h.: 30, r. 2, 1 Avrêla 1946an

7 *Kurdistan, Kurd û radyoyî Turkiya*, h.: 31, r. 1, 3yê Avrêl 1946

bixweyî giyanbazî deka.” Di rûpela pêşî ya hejmara 85an de, meqeleyek balkêş a ku rewşa demokrasîya Kurdistanê bide zanîn, bi sernivîsa “*Demokrasî çi ye? Demokrasi li Kurdistana azad da çawa ye?*” hatiye belavkirin. Di hejmara 92an de li ser Qedrî Cemîl Paşa nivîsek bi sernivîsa “*Qedrî Beg Cemîl Paşa: Peyawekî niştimanperwerî Kurd*” hatiye nivîsandin...

3. Hawarî Niştiman

Li bergê pêşî û jorê navê *Hawarî Niştiman* hatiye nivîsandin ku “Organî Yekîti Ciwananî Dîmokratî Kurdistan” e. Li jêrê navê *Hawarî Niştiman* hatiye nivîsandin ku “Le layen heyetî nûseran we derdekewî.”¹ Li aliyê çepê navê rojnameyê jî bi tîpên gewre ev nivîs hatiye lêkirin: “Milletî kurd îmanî beramberî pêşewayî xoy heye, boye çekî helgirtuwe û daynanî heta heqî xoy nestînî!”² Ciyê çapkirin û midur mesûlê rojnameyê weha hatiye diyarkirin: “Adres: Mehabad; Rojnameyî *Hawrî Niştiman*, Çapxaneyî Kurdistan. Midurê mesûl: Sidîq Encîrî Azer.”³ Ev rojname du rûpel e, li ser hev pênc hejmar hatine çapkirin. Di rûpela pêşî ya hejmara yekemîn de du nivîsên bi navê “*Axayî Qewam Elsiltane*” û “*Şehametî Eşairî Welatî Kurdewarî*” hatine weşandin. Hejmara dido ya rojnameyê; di 19ê Meya 1946an de hatiye çapkirin. Hejmara sisê ya rojnameyê, di 30yê Gulana 1946an de çap bûye. Hejmara çaran a rojnameyê; 17yê Cewzerdana 1325an de hatiye çapkirin û li ser bergê pêşî yê rojnameyê, bi puntoyên mezin li ser mirina Kalînîn weha hatiye gotin: “*Tewawî azadîxwanî kurd mergî refîq Kalînîn be karkeran, zehmetkêşan, rêncêberanî dinyayê, mexsûsa be malî rişîdî Rusyeyî sosyalîstî temilîn delîn...*” û herweha meqe-

yek bi navê “*Kalînîn Mird...!!*” hatiye nivîsandin. Hejmara pêncan jî, di roja 2yê Pûşbera 1325an de hatiye çapkirin.

4. Zanist

Midurê mesûl û xwedîyê îmtiyazê kovarê Dilşad Resulî bû. “Kovara *Zanist*, ji mangê carekî têtê çapkirin. Em ji nûserên berêz ên Kurdistanê tika dikin ku meqaleyên edebî, zanistî û komelayetî ji bo me rêkin.”⁴ Em nizanin ev kovar li ser hev çend hejmar hatine çapkirin.

5. Heyetî Ferhengî Kurdistan

Li gor nivîsandina hejmara yekê ya rojnameya *Kurdistanê*, Heyeta Ferhengî Kurdistan di roja 12/10/1946an de kombûnek pêk anîye, di vê kombûnê de ji bo dibistanên wek Gelawêj, amadekirina kitêban, piştgirîkirina zarokên bêkes û xwendina wan hinek biryar têne girtin: “1- Hazirî bête kirin ku şevane li dibistanan bi zimanê kurdî xwendin dest pê bike, 2- Hatîye pesendkirin ku nivîsîna navê hemû îdare, mekteb û ticaretxaneyan biguhere, bi kurdî bête nivîsandin. 3- Hatîye pesendkirin, ew mindalên ku di van dibistanan de bixwînin divê temenê wan şeş ta çardeh salî be. 4- Ji bo destnîşankirina libasên mindalan, biryara pêkanîna kombûnek din têtê pesendkirin.”⁵

6. Perwerdeyî û damezirandinî dibistanan

Di roja ragehandina komarê de kurdî, wek zimanê fermî yê Komarê hatiye qebûlkirin. Ji xwe di benda sêzdeh a bernamêya PDKê de jî hatiye destnîşankirin ku “Ji bo armanca pêşvebirina ilm û şaristaniyetê di nav xelkê Kurdistanê de, dê xwendina destpêkî û navînî

1 *Hawarî Niştiman*, h.: 1, 9ê Meya 1946

2 *Hawarî Niştiman*, h.: 1, 9ê Meya 1946

3 *Hawarî Niştiman*, h.: 2, r. 2, 19ê Meya 1946

4 *Kurdistan*, h.: 61, 22yê Jevîn 1946

5 *Kurdistan*, h.: 1, r. 2-4, 11ê Janîve 1946 (11/01/1946)

bibe mecbûrî û di temamê dibistanan de hewceye xwendin bi zimanê kurdî be.”¹ Mîne Xanima hevsera Pêşewa dibêje: “Qazî Mihemed pir qîmet dida xwendin û perwerdeyî. Piştî îlankirina komarê di demekî kurt de ji bo perwerdeyîya bi zimanê kurdî, bi serkêşîya Qazî Mihemed kampanya (helmet) hatin destpêkirin, pirtûk û kovarên kurdî hatin çapkirin, bi hinek çalakîyên civakî pere hatin berhevkirin, Sînemaya *Kurdistan*² hatiye damezirandin ku bi qezenca wê zarokên feqîr didan xwendinê. Ji bo pêşxistina perwerdeyî du-sê caran mitîng hatin saz kirin.”³ Ji bo pêşxistina zimanê kurdî, hewldanên pak kirin û standardkirina zimanê kurdî hatine kirin û di vî warî de biryarên girîng hatine girtin. Mînak; li hemberê peyvên leşkerî yên erebî û farisî, biryara bikaranîna peyvê resen ên kurdî hatiye girtin û ev biryar di rojnameyê de hatiye belavkirin.⁴ Di hinek ciyan de dibistanên keçane, lawane û ji bo pêşxistina xwendinê dibistanên şevane jî hatin durist kirin. “Di bajarên Şîno, Boka û Mehabadê de dibistanên nû hatin çêkirin. Wê demê meleyên mizgeftan jî di niwêjên îne de, di xutbeyên xwe de nutqên li ser pêdivî û girîngîya zimanê kurdî dane.”⁵ Herweha “Li bajarê Şîno danîna medreseya keçan”⁶ û li Mehabadê “*Damezirandina Kitêbxaneyê Millî*”⁷ jî, pênga-vek pirr girîng bû.⁸ Di rojnameya *Kurdistanê* de, behsa avakirina “Medreseya Gelawêj” û

“Medreseya Kurdistan” hatiye kirin ku li wê derê zarok bi şev û roj dersên kurdî dixwînin. Berdewamî di rûpelên rojnameya *Kurdistanê* de li ser girîngî û pêdivîya xwendina bi zimanê kurdî hatiye rawestandî, nivîs hatine belavkirin û bangewazî hatine kirin. Li ser vê babetê, di hejmara 60an de jî meqeleyek dirêj bi sernivîsa “*Millet û xwendin*” hatiye çapkirin. Li gor agadarîya Q. Cemîl Paşa: Wê demê li Mehabadê nêzikê hezar xwendekarên dibistanan hebûn û di bin alaya rengîn a Kurdistanê de bi zimanê kurdî perwerde dibûn.⁹

7. Yekîtîya Jinên Kurd

Di vê demê de rêxistinên civakî yên ku hatine damezirandin, yek ji wan û belkî jî ya herî girîng “Yekîtîya Jinên Kurd” e. Hevsera Qazî mihemed Mîne Xanim, Seroka Yekîtîya Jinên Kurd bû. Ji bo çareserkirina pirsgrêkên jinan; hînkirina xwendin û nivîsandinê, tevlibûna jîyana sîyasî û civakî, perwerdeyîya zarokan û wd. rêxistina jinan hate damezirandin di çarçoveya benda 21. a destûrtnameya PDKê de ku dibêje; “Jin jî wek mêran di hemû warên sîyasî, civakî û şaristanî de xwedî maf in.”¹⁰ Mîne Xanima hevjîna Qazî Mihemed dibêje: “Qazî Mihemed dixwest hemû jin beşdarî çalakîyên civakî û sîyasî bibin. Jinên kurd jî bi serfkirina ked û berhemên keda xwe û bi bexşkirina zêrên xwe

1 Kerîm Husamî, *Komara Demokratîk a Kurdistanê (Mahabad)*, r. 74, Weşanên Jîna Nû, Uppsala, 1986

2 *Kurdistan*, h.: 12, r. 3, 9ê Fevrîye 1946

3 Mîne Xanim, *Kurdistan Press*, h.: 10, 10 Berfbarîna Paşî, 1987

4 *Kurdistan*, *Mawey wuşeyî pêşmergeyî ke gurandirawe*, h.: 23, r. 4, 6ê Marsî 1946

5 Borhaneddin A. Yasin, *Tasavvur mu Gerçek mi? Mahabad Kürt Cumhuriyeti Büyük Güçlerin Politikasında Kürtler (1941-1947)*, Avesta Yayınları, İstanbul, 2014, r.180

6 *Kurdistan*, h.: 24, r. 4, 13ê Adara 1946

7 *Kurdistan*, h.: 25, r. 4, 17ê Adara 1946

8 *Kurdistan*, h.: 25, Mehabad, 17yê Adara 1946

9 Kadri Cemil Paşa (Zinar Silopî), *Doza Kurdistan*, Özge Yayınları, 1991, r. 173

10 Mîrza Menaf Kerîm, *Bîranînên Min*, Weşanên Jîna Nû, 1987

piştgirîyê didan komarê.”¹ Di dema hikûmeta Komara Kurdistanê de, adetên wekî sitandina qelenê, mehrkirina keçên zarok û berdêla jinan hatîye qedexekirin.

Ji bo jinan dibistanên rojane û şevane hatin vekirin. Di van dibistanan de xwendin û nivîsandin fêrê jinan û keçan dikirin. Di her herêmê de bi jinan re kombûn çêdibûn, di van kombûnan de pirsgerêkên jinan dihatin guhdarkirin û paşê ji teşkilatên partîyê re dihatin pêşkêşkirin ji bo çareserîyê.

Li vê derê bîrxistinek ji hevdîtina Mîne Xanim û Qazî Mihemed, helwest û nêrîna wî ya li ser vê babetê hîn bi zelalî diyar dike: “Ez rojekî digel Mam Ebdulla li ber Hemamê li benda hatina Qazî bûm ku cilên paqîş bidime wî. Dema hatinê çawa ku min ew dît ez giryam. Ew zivirî ji min re got: Tu ji ber çi digirî... Divê jinên kurdan negirîn. Ez baş dizanim ku wê min darve bikin, divê tu jî vana bizanî... ji ber vê yekê girîna te, ne li gorî xweragirtina jina kurd e.”²

8- Yekîtîya Ciwananî Demoqratî Kurdistan

Rêvebirên Komara Kurdistanê û PDKê pîrr girîngî dane rêxistinkirina ciwan û lawanê Kurdistanê. Ji bo vê armancê, rêxistina lawan hatîye damezrandin û bi navê *Ciwan* jî kovarek hatîye weşandin. Mînak; di hejmara 67an a *Kurdistanê* de meqaleyek Mihemed Mehmûd bi sernivîsa “*Cewanan û*

Wacibyatî Niştimanperwerî” hatîye belavkirin. Di hejmara 76an de bi minasebeta damezirandina Yekîtîya Ciwananî Demoqratî Kurdistan, belavokek dirêj bi sernivîsa “*Ey Ciwanan!*” hatîye çapkirin.³

9- Radyoya Kurdistan

Di dema Komara Kurdistanê de amûrekî din ê weşan û çapemenîyê jî radyoya Kurdistan bû. Weşana radyoyê, di 10 Banemerî 1325 (1946)an de dest pê kirîye. Cîhazên vê radyoyê ji Sovyetê hatibûn kirrîn. Damezirandina radyoyê di hejmara 43yê rojnameya *Kurdistanê* de, bi sernivîsa “*Kurdistan qisan dika*” hatîye belavkirin û di nivîsê de dibêje: “Rojê sêşema 10 Banemerî 1325an Îstasyona radyoya Mehabada paytexta Hikûmeta Millî ya Kurdistanê digel 5 destkabayned ku ji vana; 1- di hewşa xaniyê Partîya Demokrat, 2- pêşmergekxane, 3- rûbirûyê şarewanî, 4- li rûbirûyê xaniyê hezretî Pêşewa, 5- rûbirûyê mizgefta Ebas Axa hatine danîn.”⁴ Bi rêya weşana vê radyoyê dengê Komara Kurdistan digihîşt millet û welatên dinyayê.

10- Tiyatroya Dayika Niştiman

Dayika Niştiman, di sala 1945an de ji aliyê komeleya Je-Kafê ve hatibû pêkanîn. Xebatên vê komê, di dema ragehandina Komarê de jî berdewam dikin. Ev tiyatroya hanê, di hemû navçeyên azadkirîyên Kurdistanê de, ji bal komên xelkê ve bi germî pêşwazî lê hate kirin.⁵

1 Mîne Xanim, hevpeyvîna bi Kurdistan Press re, no: 10, 1987

2 Mîne Xanim, hevpeyvîna bi Kurdistan Press re, no: 10, 1987

3 Abdulqadir Ahmed, *Ey Ciwanan!*, Kurdistan, h.: 76, 22yê Gelawêj 1325

4 *Kurdistan*, h.: 43, r. 1, Mehabad, 3yê Meya 1946

5 Kerîm Husamî, *Komara Demokratîk a Kurdistanê (Mahabad)*, r. 61, Weşanên Jîna Nû, Up-sala, 1986

“Şark Islahat Planı”nın günümüzdeki mukallit ve musavvirleri

Mehmet BAYRAK

Mehmet BAYRAK

Kovara DENG

Etno-Dinsel Arındırmanın Mimarları: Abdülhamid, İttihad-Terakki ve Kemalistler...

Üniversiteyi çalışarak okudum. Çalıştığım kurumda Şükrü Bey adında yaşlı bir ağabeyimiz q vardı, sanırım Tokatlı idi. Lise yıllarındaki bir hocasından söz ederdi sıklıkla. Bu hoca, kendisi de dahil her türlü muzipliği yapan ancak dersleri asanlara dermiş ki; *“Her türlü mukallitliği ve musavvirliği biliyon ama ders çalışmıyon!..”*

İşte, yazının başlığı bu anekdottan kaynaklanıyor. Önündeki zorunlu ödevi ve görevi yapmayanlar, yapamayanlar konuyu saptırır, gündemi değiştirir ve “savunma yerine saldırıya” geçerler. Bir yandan II. Abdülhamid’in “Osmanlı-İslam” belgisine özenirken, bir yandan “ittihad ve terakki” yani “birlik ve ilerleme” sloganıyla ortaya çıkıp onu iktidardan uzaklaştırdıktan sonra “etno-dinsel arındırma”, “tek-tipleştirme”, “Türk-İslamlaştırma” politikasına yönelen ve ülkeyi kan deryasına çeviren politikacıları –sözde- lânetlerken öte yandan bakarsınız“ İslam’ı Devlet dini olmaktan çıkardığı, camileri ka-

pattığı, türbanı yasakladığı” gerekçesiyle suçladığı Kemalist politikaların “mukallit ve musavviri” konumuna gelir...

Kemalist Kadroların Yüzde 90’ı Eski İttihadçı

Unutmayalım ki, M. Kemal’in kendisi de İttihad ve Terakki hareketi içerisinde yer alan bir subay olduğu gibi, daha 1912’de Milli Emniyet Teşkilatı’nda istihbarat subayıdır. Nitekim, hemen bütünüyle Balkanlı ve Kafkasyalı dönme Türk-İslamcılarının, 1913’te iktidara gelmesiyle kurumsallaştırdıkları ancak Savaş dolayısıyla bütünüyle hayata geçiremedikleri “etno-dinsel temizlik, tek-tipleştirme ve Türk- İslamlaştırma” politikasını, asker ve sivil kadrosunun yüzde 90-95’i eski İttihadçı olan yeni Kemalist kadrosuyla hayata geçirmeye çalışır.

Birinci Dünya Harbi yıllarında, Alman militarizminin desteğiyle “habis ur” olarak görülen Ermeni, Süryani ve Ezidi-Kürt topluluklar soykırımlarla tasfiye edilirken; 1921’de sıra Alevi- Kürt topluluklara ve bir bütün olarak Kürtler’e gelmiştir.

Nitekim, 1921 yılında Qoçgiri bölgesinde büyük bir yıkım yaşanırken; bu ve benzeri red ve inkâr politikalarına bir tepki olarak çıkan 1925 Kürt İsyanı'nın bastırılmasında ilk kez 16 uçaklık bir hava filosu ve zehirli gaz kullanılır. Hareketin bastırılmasında Fransız ve İngilizler de destek olur. 1925-1927 yılları arasında katledilen Kürtler'in sayısı 15.500 dolayındadır. Buna bir tepki olarak artaya çıkan Ağrı-Zilan İsyanı'nın bastırılmasında da 52 uçaklık bir filo ve yine zehirli gaz kullanılır. Bu katliamda ölenlerin sayısı da Türk basınına göre 30.000'dir. 1937-38'de cereyan eden Dersim Soykırımı ise, Cumhuriyet döneminin en büyük Soykırımıdır.

Bu nedenle bir yazımda, *"Onbinlerce Kürt, Planlanarak Katledildi"* (Öz-Po, 24.2.2016) derken, bu gerçeğin altını çizmek istiyordum. Aynı yazımda, bugünkü Türk Hükümetinin "Master Planı"na atıfta bulunarak, *"10 maddelik Master Plan'ın her maddesinde, 1925'teki Şark Islahat Planı'ndan bir çıkarımsama ve örneksemi vardır"* diyordum...

TC'nin Kürt Anayasası Ya da Demografik Yapıyı Değiştirme Programı Olarak ŞİP

Lozan Anlaşması'nın imzalanmasından ve 1925 İsyanı'nın bastırılmasından sonra kendisini bütünüyle güvencede gören yeni Kemalist yönetim, gerçek İttihadçı yüzünü ortaya koymuş ve vargücüyle İttihad'dan devraldığı politikaları hayata geçirmeye çalışmıştır.

Eylül-1925'te oluşturulan Şark Islahat Encümeni'nce gizlice hazırlanıp 1926'dan itibaren uygulamaya konan Şark Islahat Planı, **Prof. Dr. Mesut Yeğen**'in konuya ilişkin çalışmamızdaki "Sunu" yazısındaki söyleyişle **"TC'nin Kürt Anayasası"**dır ve bu Plan bilinmeden Kürt sorununu anlamak imkânsızdır.

Plan, 28 Maddeden oluşmaktadır ve Umumi Müfettişlikler adıyla sürekli askeri

yönetimler altında *"te'dib, tenkil, taqtil, tehcir, temsil, temdin, tasfiye"* yani (askeri yöntemlerle hizaya getirme, cezalandırma, katletme, yerlerinden sürme, asimile etme, Türk-İslamlaştırma ve tasfiye) yöntemlerinin tümü kullanılmak suretiyle "Kürt" ve "İslam-dışı" kimlikler yokedilinceye kadar Plan'ın devam ettirilmesini öngörmektedir.

Planın birçok maddeleri Kürtçe'nin resmen yasaklanmasını ve konuşanların cezalandırılmasını öngörürken; birçok maddesi de doğrudan demografik yapının değiştirilmesini ve Kürtler'le geçmişte Ermeniler'in yaşadıkları coğrafyanın "Türkleştirilmesini" hedeflemektedir.

Sözgelimi Plan'ın 5, 6, ve 7. Maddeleri şöyledir:

"Madde- 5) Van şehri ile Midyat arasındaki hattın batısında Ermeniler'den kalan araziye Türk göçmenler yerleştirilecektir. Bunun için Sıkıyönetim bölgesindeki illerde bulunan Ermeni malları satılmayacak ve hatta Kürtler'e kiraya bile verilmeyecektir.

Medde-6) Yugoslavya'dan gelmekte olan Türk ve Arnavutlar ile İran ve Kafkasya'dan gelecek Türkler, öncelikle Elazığ-Ergani-Diyarbakır, Elazığ- Palu- Kiğı, Palu- Muş arasındaki Murat Vadisi, Bingöl dağının doğu ve güneyi ve Hınıs, Murat vadileri, Muş Ovası, Van Gölü havzası, Diyarbakır-Garzan- Bitlis hatlarında iskân edilecektir.

Bunlardan başka Rize, Trabzon illeri ile Erzurum ilinin kuzeydoğu kazalarında yoğunlaşan halktan isteyenler, Hınıs Çayı ile Murat Vadisi'ne ve Van Gölü'nün kuzeyine yerleştireceklerdir.

Yerleşim masrafları Devletçe karşılanacak ve bu konuda her yıl bütçeye ödenek konacaktır. (Unutmayalım ki; 1960, 1971 ve 1980 Askeri Darbelerinden sonra da demografik yapıyı değiştirmeye dönük uygulamalar yapılmıştır. MB)

Madde-7) Kürtler, yerleştikleri Ermeni topraklarından çıkarılacak, eski yerlerine gönderilecek veya Batı'da iskân edileceklerdir.

Ermeni topraklarına yerleştirilecek Türkler'in, Kürtler'in saldırılarından korunması için özel önlemler alınacaktır. (Salt 1926 yılında bölgeye 50.000 Türk'ün iskân edilmesi öngörülmüş ve bunun için 7 milyon TL ödenek ayrılmıştır. Bölgeyi Türkleştirmek amacıyla 10 yıl içinde Yugoslavya, Bulgaristan, Kafkasya ve Azerbaycan'dan en az 500 bin kişinin getirilip yerleştirilmesi planlanmıştır. MB)

Gerek demografik yapıyı değiştirmeye dönük göç ve göçürtme hareketleri, gerekse Kürdistan'daki yeraltı ve yerüstü kaynaklarının batıya kolayca aktarımı için 20. Madde'de, **"Sevki'l-ceyş yollarının yapımı"** öngörülmektedir. Madde şöyle:

Madde-20) Şark şimendiferlerinin Erzincan'a, Sivas-Elazığ-Diyarbakır, Elazığ-Çapakçur- Muş, Van Gölü'ne mümkün olduğu kadar az zamanda varmasını sağlamak gerekir.

Kürtçe Yasağı ve Konuşanların Cezalandırılması

28 Maddeden oluşan ve Arnavut kökenli Meclis Başkanı **Mustafa Abdülhalik Renda** başkanlığındaki bir Türkçü Komisyonca hazırlanan Şark Islahat Planı, demografik yapıyı değiştirmenin yanısıra asimilasyonla "Türkleştirme"yi de öngörmekteydi. Sözcüleri 14. Madde şöyleydi:

"Malatya, Elâzığ, Diyarbakır, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişgezek, Ovacık, Hısnımansur, Besni, Arga, Hekimhan, Birecik, Çermik vilayet ve kaza merkezlerinde, hükümet ve belediye dairelerinde ve diğer kuruluşlarda, okullarda, çarşı ve pazarlarda Türkçe'den başka dil kullananlar, Hükümet ve Belediyenin emirlerine aykırı davranmakla suçlanacak ve cezalandırılacaklardır."

Görüldüğü gibi, bu madde, bırakın Misak-ı Milli'yi, 1923'te bağtlanan Lozan Anlaşması'nın 37-45. Maddelerine de açıkça aykırıdır ve bir başka söyleyişle Anlaşmada kabul edilen kimi kültürel hakların, gizli bir Planla gasp edilmesidir. Çünkü Lozan'ın 38. Maddesi, *"Türk Hükümeti menşe, ulus, dil, ırk ve din farkı gözetmeksizin tüm Türkiye vatandaşlarının hayat ve özgürlüklerinin güvence altına alınmasını yükümlenir"* diyor, 39. Madde ise şöyle deniyordu:

"Hi bir Türk vatandaşına özel konuşmalar-da, ticari ve dinsel yaşamda, basında ya da her türden yayınlarda ya da umumi toplantılarda herhangi bir dili özgürce konuşmasında hiçbir kısıtlama getirilmeyecektir."

Resmi dilin yanısıra, Türkçe'den başka bir dil kullanan Türk yurttaşlarına mahkemelerde sözlü olarak kendi dillerini kullanmaları için gerekli kolaylıklar sağlanacaktır."

Unutulmamalı ki, demografik yapının değiştirilmesi uygulamaları Şark Islahat **Planı** esas alınarak, yine 1925'te **Takrir-i Sükun Kanunu**; 1927'de Umumi Müfettişler Toplantısında alınan kararla **Bazı Kişilerin Doğu İllerinden Batıya Nakline Dair Kanun**; 1934'te **Mecburi İskân Kanunu**; 1935'te **Tunceli Kanunu** ile ete- kemiğe büründürülüyordu.

Plan'ın Öncelikli Uygulama Bölgesi: Fırat'ın Batısı

Kuşkusuz, bugünkü iktidarın Master Planı'na ve Efrin merkezli Rojava politikasına kaynaklık eden Şark Islahat Planı, ön raporları ve sonraki uygulamalarıyla bir bütünlük göstermektedir.

Kürtçenin yasaklanmasını öngören 14. Maddede de görüldüğü gibi, yasak kapsamına alınan öncelikli bölge genelde Fırat'ın batısıdır. Zaten, Plan'a esas teşkil eden ön Raporlarda da, Kürdistan **"Fırat'ın batısı"**

ve Fırat'ın doğusu" olmak üzere öncelikle iki ayrılıyor ve Fırat'ın batısında kalan Kürt yerleşkeleri "*asimilasyona tabi tutulacak öncelikli bölgeler*" olarak belirleniyor ki, bu noktada tam da İçtoroslar'daki Maraş- Antep- Urfa hattında oluşturulmaya çalışılan "**Arap kemeri**" ile Efrin saldırısıyla gündeme gelen Rojava hattındaki **ikinci Arap kemeri** akla geliyor. Bunun, hiç de tesadüfî bir gelişme olmadığı açıktır. Çünkü bugün eski DAİŞ kalıntılarının öncülüğünde oluşturulmaya çalışılan Sünni Arap kemerleri, tam da Alevi ve Êzidî Kürtler'in toprak ve yerleşkelerine tekabül etmektedir.

Nitekim, Kürt kökenli İsmet Paşa'nın önerisiyle Şark Islahat Planı'nı hazırlayacak komisyonun başkanlığına getirilen Arnavut kökenli, dönemin Bayındırlık Bakanı ve Meclis Başkanı **Abdülhalik Renda**, hazırladığı ön raporda Fırat'ın batı hattı için şunları söylüyordu:

"Fırat'ın garbındaki Malatya vilayeti ahalisinin yarısından fazlası Kürt olduğu gibi, Maraş vilayetinde ve Pazarcık kazasında 22.000 kadar kayıtlı Kürt vardır. Bunların dışında Antep, Cebelibereket (Osmaniye ve çevresi MB), Sivas, Yozgat, Kırşehir, Çorum, Aksaray, Konya ve Ankara vilayetlerinde henüz Kürtlüklerini muhafaza eden ehemmiyetli nüfus kütleleri vardır. (...) Fırat'ın şarkındaki Kürtler gibi Fırat'ın garbındaki Malatya vilayeti Kürtleri de iktisaden ve lisanen tamamen hâkim mevkiindedirler. Fırat'ın garbındaki vilayetlerimizdeki Kürtler'in erkekleri Türkçe öğrenmeğe mecbur kalmışlarsa da kadınlar hâlâ Kürtçe konuşmakta ve cümlesi taassupla gördüklerini muhafaza etmekte ve kemâl-i gururla Kürt olduklarını söylemektedirler." (Bkz. M. Bayrak: **Kürtler'e**

Vurulan Kelepçe: Şark Islahat Planı, Özge yay. Ank. 2009, s.92-93).

Konuya ilişkin Plan ve diğer raporlarda; Fırat'ın batısında yaşayan Kürtler'in Türklerle komşu olup göreceli olarak dağınık yaşadıkları; büyük bölümü Alevi inancına mensup olan bu Kürtler'in asimilasyonunun diğer Kürtler'e göre daha kolay olabileceği, bu nedenle asimilasyon konusunda Fırat'ın batısına öncelik verilmesi öngörülmektedir. İşte, İçtoroslar'da bir "**Arap kemeri**" oluşturmaya çalışan bugünkü Hükümetin, Efrin saldırısıyla Rojava hattında **ikinci bir Arap kemeri** oluşturmaya çalışmasının altında bu "demografik" düşünce yatmaktadır.

Sonuç

Kemalist yönetimin daha 1922'de İngiliz ve Fransızlar'la gizlice anlaşmasının haber alınması üzerine Ankara'ya gelip, Meclis'e muhtıra niteliğinde "**Kürddağlılar'ın Muhtalebatı**"nı veren Kürddağı Kürtleri'nin "uyarılar ve istekler dilekçesi" kaale alınsaydı, bugünkü acılı serüven yaşanmayacaktı... Peki, bundan tam 92 yıl önce Sürgündeki Kürt Aydınları'nın 1926'da Başvekil İsmet Paşa'nın şahsında Hükümet'e verdikleri "Muhtıra- Mektup" doğru algılansaydı bugünkü olumsuzluklar yaşanır mıydı? "*Eğer Türk Cumhuriyeti ve yöneticileri; Türklüğün varlığını sağlamlaştırmayı ve Kürt milletini kazanmayı hedefliyorsa, tek çözüm yolu ve ilaç, 20. Yüzyıl uygarlığının ulus ve özgürlük prensiplerine saygı ve uyma ile Kürtler'in yaşam hakkını kabullenmek ve bu suretle Avrupalılar'a, dost ve düşmana karşı olgunluğunu ve siyasi yeterliğini göstermektir...*"

Kürdistan Sosyalist Partisi'nin (PSK) hukuksal alanda verdiği mücadele...

Hasan DAĞTEKİN

Hasan DAĞTEKİN

Kovara DENG

Kürdistan Sosyalist Partisi'nin (PSK) Hukuksal Alanda Verdiği Mücadele...

Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK), programında da ifade edildiği gibi 1974 yılının sonlarında kuruldu (www.psk.org.tr). Red ve inkâr koşullarının baskın olduğu bir dönemdi. Ağır baskı koşullarında PSK illegal kurulmak zorunda kaldı. Birçok Kürt partisi de aynı nedenlerle illegal kurulmuşlardı.

Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK) kuruluşundan itibaren Kürt halkının ulusal özgürlüğü için demokratik ve barışçıl yöntemlerle mücadele etti. Illegal olmakla birlikte legal zeminde meşru ve demokratik yöntemlerle mücadele etti. PSK, bu kutsal mücadelede şehitler verdi, kadroları ve üyeleri bu uğurda yaşamlarını feda ettiler. PSK illegal olduğu sürece meşru mücadele zemininden kopmadı ve büyük bedeller ödeyerek bugünlere geldi.

PSK, aynı zamanda Türkiye'de demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla inşası için de mücadele verdi. PSK, Kürtlerin, Türklerin ve diğer etnik ve dini azınlıkların bir arada eşit, özgür ve onurlu yaşayacağı demokratik bir

sistem öneriyor. Bunun da demokratik federal bir sistem olduğunu savunuyor.

PSK'nin istediği Kürdistan'ın özgürleşmesi, Kürt Halkının meşru ve ulusal haklarına kavuşmasıdır. Bunun yolu Türkiye'nin federal sisteme geçmesi ve Kürdistan'ın federe bir statüye kavuşmasıdır.

PSK, Federe Kürdistan'ın tıpkı Irak Federal Cumhuriyetindeki Kürdistan Federe Bölgesi gibi kendi parlamentosu ve hükümeti olmasını savunuyor. PSK, Kürdistan'da Kürtçenin resmi dil olmasını istiyor.

PSK, illegal koşullarda örgütlü olmakla birlikte yıllarca legal zeminin olanaklarıyla yürüttüğü sivil, demokratik ve barışçıl mücadele yöntemini 30 Mayıs 2016 günü açık, yasal ve legal alana taşıdı.

PSK, Türkiye'de partilerin kuruluşuyla ilgili şu anda yürürlükte olan yasaların çizdiği prosedüre uygun olarak, başvuru için gerekli tüm evraklarla birlikte 30 Mayıs 2016 tarihinde İçişleri Bakanlığı'na başvurdu. Başvuruyla birlikte PSK resmen kuruldu. Çünkü siyasi partilerin kuruluşu herhangi bir izne tabi değil. Başvuru ile birlikte tüzel kişilik

kazanmaktalar. Bu nedenle PSK de başvuruyla birlikte resmen kuruldu. Kurulduktan sonra hızla örgütlenmeye başladı. Engellemelere ve baskılara rağmen birçok il ve ilçede örgütlenmeyi başardı. İl ve ilçe kongrelerini yaptı ve 30 Mart 2017 tarihinde 1. Olağan Büyük Kongresini topladı, yeni yönetimini seçti ve önemli kararlar aldı.

Yasal prosedüre göre İçişleri Bakanlığına başvurarak kurulan partilerin programı, tüzüğü, kurucuların evraklarının tamamı gibi belgelerin tümü İçişleri Bakanlığı tarafından Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına (YCB) da gönderilir. Türkiye’de kurulu bulunan tüm partilerin sicili YCB’da tutulur. Aynı zamanda partilerin genel başkanlarının kimliği/ismi, genel merkez adresleri ve üye sayıları YCB’nın internet sitesinde yer alır. PSK’nın da diğer yasal partiler gibi iki ay öncesine kadar aynı sitede ismi yer almaktaydı. Ancak her ne hikmetse bir anda diğer Kürdistan isimli partilerle birlikte Onun da ismi yasal partiler linkinde yer alan listeden çıkarıldı. Her ne hikmetse dememin sebebi şu ki; hukukun egemen olduğu bir devlette ve yasal mevzuatında böyle bir uygulamaya rastlanmaz. Sadece keyfi uygulamaların ve tutumların yürürlükte olduğu devletler haric.

PSK kurulduktan bir ay sonra YCB bir yazı ile PSK’dan isminde yer alan Kürdistan ve programında yer verilen Kürt meselesiyle ilgili çözüme ilişkin istemlerin değiştirilmesini istedi. Parti bu istemleri yerine getirmeyeceğini hukuki gerekçeleri içeren bir yazıyla YCB’na bildirdi.

YCB bu kez 20 Ekim 2016 tarihinde Anayasa Mahkemesine değişiklikler yapılması amacıyla ihtar kararı verilmesi için başvurdu. İhtar kararına karşı da PSK görüş, düşünce ve taleplerini Anayasa Mahkemesine sundu. Fakat buna ilişkin henüz bir karar verilmedi. Aşağıda, partinin hukukçuları ve yetkilileri

tarafından hazırlanarak Anayasa Mahkemesine verilen savunmada yer alan konuyla ilgili görüş, düşünce ve hukuki gerekçelere yer vereceğiz.

Ancak YCB’nın Anayasa Mahkemesinde açtığı ihtar kararı verilmesi talebine ilişkin olarak henüz bir karar verilmezken YCB 20 Aralık 2018 tarihli bir iddianameyle Anayasa Mahkemesinde bu kez kapatma davası açtı.

Bu arada şunu belirtmek gerekir ki; 2000’li yılların başlarına kadar YCB yeni kurulan bir partinin isim, program ve tüzüğünde partilere ilişkin yürürlükteki yasalara aykırılık tespit etmesi halinde Anayasa Mahkemesinde doğrudan dava açabilmekteydi. Bu dönemde açılan davaların hemen hemen tamamı kapatılma kararlarıyla sonuçlandı. Bunlardan; Sosyalist Parti (SP) ile Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) 1991, Halkın Emek Partisi (HEP) ile Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP) 1993, Demokrasi Partisi 1994, Demokrasi ve Değişim Partisi (DDP) 1996, Emek Partisi 1997, Demokratik Kitle Partisi (DKP) 1999, Halkın Demokrasi Partisi 2003 yılında kapatıldı.

Fakat bu partilerin tümü, haklarındaki kapatma davasını, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) taşıdılar. Çünkü Türkiye 1987 yılından itibaren AİHM’nin temel hak ve özgürlüklere ilişkin yargılama yetkisini tanıdı. AİHM’ne başvuru yapan partilerin hemen hemen tamamı haklı çıktılar ve davalar Türkiye’nin mahkûmiyeti ile sonuçlandı. Böylece isminde Komünist veya Sosyalist olan partilerin isimleri AİHM kararları nedeniyle Türkiye’de fiilen serbest oldu. Keza partiler demokratik ve değişimi içeren programlarıyla birlikte demokratik sistemin vazgeçilemez unsurları oldular. Nihayet önümüzdeki günlerde yapılacak 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde seçime girmeye hak kazanan partilerden biri Türkiye Ko-

münist Partisi'dir. Oysa hala yasal mevzuatta komünist, sosyalist gibi isimlerin kullanılmayacağı yönünde hüküm bulunmaktadır.

İşte 2000'li yıllarla birlikte bir yanda Avrupa Birliği ile başlayan adaylık süreci diğer tarafta bilhassa demokrasi güçleri ile Kürt halkının ulusal demokratik ve özgürlükçü dinamiklerin verdiği mücadelenin etkisiyle bu alanda yapılan yasal değişikliklerde partilerin kapatılmaları da bir nebze de olsa zorlaştırıldı. Böylece programlarında Türkiye'deki Kürt sorunu dahil yaşanan etnik, dilsel ve dinsel sorunlar için çözüm önerileri sunan partilerin de kapatılmaları zorlaştırılmış oldu.

Örneğin, 11 Şubat 2002 yılında kurulan HAK-PAR hakkında bir ay sonra programında yer alan Kürt meselesinin çözümüne ilişkin adem-i merkezîyetçi çözüm önerileri nedeniyle kapatma davası açıldı. Oysa isminde Kürdistan, Komünist veya Sosyalist gibi kavramlar da yoktu. Dava 6 yıl sonra 2008 yılında, kapatma davalarında kullanılmaya başlanan Venedik kriterleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin parti kapatma davaları kriterleri ile yasal mevzuatta kapatma için getirilen yeni ölçüler kararın red ile sonuçlanmasını sağladı.

Aynı yıl, 2008 yılında, açılan AK Parti davası da kapatma kararının dışında partilere yapılan bütçe yardımının bir bölümünden mahrum edilme cezasının uygulanmasıyla sonuçlandı. Böylece parti kapatma davalarında tek yaptırım olan kapatma kararına yasal değişiklikle eklenen ikinci bir seçenek yaptırım olarak bütçe yardımından mahrumiyet cezası uygulanmış oldu.

Her iki dava, HAK-PAR ve AKP davaları iki gerçeği ortaya koydu. Birincisi Türk siyasi ve hukuk anlayışı sadece Kürt karşıtı değil, aynı zamanda her türlü sistem dışı muhalif görüş ve alternatife karşı tahammülsüzdür. İkincisi ise Türk adalet ve hukuk sistemi,

şu haliyle bile olumlu yönde yorumlanabilir ve bu durumlarda parti kapatılmalar Türkiye'nin gündeminden çıkabilir.

PSK hakkında açılan kapatma davası da esas olarak siyasi bir davadır. Yaşadığımız süreç ile yakından ilişkilidir.

YCB Anayasa Mahkemesinden istediği ihtar kararı verilmesi istemine karşı partinin 02 Şubat 2017 tarihinde verdiği savunmada programında önerdiği Kürt meselesine ilişkin çözüm önerileri ve isminde yer alan Kürdistan adı hakkında şunları savunmuştur;

"1- YCB'nın parti tüzüğü'nün 1. Maddesinde Partinin adında geçen Kürdistan kavramı ile tüzüğü'nün 2. ve 3. Maddelerindeki Kürd ve Kürdistan ibarelerinin ve gösterilen hedeflerin Türkiye Cumhuriyeti üzerinde bir azınlık oluşmasına ve millet bütünlüğünün bozulmasına neden olabileceği, sadece belli bir kesime yönelik, bölgecilik ve ırkçılık içeren bir nitelikte olduğu yönündeki saptaması;

Keza programın 'Giriş', 'Kürt Halkının Önündeki Tarihsel Adım', 'PSK, Niteliği ve Mücadele Anlayışı', 'Demokrasi Sorunu', 'Türkiye'de Yaşayan Kürtler', 'Kürdistan'ın Diğer Parçalarıyla İlişkiler', 'Demokratik Federe Kürdistan' başlıklı bölümlerde ise; yapılan belirlemeler, öneriler, talepler, hedefler için, belirli bir azınlığı öne çıkardığı, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, diline, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine aykırı içerikte olduğu, bunların Türkiye Cumhuriyeti üzerinde bir azınlık oluşmasına ve millet bütünlüğünün bozulmasına neden olabilecek, sadece belli bir kesime yönelik, bölgecilik ve ırkçılık içerdiği şeklinde değerlendirildiği bildirilerek İhtar Kararı verilmesini talep etmiştir.

YCB'nın İleri sürdüğü iddiaları kabul et-

mek mümkün değildir. Partimizin tüzük ve programında yer alan belirlemeleri, hedefleri ve projeleri ırkçılık olarak değerlendirmek, dayanaksızdır ve aynı zamanda büyük bir haksızlıktır.

Irkçılık ile ilgili genel kabul gören görüşler ve buna ilişkin başsavcılığın iddiası hakkındaki düşüncelerimizi belirtmeden önce Kürdistan kavramının kullanılması konusunda kısaca şunlar belirtilebilir.

Tarihçiler, gezginciler ve araştırmacılar tarafından saptanan ve objektif olarak hazırlanan tarihi belgelerde yer aldığı üzere;

Kürdistan kavramı, çoğunluğu Kürtlerin yaşadığı coğrafyaya verilen bir ad olarak ilk önce Selçuklular zamanında kullanılmıştır. Kürtlerin yaşadığı yurt, ülke olarak tanınmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kürd ve Kürdistan kavramları kullanılmaya devam etmiştir. Cumhuriyetin ilk meclisine 'Kürdistan Mebusları' adıyla katılan üyeler olmuştur. Bu kavram 1924 yılına kadar kullanılmıştır.

Kürdistan kavramıyla ilgili sayısız kaynak olmakla birlikte 2011 yılında Bgst yayınları tarafından yayınlanan 368 sayfalık 'Osmanlı Kürdistanı' adlı eserde yapılan tespitler konuya açıklık getirmesi bakımından önemlidir;

Klasik dönemdeki Osmanlı yazılı kaynaklarında Kürdistan adı çekincesiz bir şekilde kullanılır. Osmanlı kaynaklarında Kürdistan'a değinen ilk kaynak Şerefhan **Bitlisi'nin 1597 yılında Bitlis'te kaleme aldığı Şerefnâme adlı eseridir.** Bu eser Kürdistan'ı şöyle tanımlar: "Okyanus'tan ayrılan Hürmüz Denizi (Basra Körfezi) kıyısından başlar; bir doğru çizgi üzerinde oradan Malatya ve Maraş illerinin nihayetine kadar uzanır. Böylece bu çizginin kuzey tarafını Fars, Acem Irak'ı, Azerbaycan, Küçük Erme-

nistan ve Büyük Ermenistan teşkil eder. Güneyinde ise Arap Irak'ı, Musul ve Diyarbekir illeri düşer. Bununla birlikte, bu insanların soyundan birçok halk ve kabile, doğudan batıya kadar birçok ülkede yayılmışlardır."

1640-1655 yılları arasında Kürdistan'ı dolaşan, burası ile ilgili gözlemlerini **Seyahatnâme'sinde anlatan Evliya Çelebi, Kürdistan için "Memâlik-i azim" ifadesini kullanır.** Kürdistan'da altı bin Kürt aşiret ve kabilesi olduğunu belirten Evliya Çelebi, bu aşiret ve kabilelerin oluşturduğu güçlü set olmasa Acem kavminin Anadolu'yu kolaylıkla işgal edebileceğinden de söz eder. Onun bu ifadeleri Osmanlıların Kürtlere vermiş oldukları imtiyazın sebebini anlamayı da kolaylaştırmaktadır. Çünkü o yıllarda Kürtlerin tutmuş olduğu taraf Kürdistan'da hakim güç olacak ve Anadolu'nun tümünü egemenliği altında tutabilecektir.

Ahmed Vefik Paşa ise İstanbul'da yayımlanan Lehçe-i Osmanî (1876) adlı eserinin Kürd maddesinde, Kürdistan'ı Diyarbekir vilayeti ile Van ve İran'da Sine ve Kirmanşâh ve Loristan ve Şark-ı Irâk arazi olarak tanımlar. Hüseyin Hüsnü ise İcmâl-i Coğrafya (1880) adlı eserinde, Osmanlı Kürdistan'ını ayrıntılı olarak tanımlar.

Mehmed Akif gibi Arnavut asıllı bir Osmanlı aydını olan ilk Türkçe sözlük olarak bilinen Kamûs-i Türkî'nin müellifi Şemseddin Sami, 1889-1898 yılları arasında İstanbul'da yayımladığı Kamûsü'l-a'lâm adlı özel isimler odaklı ansiklopedik eserinde, Kürtler ve Kürdistan'a ayrıntılı olarak yer verir. **Sami, Kürdistan'ı şöyle tanımlar:** "Kürdistan: Batı Asya'da, en büyük bölümü Osmanlı imparatorluğunda ve bir bölümü İran'a bağlı olup, orada yaşayan insanların çoğunluğunu oluşturan Kürd halkı adıyla adlandırılmıştır." Yazar burada Kürdistan'ı biçimsel açıdan üçgene (müselles) benzetmektedir. Kürtlerin yaşadıkları coğrafyanın özelliklerini anlat-

tıktan sonra Kürtçe ile Farsçayı karşılaştıran Şemseddin Sami, Kürtlerin ekseriyetle Müslüman ve Şafii olduklarını ama içlerinde Elli Bin civarında Yezidi ile pek az miktarda “Kızılbaş” bulunduğunu belirtmektedir. Kürdistan’da bir miktar Nasturi ve Keldani’nin de yaşadığını belirten Sami, Kürdistan adının idari ve siyasi bir bölümlenmeyi ifade etmediğini, bu ismi tarihi ve coğrafi anlamda kullandığını belirtmektedir.’

Konuya daha geniş bir açıklık getirmek için, yine az önceki alıntıda sözü edilen Şemseddin Sami, Osmanlı İmparatorluğu döneminde Askeri Teftiş Komisyonu Katipliği gibi önemli sayılan bir resmi görevi yapmış ve aynı zamanda bir çok eserin yanında yukarıdaki alıntıyla sözü edilen Tarihteki ilk Türkçe Ansiklopediyi de yazmıştır. **‘Kamûsul-Âlâm’** adlı bu eseri **1889 yılından 1898 yılına kadar 6 cilt olarak hazırlamış ve İstanbul’da basımı yapılmıştır.** Eserin 5. Cildinde Kürd ve Kürdistan için yazdıklarının yer aldığı ve M. Emin Bozarslan’ın çevirisini yaptığı ve 2001 yılında İstanbul’da Deng yayınları arasında ‘Tarihteki İlk Türkçe Ansiklopedi’de Kürdistan ve Kürdler’ adıyla çıkan kitabındaki bu bölüm konumuz için önemli bilgileri vermektedir.

1896 yılında basılan ‘Kamûsul-Âlâm’ adlı eserin 5. Cilt 3839. Sayfasında Kürtler için şu bilgi yer almaktadır;

‘KÜRD: Osmanlı İmparatorluğunun doğu tarafında ve İran’ın batı sınırında ve diğer bazı yerlerinde sakin büyük bir halk olup, Aryaniler topluluğunun İrani dalına mensupturlar. Dillerinin Farsçayla ilişki ve benzerlikleri pek fazladır. Gelecek ‘Kürdistan’ maddesinde ayrıntılar veriliyor.’

‘Kamûsul-Âlâm’ adlı eserin 5.Cilt 3840-3843. sayfalarında ise Kürdistan için şu bilgi yer almaktadır;

‘KÜRDİSTAN: Batı Asya’da, en büyük bö-

lümü Osmanlı İmparatorluğunda ve bir bölümü İran’a bağlı büyük bir ülke olup, orada yaşayan insanların çoğunluğunu oluşturan Kürd halkı adıyla adlandırılmıştır...’

Şemseddin Sami devamla Kürdistan’ın kapsadığı il, sancak ve ilçelerden söz eder, sınırlarının nereleri kapsadığını belirtir, coğrafi durumundan, yerleşim yerlerinden, Kürtlerin yaşantılarından ve ekonomik durumlarından bahisle şunları ekler;

‘İsa’nın Miladından 401 yıl önce, yani bundan 2.300 yıl önce, askerlerle o tarafa gitmiş ve yenilgiden sonra perişan bir durumda dönmüş ve yolculuk anılarını yazmış olan Yunan eski ünlü yazarlarından (ve komutanlarından. Mehmet Emin Bozarslan’ın notu) ‘Eksonofon’ bugünkü söz konusu toprak parçasının Diyarbekir, Mamuretülaziz (bugünkü Elazığ ili. M.E.B.’ın notu) ve benzeri yerlerinin her tarafında ‘Kardux’ adıyla adlandırdığı halka mensup topluluklara rast geldiğini bildiriyor. ‘Kardux’ adının ise, ‘Kürd’ adının bir Yunanlı ağzında aldığı değişiklikten meydana gelmiş bir yanlış biçimi olduğunda kuşku yoktur. Bu nedenle, 2.300 yıl önce dahi oraları Kürdlerle meskün idi.

Bu durumda, diyebiliriz ki Ninewa’da (eski Asurilerin başkenti. Kürdistan’ın Güneyinde kalıntıları hala mevcut. M.E.B.’ın notu) ve Dicle vadisinde , kuşkusuz Babil yönlerinden gelmiş olan Asuriler ve Medya’da yani Azerbeycan ve Irak-ı Acemi (İran. M.E.B.’ın notu) yönlerinde, belki de Ceyhun ve Seyhun vadilerinden gelmiş olan Medyalılar hüküm sürmekte iken, yine dağlarda Kürd aşiretleri dolaşarak yarı bağımsız bir durumda bulunuyorlardı.

Nitekim bugün dahi Musul ve Diyarbekir’de Araplar, Tebriz ve Hemedan’da İranlılar bulunduğu halde, iç tarafları hemen salt Kürdlerle meskundur. Kürdler Ari halklarından oldukları halde, ne Asurilerin ve ne Medyalıların torunları olabilirler.

Bu konuda adaletli ve doğru tanık sayılmaya değer olan dillerine baktığımızda, gerçi Asuri ve Keldani dillerinden alınmış oldukları anlaşılan birçok sözcük görüyorsak da, Pehlevi dilinde dahi bulunan bu sözcükler, Asurilerin ve Keldanilerin hükümetleri zamanında ve bunların uygarlığının etkisiyle kabul edilmişlerdir. Bu sözcükler, İslam'dan sonra Kürdçe ve Farsçanın aldıkları Arapça sözcüklerle kıyaslanabilirler. Bu sözcüklerin varlığı, Kürdlerin Asurilerin soyundan olduklarına değil, tersine, o zamandan beri oralarda sakin bulunmuş ve Asurilerle birlikte yaşamış olduklarına kanıt oluyor...'

Görüldüğü gibi Kürdistan, adını üzerinde yaşayan ve Kürdçe dilini konuşan Kürdlerden almış bir coğrafi alandır.

Yine yukarıdaki alıntıda Şemseddin Sami'nin sözünü ettiği ünlü Yunan yazar ve komutanlarından **'Eksenofon'** günümüzden 2.400 yıl önce **'Anabasis'** adlı eserinde Şemseddin Sami'nin tarif ettiği yerlerde rastladığı toplulukların içinde Kürtlerden de söz etmektedir. Anabasis'in tarihte Kürd ve Kürdistan'dan söz eden en eski eser olduğu saptanmıştır.

Günümüzde ise hem yaptıkları hem de yapılan araştırmalara dayanan değerlendirmeleriyle bilimsel bir özellik taşıyan ve Prof. Dr. Mesut Yeğen, Doç. Dr. Uğraş Ulaş Tol ve Doç. Dr. Mehmet Ali Çalışkan tarafından yazılan, İletişim yayınları arasında 2016 yılında yayınlanan 'Kürtler Ne İstiyor' isimli kitapta konumuzla ilgili şu belirlemeler yer almaktadır.

Kitabın 16. Sayfası, 'Kürtler kaç kişi? Kürdistan'da kimler yaşıyor?' başlıklı bölümde şu belirlemeler yer almakta;

Saha öncesinde yaptığımız masa başı çalışma yukarıdaki (başlıktaki) kritik sorulara yanıt verebilmek için gerekli olan Türkiye'nin ve Kürdistan'ın nüfus kompozisyonu bilgisi-

ne ulaşmamızı mümkün kıldı. Son dönemde yapılan kimi önemli çalışmalar ittifakla şunu gösteriyor: Anadilini Kürtçe olarak bildiren ya da kendini Kürt olarak gören yurttaşların oranı %15 ile %18 arasında değişiyor. Bu da şu demek: Türkiye'de kabaca 12-15 milyon kadar Kürt yurttaş yaşıyor.

Aynı çalışmalar şunu da gösteriyor. Kürt yurttaşların yarısından fazlası, kabaca üçte ikisi halen Kürdistan olarak bilinen havalide, beşte biri kadarı ise İstanbul'da meskun. Bu da şu demek: "Kürtlerin yarısından fazlası Türkiye'nin batısında yaşıyor" şeklindeki genel geçer kanaat doğru değil.'

Kitabın 17. sayfası 'Kürdistan'da kimler yaşıyor?' başlıklı bölümde ise şu belirlemeler yer almaktadır;

'... Yapılan çalışmalar Doğu ve Güneydoğu olarak adlandırılan havalide yaşayan yurttaşların yaklaşık üçte ikisinin Kürtlerden, kalan üçte birinin ise Türklerden ve Araplardan oluştuğunu gösteriyor...'

Kitabın 18. Sayfasında 'Kürtlerin ne kadarı Kürtçe Konuşuyor?' başlıklı bölümde ise Kürtçe dilinin konuşulması ile ilgili olarak şu belirlemeler yer almakta;

'Etnik kimliğini Kürt olarak bildiren yurttaşların % 92'si anadilini de Kürtçe olarak beyan etmekle birlikte, Kürtçeyi çok iyi ya da iyi düzeyde konuştuğunu bildirenlerin oranı %78 civarındadır...'

Diğer tarafta tarihçilerin, araştırmacıların, yazarların saptama ve belirlemelerinin yanı sıra konumuzla alakası olması nedeniyle Türkiye'de bilhassa son 25- 30 yıl içinde devletin önemli kademelerinde sorumluluk üstlenen siyasetçilerin söylemlerine bakmakta yarar var.

Önce Başbakanlık sonra da Cumhurbaşkanlığı yapan Sayın merhum Turgut Özal, "Benim anneannem de Kürt'tü"

demoşti. 14 Ekim 1991 tarihinde ise “Kürt Meselesini mutlaka çözeceğim. Bu benim milletime yapacağım son hizmetim olacaktır” dedi.

Özal, 1992 yılında Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kaya Toperi ve Başyaveri Kurmay Albay Arslan Güner’e 10 sayfalık bir Kürt Raporu hazırlattı. Raporda, Cumhuriyet tarihinin en önemli meselesiyle karşı karşıya bulunduğu belirtilerek, “Bu meseleye bir çözüm bulamamak büyük hatta orta devlet olma şansımızı kaybetme ihtimali mevcut olduğu gibi, zayıf ve perişan hale gelmemiz de muhtemeldir” deniliyordu.

Özal’a ikinci rapor da 1992 Yılı Mayıs ayında Anavatan Partisi Milletvekili Adnan Kahveci tarafından verildi. Kahveci’nin “Kürt Sorunu Nasıl Çözülmez” başlığıyla hazırladığı raporda “Askeri yöntemlerle ülke sorunları çözüme ulaştırılmamıştır. Bugün Kürt sorunu siyasal bir kriz halini almıştır. Çözüm için cesur siyasal adımlara ihtiyaç vardır. Bu nedenle Kürt realitesi, Kürt kimliği ve dili hızla kabul edilerek Kürtlerin siyasal hakları verilmelidir.” Belirlemesi yapılmıştı. Kahvecinin raporu 27 Ağustos 1992 tarihinde Milli Güvenlik Kurulu (MGK)’da tartışıldı. Özal bu toplantıda GAP televizyonundan Kürtçe yayın yapılmasını istedi.

Özal’a üçüncü rapor da ölümünden üç ay önce 1993 yılı Ocak ayında Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri olan Orgeneral Kemal Yamak tarafından hazırlandı. Yamak’ın daha çok soru sorma şeklinde hazırladığı raporda “Mücadelenin sadece asker ve güvenlik güçleriyle yapılması hem yetersiz hem eksik” deniliyordu.

Özal, ölümünden önce (17 Nisan 1993) Süleyman Demirel’e “Kürt Sorunu”nun çözümüne ilişkin bir mektup yazarak önerilerini de sıraladı. Mektupta, meselenin çözümüyle ilgili her şeyin önyargısız, tarafsız ve açık bir şekilde tartışılması isteniyordu.

O dönem Anavatan Partisi Genel Başkanı olan Mesut Yılmaz ise, 16 Aralık 1999 tarihinde başbakan yardımcısı olarak gittiği bölgede “Geçmişe artık sadece yanlışlarımızdan ders almak için bakmalıyız ve aynı yanlışları tekrarlamamalıyız, Avrupa Birliği’ne üyeliğimize giden yolun Diyarbakır’dan geçtiğine inanıyorum” dedi. Yılmaz, demokrasinin Türk’ün de Kürt’ün de hakkı olduğunu belirttiği konuşmasında “Devletin Bekası, ancak ve sadece vatandaşının hak ve hürriyetlerinin korunmasıyla mümkündür” diyordu.

Sayın merhum Süleyman Demirel’in Başbakan sıfatıyla 1993 yılında, “Kürt realitesini tanıyoruz” sözü ise önemli bir dönemeçti. Demirel, Kürt realitesinden kastının “Bu ülkede bazı insanlar kendilerine Kürt demektedirler. Bu insanlar Kürt kökeninden gelmektedirler. Onlar vatandaşlar, bu ülkenin sahibidirler, azınlık değildirler, Türk vatandaşlarıdır” demektedir.

Sayın merhum Necmettin Erbakan, “Bu ülkenin evlatları asırlar boyu mektebe başlarken, besmeleyle başlar. Siz geldiniz, bu besmeleyi kaldırdınız. Ne koydunuz yerine, ‘Türküm, doğrudum, çalışkanım.’ Sen bunu söyleyince, öbür taraftan da Kürt kökenli bir Müslüman evladı, ‘Ya öyle mi, ben de Kürtüm, daha doğrudum, daha çalışkanım’ demek hakkını kazandı. O Meclis yarın inananların eline geçecek. Bütün bu haklar kan dökülmeden verilecek.”

Sayın Recep Tayyip Erdoğan ise başbakanlığı döneminde, 12 Ağustos 2005 tarihinde Diyarbakır’da toplu açılış töreni nedeniyle yapılan miting konuşmasında, ‘Kürt sorunu benim sorunumdur’ demektedir.

16 Kasım 2013 tarihinde ise o dönemde başbakan olan Sayın Recep Tayyip Erdoğan, Kürdistan Federe Bölgesi başkanı Sayın Mesud Barzani ile Diyarbakır’da aynı kürsüden şu mesajı vermişti;

‘...Bugün de Molla Mustafa’nın oğlu değerli dostum Mesud Barzani’yi Diyarbakır’da misafir ediyorum. Babanız, amcalarınız gibi kardeşlerinizin toprağına ve onların ülkesine Türkiye Cumhuriyeti’ne, Diyarbakır şehrimize hoş geldiniz. Sizi, şahsınızda Kuzey Irak Kürdistan bölgesindeki değerli kardeşlerimizi muhabbetle selamlıyorum. Diyarbakırlı büyük şair ve mütefekkir Sezai Karakoç diyor ki, Diyarbakır sadece Türklerin, Kürtlerin ve Arapların değildir. Tıpkı Erbil gibi Diyarbakır hepimizindir. Biz Erbil’de kendi şehrimizde hissettik. Sizde kendinizi evinizde hissedebilirsiniz...’

Yine bu dönemde Devlet kanallarında TRT KURDÎ TV ve RADYO yayın hayatına geçti ve 24 saat Kürtçe yayın yapmaktalar.

Görüldüğü gibi Kürt ve Kürdistan kavramı tarihsel olarak kullanılan ve Kürtlerin yaşadığı coğrafyaya verilen addır. Kürtçe ise Kürtlerin konuştuğu dildir. Tarihçiler, araştırmacılar, yazarlar bu gerçeği saptarken siyasetçiler de yaşananlardan hareketle gerçeklerle yüzleşerek günümüze kadar kullanageldiler. Elbette siyasetçilerin bu kavramları kullanmaya başlamaları bu sorunun kendisini çözüm için dayatmasıydı. Ancak bugüne kadar gelen iktidarlar ve bürokratik mekanizmaların önemli bir kısmı, sorunun çözümü konusunda ya yeterli çaba sarf etmediler ya da açık gizli engel oldular. Bu yüzden bizim yarattığımız bir sorun olmadığı gibi bizim yarattığımız kavramlar da değildir. Aksine PSK, bir gerçeği ifade etmesinin yanı sıra bu sorunun çözümüne gerçekçi ve barışçıl bir projeye aday olmuştur.

Tüm bu tespitler ve gelişmeler karşısında Kürd ve Kürdistan kavramlarının bir suç olarak görülmesi kabul edilemez. Mevcut yasaların, özel olarak da Siyasi Partiler Yasası’nın, partinin kullandığı kavramları ve çözüm yolunu hala suç olarak tanımlaması, toplumun kat ettiği aşama ve yaşanan gelişmeler itiba-

riyle vicdanlarda suç olmaktan çıkarmıştır. Bu noktada yapılması gereken Anayasanın 90. Maddesi hükmünü referans alarak konu ile ilgili Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümlerini devreye sokmaktır. Böyle olunca hukukun evrensel ilke ve normları, partimizin karşı karşıya kaldığı isnatlar için, mevcut yasaların bir bir gündemden düşmesini sağlayacaktır.

2- Yukarıda da belirttiğimiz üzere, Selçuklularla, hatta 2400 yıl önce saptanan ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde de kullanılmaya devam eden Kürt ve Kürdistan kavramları, Cumhuriyetin ilk meclisinde, ‘Kürdistan Mebusları’ adıyla katılan üyeler verilen adla 1924 yılına kadar kullanıldı. 1924 yılından sonra İttihat ve Terakki anlayışının yürürlüğe koyduğu ret ve inkâr politikalarıyla Kürt ve Kürdistan kavramlarına yasak getirildi. Kürtler yok sayıldı, onların Dağ Türkleri oldukları iddia edildi, Kürtçe dili yasaklandı ve böylece sürgünlerin, ölümlerin, çatışmaların, şiddetin ve kimi siyasetçilerin söylediği gibi 29 isyanın zeminini yaratıldı...

Bu bölümde ırkçılık konusunda da bir şeyler söylemeye ihtiyaç vardır. Konu ile ilgili birçok belgede genel hatlarıyla ırkçılık şöyle tanımlanmaktadır;

‘İrkçi, insan ırklarının renk ve fiziki şekil esas alınarak birbirlerinden üstünlüğünü temel alan İrkçılık felsefesini benimsemiş kişilere verilen addır. İrkçi insanların göstermiş olduğu bu tutuma ise “ırkçılık” adı verilmektedir.

İrkçilik genel olarak çeşitli insan ırkları arasındaki biyolojik farklılıkların kültürel veya bireysel meseleleri de tayin etmesi gerektiğine ve doğal sebeplerle bir ırkın (çoğunlukla kendi ırkının) diğerlerinden üstün olduğuna ve diğerlerine hükmetmeye hakkı olduğuna duyulan inanç veya bu değerleri kabul eden doktrindir.

İrkçilik, sosyal ayrımcılığı, ırklar arasında fark gözetilmesini ve soykırıma kadar varabilen şiddeti haklı göstermektedir.

İrkçilik genel hatlarıyla incelendiğinde kendi kanını taşıyan, aynı dili konuşan ve aynı soydan gelenlerin başka soylardan gelenleri aşağılaması olarak algılanır.'

Yukarıda belirtilen tespit ve açıklamaların, partinin tüzük ve programında yapılan saptamalarla, hedef ve projeleriyle yakından uzaktan bir ilgisi bulunmamaktadır.

Partinin programına temel olan yaklaşım ise; yukarıda ifade ettiğimiz red ve inkar politikasıyla yaşanan acılara, travmalara, çatışmalara, demokratik, çoğulcu ve adem-i merkezîyetçi bir yapıyla son vermektir. Partimizin bunu sağlamak için, barışçıl yol ve yöntemlere dayalı açık, sivil, demokratik ve meşru araçlarla Türkiye'nin yeniden yapılan-dırılmasını önerdiği gayet açıktır.

Programda önerilen çözümün adı ise Federal yapıdır.

Federal sistemler, demokrasinin gerçek anlamda kurumasallaştığı ileri demokratik yönetim biçimleridir.

Farklı din, dil ve etnik yapıların barış içinde bir arada yaşadığı, istikrar ve toplumsal barış için sigorta görevi gördüğü Federal yapılar, dünya üzerinde birçok devlette uygulanmaktadır. Devlet erki federe yapılara paylaşıldığı oranda, farklı yapıların birlikte ve yan yana yaşama istek ve iradesinin de arttığı görülmektedir. Zira federe yönetimler demokrasinin kuluçkalarıdır.

Bu sistem, araştırmalara ve pek çok önemli yayına konu olmuştur. Günümüzde demokratik rejimlerin güvencesi sayılan federe sistemleri uygulayan devletlerde, zor yoluyla ne herhangi bir devlet parçalanmış ne de dağılmıştır. Hindistan, Malezya, ABD, Rusya Federasyonu, Almanya Federe Devle-

ti, Kanada, Belçika, Avusturya gibi doğunun ve batının güçlü devletleri, egemen birer devlet olarak dünya devletler topluluğunda yerlerini almaktalar. Üstelik her birinde çoğulcu etnik yapıyla uyumlu birden fazla resmi dil bulunmaktadır.

3- Parti amacını, hem tüzüğünün 3. Maddesinde hem de programının, 'PSK; Nİ-TELİĞİ VE MÜCADELE ANLAYIŞI' başlıklı bölümünde şöyle ifade etmektedir;

'PSK, siyasi mücadelede hukukun üstünlüğüne, demokrasi ilkelerine, insan haklarına, azınlıkların hak ve özgürlüklerine, insan onur ve haysiyetine büyük bir değer biçer. Cinsiyetçi yaklaşımları reddeder.

Partimiz, BM İnsan Hakları Beyanname-si, AGİT, Paris Şartı, AB Katılım Ortaklık Belgesi ve Kopenhag Kriterleri vb. insan hak ve özgürlüklerini içeren uluslararası sözleşme-lere büyük bir önem atfeder.

Partimiz, insanların hayatlarıyla ilgili kararlara her düzeyde katılımını mümkün kılan, doğrudan demokrasi idealine sahip çıkar. Yerel politikanın ve yerel düzeyde kararlara katılımın belirleyici olduğu katılımcı bir demokrasi kurmayı amaçlar.

Partimiz, şiddete karşıdır. Savaşa, militarizme ve devlet şiddetine karşı mücadele eder. Erkeklerin kadınlara, insanın diğer canlılara yönelik şiddetine ve toplumsal hayata sinmiş her türlü şiddete karşı mücadele eder. Şiddetsiz bir politik dili ve mücadeleyi savunur.

PSK, insanlığın özgürlük, eşitlik, adalet, barış ve dayanışma gibi evrensel ortak değerlerine ve bu uğurdaki tarihsel mücadele birikimine sahip çıkar ve bu tutumu kararlıca sürdürür.'

Parti programının, 'DEMOKRASİ SORUNU' başlıklı bölümünde devamla şunları belirtmektedir;

‘Türkiye için en gerçekçi ve uygulanabilir sistem federalizmdir. Federal sistem ülkenin çok uluslu, çok kültürlü ve çok dilli yapısına uygun düşer. Farklı bölgelerin, etnik ve dini toplulukların ülke yönetimine daha etkin bir şekilde katılmasına imkân sağlar. Federal bir sistem sadece Kürdistan sorununu çözmekle kalmaz, demokrasinin katılımcı ve çoğulcu bir tarzda kurumlaşmasına da zemin hazırlar.

- Partimiz, Türkiye’deki tekçi, ırkçı ve otoriter yapının son bulması, evrensel standartlara uygun bir demokrasinin inşası, militarizmin vesayetinin sona erdirilmesi,

- Bütün etnik azınlıklar ile dini inanç gruplarının temel hak ve özgürlüklerine kavuşması,

- Katı merkezîyetçi siyasi sistemin yerine adem-i merkezîyetçi bir idari yapının kurulması,

- Ülkenin çok dilli, çok uluslu, çok kültürlü, çok dinli yapısına uygun yeni bir anayasa-nın yapılması,

- Kürt halkının varlığının kabul edilmesi, Kürdistan’a federe bir statünün tanınması,

- Düşünce, din, inanç ve vicdan özgürlüğü bağlamında Alevi sorununa adil bir çözümün sağlanması ...’

için mücadele eder.

Partinin, YCB’nın İhtar Kararı konulu yazısında da alıntılan ‘DEMOKRATİK FEDERE KÜRDİSTAN’ başlıklı kısmın ‘Siyasi Hedefler’ bölümünde ise şunları belirtmektedir;

‘Tüm partilerin özgürce katılabileceği, eşit, genel, gizli ve tek dereceli seçim ilkelere göre, Kürdistan’da yasama yetkisini kullanacak ve hükümeti kuracak Kürdistan Meclisi oluşturulacaktır.

Kürdistan Meclisi, Kürdistan’a ilişkin olarak, merkezi/federal yönetimin anayasada belirlenmiş yetkileri dışındaki bütün alanlara ilişkin yasama yetkisini kullanacaktır.

Yürütme erki, meclis içinden uzlaşma ve demokratik esaslara göre oluşturulacak hükümet tarafından kullanılacaktır.

Yargının bağımsızlığını, tarafsızlığını, bütünlüğünü ve yargıç güvencesini kapsayan demokratik bir hukuk sistemi kurulacaktır.

Venedik kriterlerini esas alan çoğulcu, katılımcı, çağdaş bir siyasi partiler ve seçim sistemi oluşturulacaktır.

Kürdistan’da vali, kaymakam ve emniyet müdürleri seçimle iş başına gelecektir.

Kürdistan’da yaşayan bütün etnik ve dini gruplara ulusal demokratik hakları tanınacak, ilgili grupların ülkenin siyasi ve idari yönetimine katılması sağlanacaktır.

Kürdistan’da idari sistem adem-i merkezîyetçi bir tarzda yapılandırılacak, yerinden yönetim ilkesi esas alınacaktır. Yerel yönetimler güçlendirilecek, belediye ve il genel meclisleri toplumsal çoğulculuğa uygun, doğrudan demokrasi kurumları haline getirilecektir.

İrk, cinsiyet, dil, din ayrımı yapılmaksızın herkese düşünce, inanç, söz, basın, örgütlenme ve gösteri özgürlüğü tam olarak tanınacaktır.’ şeklinde gösterilen hedeflerle parti demokratik, çoğulcu, katılımcı, kimse-nin kimseye, bir ırkın diğerine üstün tutulmadığı herkesin kimliği, dili, dini ile uygarca yaşadığı demokratik bir hukuk düzenini savunmaktadır. İster federe bölgede ister federal birimde evrensel standartlara uygun demokratik, eşit, açık, şeffaf ve hesap verilebilir, denetlenebilir ademi-i merkezîyetçi bir idari yapı öngörülmektedir.

Yukarıda program ve tüzüğünden aktarılan belirlemelerin temel teşkil ettiği anlayış ve politikanın ırkçılıkla uzaktan yakından bir ilişkisinin olmadığı gün gibi açıktır. İrkçılığın uluslararası belgelerdeki tanımının, partinin tüzük ve programında belirtilen

değerlendirme ve hedeflerle bir yakınlık oluşturmadığı düşüncesindeyiz. Tam aksine parti, ırkçılığın yok edilmesi gerektiği gibi bir değerlendirme ve hedefe sahiptir.

Cumhuriyet öncesini bir yana bırakırsak 94 yıldır gündemde olan ve Türkiye'nin birçok sorununa kaynaklık eden Kürt sorununa çağdaş ve demokratik tarzda bir çözüm öneren parti, sorunların çözümünde barışçıl yöntemleri ve diyalog yolunu tercih ettiğini açık ve net biçimde programında belirtmektedir.

Açıklanan nedenlerle Partinin İhtar kararı davasıyla karşılaşmasının haksız, ileri sürülen iddiaların ise mesnetsiz olduğu düşüncesindeyiz.

4- Diğer tarafta, Partiler, belli siyasal düşünceler çevresinde birleşen insanların özgürce kurdukları ve özgürce katılıp ayrıldıkları hukuksal yapılardır. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na göre de demokrasinin vazgeçilmez kurumlarıdır.

Siyasi partilerin ülke sorunlarına ilişkin öne çıkardıkları çözüm önerileri, demokratik siyasi yaşamda üstlendikleri işlevin doğal sonucudur.

Bu nedenlerle siyasi partiler, aynı zamanda Türkiye'nin imzalayarak taraf olduğu Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin "örgütlenme", "düşünce ve ifade özgürlüğü" konusundaki 10. ve 11. maddelerinin koruması altındadırlar.

Bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırılıkları inceleyen AİHM 'örgütlenme', 'düşünce ve ifade özgürlüğü' ile ilgili sayısız kararı içinde çokça atıfta bulunan şu kararlarını önemle belirtmek isteriz.

'Demokratik bir toplumda ifade özgürlüğü yöneticilerin veya kamu makamlarının hoşuna gidecek şeyleri söylemeyi, yapmayı değil, her türlü düşüncüyü serbestçe açıkla-

mayı ifade eder" (AİHM Handyside-İngiltere davası-1976)

'İfade özgürlüğü, sadece hoşna giden ya da insanları incitmeyen veya önemsenmeyen 'bilgi' ve düşünceler için değil, aynı zamanda devleti veya toplumun herhangi bir kesimini inciten, şok eden veya rahatsız eden bilgi ve düşünceler için de geçerlidir. Demokratik toplumun olmazsa olmaz koşullarını oluşturan, çoğulculuk, hoşgörü ve açık görüşlülük bunu gerektirir'

'Düşüncenin korunması ve bunu açıklama özgürlüğü 11. maddede öngörülen toplanma ve örgütlenme özgürlüğünün önemli unsurlarından biridir (bakınız, diğerleri yanında, 13 Ağustos 1981 tarihli Young, James ve Webster/ Birleşik Krallık Davası kararı, Seri A no: 44, s. 23, paragraf 57, 26 Eylül 1995 tarihli Vogt/ Almanya kararı, Seri A no:323, s. 30, prg. 64).

Aynı doğrultuda, ABD Yüksek Mahkemesi Terminello/Chicago Kararında, 'Bir düşünce açıklaması veya siyasal bir faaliyet, toplumda huzursuzluk, kurulu düzenin koşullarından hoşnutsuzluk yaratıp, kişileri kızgınlığa sürüklerse, esas o zaman amacına en iyi biçimde hizmet etmiş olur', demiştir.

Yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, partimizin, tüzük ve programında dile getirilen düşüncelerinden ve önerilen çoğulcu demokratik yapıdan ötürü, yöneticilerin veya kamu makamlarının hoşuna gidecek bir çizgiye davet etmek, yürürlükteki resmi düşünce, ideoloji ve yasalara uygun hale getirilmesini talep etmek, bu olmayınca İhtar Kararı davası ile karşı karşıya bırakmak açıkça örgütlenme, düşünce ve ifade özgürlüğüne aykırıdır.

5- Partinin bazı tüzük maddeleri ile programının öne sürülen bölümlerinin aykırı olduğu iddia edilen Anayasa hükümleri; ruhu, dibacesi, felsefesi ile 12 Eylül 1980 Askeri-Fa-

şist diktatörlük ürünü olan bir Anayasadır. Aynı zamanda tekçiliği, aşırı merkeziyetçiliği, Türk unsurundan başka etnik kimlikleri, dilleri, din ve mezhepleri ötekileştiren, ret ve inkâr temeli üzerine oturtmuştur. Söz konusu Anayasa yukarıda özetlenen bir anlayışın ürünü olarak hazırlanmış ve ağır baskı koşullarında halka onaylatılmıştır. 12 Eylül Anayasası, toplumun gelişmesi ve şartların değişmesi karşısında yargı erkinin içinde bulunan değerli hukukçular tarafından da 'deli gömleği', 'polis tüzüğü' gibi tanımlamalarla adlandırılmış ve eleştirilmiştir. Günümüze kadar yapılan birçok değişikliğe rağmen temel felsefesi değişmeden yürürlüğü devam etmektedir.

2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası ise yine 12 Eylül 1980 darbesinin ürünü olan kanunlardan biridir. Bu yasa, ötekileştirici içeriğinin yanı sıra, aşırı merkeziyetçiliğin ve yasakçı zihniyetin ürünü olarak 22 Nisan 1983 tarihinde düzenlenmiş olup hala yürürlükte dir.

2000'li yıllara gelinceye kadar siyasi hayata katılan birçok parti şu anda hem Anayasanın partiler ile ilgili hükümlerine hem de 2820 sayılı kanun hükümlerine göre Anayasa Mahkemesi'nde kapatılma davasıyla karşı karşıya kalmıştır. Hakkında dava açılan partilerin hiçbirisi kapatılmaktan kurtulamamıştır.

Ancak, Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan partilerin AİHM'ne başvuruları ile yapılan yargılamalar, Türkiye'nin mahkûmiyeti ile sonuçlanmıştır. Önemli bulduğumuz ve konumuzla bağlantılı olan AİHM kararlarına atıfta bulunmakta yarar görüyoruz.

Referans olarak aldığımız bir diğer konu da 2000'li yıllar ile birlikte mevcut Anayasa'da yapılan değişikliktir. Söz konusu değişiklik ile Anayasanın 90. maddesinin son fıkrası, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel haklara ilişkin uluslararası sözleşmele-

rin, yasa hükmünde olduğu ve yasalarla farklı hükümler içermesi durumunda doğacak uyumsuzluklarda, uluslararası sözleşme hükümlerinin esas alınacağını öngörmektedir.

Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini ilk imzalayan ve tanıyan ülkelerden biridir. 1954 yılında sözleşmeyi onaylamış ve 1987 yılında da hiçbir çekince koymadan üye devletlerin sözleşme hükümlerine aykırılıklarını incelemekle görevli AİHM'nin 'yargılama yetkisini' kabul etmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, iç hukuku doğrudan etkileyen ve ortak hukuk kuralları koyan bir belgedir.

Her ne kadar siyasi irade, Anayasa ve yasa koyucu mevcut durumu değiştirmiyorsa da açıklanan nedenlerle sayın savcılık Anayasanın 90. maddesi gereğince aslında ihtar kararına yönelik taleplerini geri çekmelidir. Çünkü partinin iddia edilen tüzük ve programının aykırı olduğu yasa hükümleri Anayasa'nın 90. Maddesinin sağladığı olanak ile Sayın savcılığın iddialarını hukuksal temelden yoksun bırakmaktadır. Bu yüzden hem AİHS ve aykırılıkları inceleyen AİHM içtihatları hem de Venedik kriterleri birlikte değerlendirildiğinde, Sayın savcılığın istemiş olduğu değişikliklerin yapılmamasında PSK'yi haklı çıkarmaktadır.

6- Yukarıda belirttiğimiz üzere, 2000'li yıllardan önce, Anayasa Mahkemesi'nin önüne gelen kapatma davalarından Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) davasında İddia makamı kapatma gerekçelerini Anayasanın ve 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın partilerin faaliyetleri ve kapatılmaları konusuna ilişkin maddelerine dayandırmıştı.

Başsavcılık makamı, TBKP'nin adında 'Komünist' kavramı bulunduğu ve bunun 2820 sayılı yasanın 96/3 hükmüne aykırı olduğu, aynı zamanda programında Türk ve Kürtler arasında ayırım yaptığını, partinin açıkça ayrı bir Kürt ulusunun yaratılmasını

gerçekleştirmeye çalıştığını iddia etmiş ve Türkiye Devleti ülkesinin yeniden dağıtılması sonucunu doğurması olasılığını belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi de 16.7.1991 tarihli, E:1990/1 ve K:1991/1 sayılı kararıyla TBKP'nin adıyla birlikte Tüzük ve Programının Anayasa ile 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'na aykırı olduğundan Parti'nin kapatılmasına karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin kapatma kararı AİHM'nin önüne gitmiştir. Anayasa Mahkemesi'nin kararına karşılık AİHM Büyük Kurul'u; 30.1.1998 tarihli 133/1996/752-951 sayılı kararıyla, **daha faaliyetlerine bile başlamadan önce Anayasa Mahkemesi tarafından verilen kararlar TBKP'nin isminden ve programından dolayı kapatılmasının örgütlenme ve toplantı özgürlüğüne aykırı bularak Sözleşme'nin 11. maddesinin ihlali niteliğinde olduğuna oybirliği ile karar vermiştir. Bu kararlar Türkiye mahkûm edilmiştir.**

AİHM, TBKP kararı ve daha sonra verdiği Demokrasi ve Değişim Partisi (DDP) ve diğerleri davası, Özgürlük ve Demokrasi Partisi (ÖZDEP)- Türkiye Davası, Sosyalist Parti ve diğerleri davası kararlarıyla, savcılık makamının PSK'nin tüzüğünün bazı maddeleri ile programının bazı bölümlerinin değiştirilmesi için ihtar kararı istemine dayanak yapmış olduğu Anayasa hükümlerini ve 2820 sayılı siyasi partiler yasası hükümlerini yok hükmünde bırakmıştır.

Yasa koyucunun bu hükümleri değiştirmemesi, Başsavcılık makamının bunu her defasında başvuru kaynağı olarak ileri sürmesini gerektirmediği düşüncesindeyiz. Çünkü Anayasa 90. Madde hükmünün sağladığı olanak, AİHS ve AİHM içtihatları ile Venedik kriterleri başvuru kaynağı olarak güçlü hukuki dayanaklar oluşturmaktadır. Tutum ve kararların bu yönde oluşması, adı geçen

Anayasa hükümlerini ve 2820 sayılı yasanın hükümlerini doğal olarak hukuki norm olmaktan çıkaracaktır.

AİHM'nin yukarıda sözünü ettiğimiz kararlarından sonra Komünist adıyla partiler kuruldu ve aynı zamanda seçimlere katıldılar. Hâlâ siyasal yaşamın birer unsuru olarak faaliyetlerine devam etmektedirler.

Yukarıdaki açıklamalar nedeniyle çözülmemekle birçok soruna da kaynaklık eden veya büyüten Kürt sorununa barışçıl ve demokratik yöntemlerle bir çözüm önererek kurulan partimize Anayasa hükümleri ile 2820 sayılı yasanın hükümleri dayanak yapılarak değişiklik talep etmek hukuksal olarak yok hükmündedir. Hiç şüphe yok ki açıklanan gerekçelerle dayanak yapılan hükümlerin değiştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu değişiklikler şu aşamada mümkün görünmüyorsa bile yukarıda açıkladığımız sebeplerle Anayasa Mahkemesi'nin İhtar davasını reddetmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

7- 2000'li yıllarda ise Başsavcılığın ihtar kararı davasına dayanak yaptığı Anayasa'nın bazı hükümlerinde değişiklikler yapıldı. Anayasa Mahkemesi de hem bu değişiklikleri hem de AİHS, AİHM içtihatları ile Venedik kriterlerini birlikte değerlendirmek suretiyle önüne gelen kapatma davalarına bakmaya başladığı görülmektedir. Bu noktada Anayasa Mahkemesi'nin 2000'li yıllarda önüne gelen kapatma davalarıyla ilgili kararları da aslında Başsavcılık makamının parti tüzüğünün bazı maddeleri ile programı için ihtar kararı verilmesi isteminin ret ile sonuçlanmasını olanaklı kılacağını düşünmekteyiz.

Anayasa Mahkemesi'nin 2000'li yıllarda önüne gelen parti kapatma

Davalarıyla ilgili kararlarından; E.2002/1, K.2008/1, K.T. 29.1.2008 tarihli HAK VE

ÖZGÜRLÜKLER PARTİSİ (HAK-PAR) kararında Başsavcılık, Partinin Tüzük ve

Programında yer alan bazı bölümlerin Anayasa'nın Başlangıç'ı ve 2., 3., 14., 68. Maddeleriyle 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nun 78. maddesinin (a) ve (b) bentlerine, 80. maddesine, 81. maddesinin (a) ve (b) bentlerine aykırılığı savıyla Hak ve Özgürlükler Partisi'nin (HAK-PAR) Anayasa'nın 69. maddesinin beşinci fıkrasıyla 2820 sayılı Kanun'un 100. ve 101. Maddesinin (a) bentleri uyarınca kapatılmasına karar verilmesi istemiştir.

Parti kapatma davalarında dayanak yapılan maddelerle talep edilen kapatma istemi bu kez ret kararıyla karşılaşmıştır. Anayasa Mahkemesi kararında şunlara yer vermiştir;

'...Tüzük ve programda yer alan söylemler ifade özgürlüğü kapsamında yer alır.

Bir siyasi partinin tüzüğü ve programının 68. maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırılığı değerlendirilirken, Anayasa'nın siyasi partilere verdiği özel önemi vurgulayan diğer kurallarının da göz önünde bulundurulması gerekir.

Bu nedenle, siyasi partilerin, Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülen

tüzük ve programlarındaki söylemlerinin demokratik yaşam için doğrudan açık ve yakın tehlike oluşturmaması durumunda, bunların ifade özgürlüğü kapsamında kaldığının kabulü gerekir.

Demokratik rejimin tüm kurum ve kural-larıyla özümsemiştiği ülkelerde de rejim için ciddi bir tehlike oluşturmamak için siyasi partilerin kapatılmasına olur verilmediği gözetildiğinde çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkma hedefini esas alan Anayasamızın da salt ifade özgürlüğü kapsamında kalan tüzük ve program düzenlemesini kapatma nedeni saydığını kabul etmek olanaklı değildir.

Sadece tüzük ve programı nedeniyle parti kapatılamaz.

Tüzük ve Programında HAK-PAR'ın, genel olarak adem-i merkezîyetçi bir yönetime ağırlık verdiği, Türkiye'nin temel sorunu olarak kabul ettiği Kürt sorununu hak eşitliği temelinde çözme seçimine vaat ettiği görülmektedir.

Tüzük ve programında ifade edildiği biçimde Parti'nin, Kürt sorunu olarak ele alıp değerlendirdiği soruna, kendine göre çözüm önerileri getirmesi, vatandaşlık temelinde ulus kavramının reddi olarak nitelendirilemez.

Kapatma davasının Parti'nin kuruluşundan kısa bir süre sonra açıldığı da gözetildiğinde, belli bir sorunun varlığına ve buna dair çözüm önerilerine ilişkin ifadelerin demokratik bir rejimde düşünce ve ifade hürriyeti kapsamında değerlendirilmesi gerekir.

Gerek iddianamede gerek sonraki aşamalarda, Parti'nin söz konusu amaç-ları gerçekleştirmek için Anayasa dışı bir yöntemi uygulayacağına ilişkin herhangi bir kanıt da yer verilmemiştir.

Yukarıdaki açıklama ve değerlendirmeler çerçevesinde Parti'ye, tüzük ve programında yer alan ifadelere dayanarak yaptırım uygulanması, örgütlenme ve ifade özgürlüğüne ağır bir müdahale oluşturacağından, İddianame'de ileri sürülen gerekçelerle Parti hakkında kapatma ya da yerine başka bir yaptırım uygulanması demokratik bir toplumda zorunlu bir tedbir niteliğinde görülemez.

Açıklanan nedenlerle Hak ve Özgürlükler Partisinin Anayasa'nın 69. maddesinin beşinci fıkrası ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 101. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi uyarınca kapatılması isteminin reddi gerekir.' **demek suretiyle YCB'nin ihtar kararı konusuna ilişkin talebinin reddedilmesi gerektiği yönündeki düşüncemizin haklılığını desteklemektedir.**

Aynı şekilde, Anayasa Mahkemesi

E.2008/1, K.2008/2, K.T. 30.7.2008 tarihli Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) kararında, siyasi partiler ile demokrasinin evrensel kurallarına yaptığı gönderme ve değerlendirmelerin yanı sıra gerekçesinde özetle şunları belirtmiştir;

‘...Anayasa koyucu siyasî partilerin varlıklarını sürdürmelerini esas alıp kapatılmalarını ise ayrıık durumlarla sınırlı tutarak, öncelikle demokratik rejimin, sağlıklı biçimde yaşatılmasını amaçlamış, ancak korunması gereğini de göz ardı etmemiştir.’

Anayasanın 90. maddesinin son fıkrası, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel haklara ilişkin uluslararası sözleşmelerin yasa hükmünde olduğu ve yasalarla farklı hükümler içermesi nedeniyle doğacak uyumsuzluklarda uluslararası sözleşme hükümlerinin esas alınacağını öngörmektedir.

Türkiye’nin hukuk düzeni ile çağdaş demokrasilere egemen ilke ve uygulamalar arasında koşutluğun sağlanmasını amaçlayan bu kural, kurucu üyesi ya da üyesi bulunduğumuz uluslararası kuruluşlarca oluşturulmuş özgürlük standartlarının dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır.

Anayasanın somut kuralları, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin içtihatları ve Avrupa ortak standardını somutlaştıran Venedik Kriterleri ile bir yandan Anayasanın öngördüğü klasik demokrasi anlayışının gereği olarak siyasal özgürlüklerin güvence altına alınması sağlanırken, diğer yandan son çare olarak düşünülen siyasi parti kapatma yaptırımını uygulanmasıyla demokratik düzenin korunması ve güçlendirilmesi amaçlanmıştır.

Demokratik rejimin tüm kurum ve kurallarıyla özümsemiği ülkelerde demokratik ilkelere aykırı bir amaç taşımadığı ve şiddeti teşvik edip araç olarak

kullanmadığı veya demokrasiyi ve demokraside tanınan hak ve özgürlükleri yok etmeyi amaçlayan bir siyasi partiye dönüşmediği sürece siyasi partilerin kapatılmasına olur verilmediği gözetildiğinde, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkma hedefini esas alan Anayasamızın da siyasi partilerin salt düşünce açıklamaları ile siyasi faaliyet özgürlüğünün doğası gereği toplumsal talepleri barışçı yollarla ve hukuksal düzenlemelerle karşılama çabaları nedeniyle partilerin kapatılmasına izin verdiği söylenemez.

Davalı partinin, demokrasiyi ve laik devlet düzenini ortadan kaldırma veya anayasal düzenin temel esaslarını şiddet kullanarak ve hoşgörüsüzlükle tahrip etme amacı, bu amacı somutlaştıran eylemleri ve elindeki iktidar olanaklarını şiddet doğrultusunda kullandığına ilişkin veriler saptanamamış, bu eylemler kapatmayı gerektirecek ağırlıkta görülmemiştir...

‘....davalı partinin Anayasanın 69. maddesinin yedinci fıkrası ile 2820 sayılı Yasanın 101. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca son yıllık devlet yardımının yarısından yoksun bırakılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.’

Görüldüğü gibi şiddeti teşvik edip araç olarak kullanmadığı veya demokrasiyi ve demokraside tanınan hak ve özgürlükleri yok etmeyi amaçlayan bir siyasi partiye dönüşmediği sürece fikri, projeleri, programı, ismi, demokratik hukuk sistem önermeleri, bir parti için kapatma gerekçesi yapılamaz. Bırakın parti kapatmayı, konumuz örneğinde olduğu gibi herhangi bir partiyi yürürlükteki ideolojinin, fikrin ve düzenin dar kalıplarına girmeye davet etmeyi dahi olanaklı kılmaz.

Parti programları ve siyasi hedefleri, partimiz PSK için de, tüm demokratik partiler için de varlık sebepleridir. PSK, şiddeti reddeden bir yaklaşımla bugüne kadar çözülemeyen,

adil ve demokratik bir çözüme kavuşmayan, bu nedenle Türkiye'deki tüm sorunlara kaynaklık eden veya onları büyüten Kürt sorununa, demokratik, adil ve çağdaş bir çözüm önermektir. Kürt sorunun barışçı ve demokratik çözümü için aday olmaktadır. Siyasal Partiler rejiminin toplumsal barış ve ifade özgürlüğü için bunlara cevaz vermesi tarihi öneme haizdir.

8- YCB'nın ihtar kararı verilmesi yönündeki talebi, aynı zamanda kapatma davası açılmasını da aralayan bir sürecin başlangıcı olacağı düşüncesindeyiz. Sayın heyetinizin yukarıda açıkladığımız örnek kararları ve AİHM kararları, parti kapatma kararının ağır müeyyide olduğunu ortaya koymuştur. Şiddeti bir yöntem olarak benimsemeyen, şiddeti dışlayan partiler bakımından kaçınılması gereken kararlardır. Buna yol açılması gerektiği düşüncesindeyiz. Bu nedenle ihtar kararı verilmes talebinin ret edilmesi gerekmektedir.

Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK) Genel Başkanı'nın YCB'nın değişiklik istediği ilk yazısına vermiş olduğu yazılı yanıtta da belirtildiği üzere;

"PSK, çağdaş, demokratik ve sosyalist bir partidir. Niteliği itibarıyla ve programında açıkça ifade ettiği gibi demokrasinin evrensel normlarına bağlı bir partidir. Partinin isminde Kürdistan ifadesinin bulunması, gerçeğin ve somut bir varlığın sonucu olarak kullanılmaktadır. Çünkü Kürdistan ismi zaten var olan ve tarihte de saptandığı gibi Kürtlerin yaşadığı diyara, yurda verilen bir addır. Onun yasaklanması tarihi gerçekleri ters yüz etmektir. Onun kullanılması bir gerçeğin ve yasaklardan kurtuluşun, normalleşmenin bir ifadesi olarak ele alınmalıdır.

PSK, ismi ve programı ile bırakınız ırkçılık yapmayı, ırkçılığı tarihin çöp sepetine gömmeyi kendisine hedef yapmıştır.

Çünkü ismi, tarihi, dili ve tüm gelenekleriyle yok edilmek istenen mazlum Kürt halkının dilini kullanmasını, kimliğinin tanınıp teslim edilmesini, çağdaş, demokratik ve çoğulcu bir düzenle idare edilmesini talep etmek asla ırkçılık olamaz.

Bunlarla birlikte farklı etnik ve dini kimliğe sahip çevrelerin inkâra uğramadan yaşamasını, dilini eğitimde, kamusal alanlarda serbestçe, yasaksız kullanmasını talep etmek ve öngördüğü demokratik sistemle bunu gerçekleştirmeyi hedeflemek, evrensel standartlarda bir demokrasiyi savunmaktır. Aynı zamanda, PSK'nın demokratik, açık, şeffaf ve demokrasiyi tüm kurallarıyla iç bünyesinde de uygulayan bir parti hüviyetine sahip olduğu açıktır.

PSK'yi, ırkçı ve bölgeci olarak tanımlamak, demokratik değerlerle bağdaşmadığı gibi hukukun evrensel kurallarına ve demokrasinin normlarına da aykırıdır." **demek suretiyle ihtar kararı isteminin red edilmesini savunmuştur.**

Yukarıda yazının girişinde de belirtildiği üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı Anayasa Mahkemesinde açtığı ihtar kararı verilmesi talebi sonuçlanmadan önce bu kez 20 Aralık 2018 tarihli iddianamesiyle Anayasa Mahkemesinde kapatma davası açılmıştır.

Verilecek siyasi ve hukuki mücadeleyle birlikte şunu belirtmek gerekir ki; Kürdistan isimli ve programında Kürt meselesinin çözümüne yönelik projeler sunan ve de bunu açık, demokratik, sivil yöntemler ve diyalog yoluyla gerçekleştirmek isteyen bir partiyi kapatmakla Kürdistan gerçeği yok edilemez. Aynı şekilde Kürt milleti buharlaşıp gözden kaybolmaz. Sorunları hasıraltı edilemez. Yüzyılın denenmiş inkâr, baskı ve yok sayma anlayışının bugünkü koşullarda sonuç vereceğini sanmak büyük bir yanılgıdır. 16/02/2019

“Kermê dare dare ra yeno” (Ağacı kemiren kurt ağacın kendisinden gelir)

Munzur ÇEM

Munzur ÇEM

Kovara DENG

Giriş

Bir süre önce İsmail Beşikçi'nin Kürdistan Post internet sitesinde “Rêya Heqîyê (Alevilik)” başlıklı bir makalesi yer aldı. Buna karşılık Yalçın Çakmak ile İmran Gürtaş adındaki iki yazar ise “Gazete Duvar”da yayınlanan “İsmail Beşikçi'ye Cevabımızdır” başlıklı oldukça uzun bir yazı/mektup ile görüşlerini dile getirdiler. Aslında mektup ya da yazı, Beşikçi'nin görüşlerini eleştirmekten öte, kimi konularda Alevilikle ilgili genel bir değerlendirme niteliğindedir. Yazıda ayrıca “Kürt Milliyetçileri” olarak nitelenen Kürt araştırmacılara yönelik ciddi eleştiriler var ve dolayısıyla de Alevilik sorununa ilgi duyan bizleri de ilgilendirir niteliktedir. Bu bakımdan sağlık durumum pek te elvermemekle birlikte, tartışma konusu olan kimi noktalarla ilgili görüşlerimi dile getirmek istedim.

Kızılbaş kavramı nerden geliyor?

Beşikçi ile Çakmak/Gürtaş ikilisi arasında tartışma konusu olan noktalardan biri “Kızılbaş” teriminin kökenine ilişkindir.

Beşikçi, adı geçen yazısında bu konuda şunları söylüyor:

Kızılbaşlık Şii İslam'la ilgili bir kavramdır. Şah İsmail'in dedesi Şeyh Cüneyd' (1429-1460) askerlerinin başlarına, düşman askerlerinden ayrılmasını sağlamak için kırmızı renkli, on iki bölümlü fes giydirmiştir. Kırmızı rengin de Mezopotamya'da Rêya Heqîyê inancının yaşayan halklardan alındığını söylemek gerekir.”

Çakmak ile İmran'nın buna karşılık söyledikleri ise şöyle:

“Sayın Beşikçi, Kızılbaşlık bugün yaşanan tarzda bir Şii İslam değildir. Hele ki o dönem için hiç değildir! Kızılbaş kelimesi de esas olarak Şeyh Cüneyd'den ziyade oğlu Haydar'ın 12 dilimli tacını temsilen “Tac-ı Haydarı”ye yönelik bir vurguya sahiptir.»

Dikkat edilirse Beşikçi Kızılbaşlığın Şii islamla ilgili bir kavram olduğunu söylerken, onun çıkış noktasına değiniyor, tarihi kökenine dikkat çekmek istiyor. Buna karşılık Çakmak ile Gürtaş, yazılarında sıkça tekrarladıkları gibi konuyu Beşikçi'nin söylemediği bir noktaya çekerek “Sayın Beşikçi, Kızılbaşlık bugün yaşanan tarzda bir Şii İslam değildir, “ diye yanlış bir noktada karşılık veriyor-

lar.

Beri taraftan İsmail Beşikçi “Kırmızı rengin de Mezopotamya’da Rêya Heqîyê inancının yaşayan halklardan alındığını” söylerken haklıdır.

Neden böyle düşünüyorum, açıklıyayım:

Mitraizm en eski İranî inançlardan biridir. Bu inancın doğduğu yer çok kesin belli olmamakla birlikte, genel kanı onun bu günkü İran Kürdistanı’nın güneyinde ya da yine bu bölgedeki Loristan’da dünyaya geldiği şeklindedir. Ama sonuçta doğum yeri neresi olursa olsun Kürtler yüzyıllarca bu inancı benimsemiş, onunla yaşamışlar.

Kırmızı renk ise Mitraizm’de kutsaldır. Bu nedenle, Mitrailer Tanrı Mitra’nın doğum günü olarak kutlanan ve 25 Aralık’a denk gelen Yelda Bayramı’nda yemek üzere karpuz ve nar saklıyorlardı. Her iki meyve de kırmızıdır.

Kırmızı renk, Zerdüştilik inancında da çokça yer alan dinsel bir sembol niteliğindedir. Örneğin, din adamlarının başlarında kırmızı renk başlık, bellerinde yine kırmızı kemer vardı. Giysileri ise beyazdı.

“Mazdekiler ve e Hürremiler sembol olarak giysi ve bayraklarında kırmızı renk kullanıyorlardı. Bu yüzden Surhalemân “Kızıl bayraklı insanlar” ya da surjâmagân “kızıl giysili insanlar” olarak adlandırılıyorlardı. Bu simge, daha sonra 14. ve 15. yy’da, kızıl başlıklarından dolayı Kızılbaş olarak adlandırıldıkları zaman, yezdaniliğin taraftarları arasında yeniden ortaya çıkmıştı” (2)

Aynı konuda Dr. A. Poladyan’ın söyledikleri de farklı değil.

“Hürremiler (muammira, Kızıllar, Kızıl-bayraklılar) adıyla bilinmektedir. Çünkü kan rengi olan kızılık onların sembolüdür ve özgürlük adına kendini kurban etmeye hazır kişilerdir,” der.

Yeri gelmişken Surhalemân ile surhjama-gan terimleri üzerinde kısaca durmakta yarar görüyorum.

Kürtçe de “sûr” ya da “sor” sözcüğü “kırmızı”, “kızıl” anlamına gelir. “Al” Kürtçede bayrak, “man” ise “bizim” demektir. Yazarın “camegan” olarak yazdığı sözcüğün doğrusu ise “camedan”dır.

Camedan, bu gün hala Barzanilerin giydikleri başlık ya da poşunun adıdır. Zedüşti din adamlarının kırmızı-beyaz olan renkleri bu başlığa da aynen yansıyor.

Tarihteki ilk komünist hareketler olarak adlandırılan Mazdeki ve Hürremist hareketler, Zagros dağları ve çevresindeydi. Bu yörenin en kalabalık halkının ise Kürtler olduğunu, söylemeye gerek yok sanıyorum. Doğal olarak ayaklanmanın bel kemiğini onlar oluşturmaktaydı.

Bütün bu açıklamalar, aslen Yezidi Kürtlerin yaşadıkları bir bölge olan Sincar/Şengal’den gelmiş olan Sah İsmail’in dedesi ya da babası tarafından kırmızı başlığın sembol olarak seçilmesinin geçmişi yani kökeni hakkında da gerekli bilgiyi veriyor sanıyorum. Kırmızı başlığın siyasal bir sembol olarak kullanılması hikayesinin, Zagros dağlarındaki söz konusu direnişlere kadar uzandığı açık bir şey.

Hürremilerin, Babek önderliğinde sürdürdükleri ayaklanmanın sonuçlarıyla ilgili olarak tarihçiler tarafından verilen bilgilerde şunlar da var:

“Karargahı Azerbaycan’daki göçmen Kürt kabilelerinin yanında olan Bâbek ile aynı dönemde yaşamış olan ve Ortaçağ müslüman tarihçi(?) Mesudi tarafından “Kürt Nasır” diye bilinen Narseh adında bir Kürt, Melekler Kültünün merkezi olan Güney Kürdistan’da bu ayaklanmanın başını çekmiştir. Bu ayaklanma sonunda Abbasi Halifesi Mu’tassim tarafından bastırılmıştır. Müslüman tarihçi Ta-

bari'nin anlattıklarına göre, Narseh'in 60.000 müridi Müslümanlar tarafından öldürülmüş, kalanlar ise Narseh ile birlikte M.S. 833 yılında Bizans İmparatorluğu'na kaçmak zorunda kalmışlardır (Bak Ortaçağ Tarihi)." (3)

Zagros çevresindeki Alevilerin Kuzey Kürdistan ve Anatolia ilişkisi bakımından önemli bir bilgidir bu. İzady ayrıca, bazı verilerden hareketle Bizans'a göç eden bu insanların yerleşim yeri olarak, günümüzde en kalabalık Alevi kitlesinin yaşamakta olduğu Kapadokya çevresini seçtiklerini güçlü bir ihtimal olarak dile getirmektedir.

"Rêya Heqîye"nin yarattığı kızgınlık

İsmail Beşikçi'nin, yazısında Alevilik yerine Rêya Heqîyê terimine yer vermesi makalenin yazarlarını hayli kızdırmışa benziyor. Bu terimin, döne döne topa tuttıkları "Kürt milliyetçilerinin" bir türetmesi olduğunu söylüyorlar. Makale yazarları, Kürt araştırmacıların Kürtlerle Aleviliğin ilişkisine dair kimi belirlemelerinden o derece rahatsızlık duyuyorlar ki her kesin bilebileceği çok sıradan şeyleri bile tepkici bir yaklaşımla yanlış aktarma yoluna başvurmaktan kaçınıyorlar.

Yazarlar yanlış, en başta da Rêya Heqîyê kavramının tarifinde yapıyorlar:

"Rêya Heqîyê kavramı Türkçeye veya herhangi başka bir dile tercüme edildiğinde "Allah/Tanrı/Hak Yolu" olarak tercüme edilir ki bu açıklama da bütün dinlerin temel vurgusudur ve herhangi bir özgünlük veya din tarifi oluşturmaz."

Kürtçenin Kurmancca lehçesinde "Rêya Heqîyê", Kirmancca (Zazaca) lehçesinde ise "Raya Heqîye" olarak yer alan terim, yazarların belirttiği gibi "Tanrı Yolu" değil, "Gerçeğin Yolu" anlamına gelir. "Tanrı Yolu"nun karşılığı Kurmanccada "Rêya Heqê (Heq)" Kirmanccada ise "Raya Heqî" terimleridir.

40-50 öncesine kadar halk arasında ilk sıradaki terimlerin kullanılması esas iken son dönemde ikinci sıradakiler (Raya Heqî/Rêya/Heqê) öne geçmiş bulunuyor.

Makale yazarları bu noktaya değinirken şöyle de bir soru soruyorlar:

"Tarihsel bir kökenden ziyade günümüzde üretilen bu ifadeyi hangi done ile tarihe içkin kılıyorsunuz?"

Oysa bu kavramlar, yazarların ileri sürdükleri gibi günümüzün bir türetmesi değildir. Bunlar Alevi kitlenin kendi inancı için yerine göre hem isim hem de sıfat olarak kullandıkları terimlerdir. Hem de dini ritüellerde, sohbet toplantılarında, cemaatlerde oldukça sık vurgulanan kavramlardır. Alevilikle ilgili bu kadar iddialı olan makale yazarları bundan haberdar değillerse bunun suçu başkalarının değil kendilerine aittir.

Yukarıda da belirttiğim gibi bu terimler Aleviler arasında dün vardı, bugün de varlar. "Alevilik" teriminin sonradan, devletin asimilasyon politikasına bağlı olarak Alevi kitle tarafından kullanıldığını kabul ediyorsak, "Rêya Heqîyê" ya da "Raya Heqîyê" terimlerinin ondan daha eski olduğunu da kabullenmemiz gerekir. Öyle ya, asimilasyon yoluyla gelen "Alevi" teriminden önce bu insanların kendi inançlarına verdikleri bu ad yok muydu? Kuşkusuz vardı ve en güçlü ihtimal de bu ad günümüzde "Alevilik"le birlikte hala yaşamakta olan "Rêya Heqîyê" ya da "Raya Heqîye"den başkası değildi.

Tabi konunun Alevi tarihi ile bağlantısı var, onu da gözardı etmemek gerekir.

Bilindiği gibi Aleviler, yüzyıllarca süren zulüm ve yasaklar yüzünden adeta yer altına çekilmek zorunda kaldılar. Resmi statüye sahip Bektaşî Tekkesi hariç, bu inancın mensupları uzun süre tarihleri, inançları, dini ritüelleri ile ilgili olarak neredeyse hiç yazılı eser bırakmadılar. Son yüz yılda bir

şeyler yazmaya kalkışanlar ise devlet baskısını sürekli sırtlarında hissettiler ve sonuçta Aleviliği, onun kızdırmayacak bir çerçeveye sığdırmaya çalıştılar. Tabi buna devletin görevlendirdiği kişilerin çabalarını dahil etmiyoruz. Bu bakımdan örneğin 1980’ler gelindiğinde, Türkiye’de Alevilik hala tartışılması riskli olan tabulardan biriydi. Sol hareket ve Kürt yurtsever kesimleri bile sorunu gündemlerine almaktan kaçındılar. Bu inancın Kürt toplumu ile ilişkisi ve durumu ise zaten kimsenin aklına gelmiyordu.

Ama yoğun asimilasyoncu çabalara karşın bu kapalı kutuyu ciddi tarzda açarak kitleleri Aleviliğin gerçekleriyle yüz yüze getirme çabası bu dönemde hızla arttı. Kürtlerin Alevilikle tarihi ve kültürel bağları geniş ölçüde ilk kez bu dönemde insanların bilgisine sunuldu. Son birkaç on yılda yazılı ve sözlü derleme alanında yapılan tüm bu çalışmalar olmasa, “Rêya Heqîyê” ve “Raya Heqîyê” terimleri dahil, Alevilik ve Alevilerle ilgili pek çok bilgi bugün hala üstü örtülü halde olacaktı.

Bu konu ile ilgili olarak parmak basmak istediğim son nokta ise şu:

“Reya Heqîyê”, “Raya Heqîyê”, Alevilik ya da başka terimlerle bu inancı adlandırmak bir tercih meselesidir. Kimi Kızılbazlık der, kimi Alevilik, kimi Rêya Heqîyê... Sonuçta ortaya çıkış şekli, ömrü ve öteki kimi nedenlerden dolayı aralarında farklar olsa da, bütün bunlar sözünü ettiğimiz inanca verilen isimlerdir, kullanılmamaları için haklı her hangi bir neden yok.

Sey Rıza ile ilgili kimi belirlemeler

Beşikçi, yazısının bir yerinde şu satırlara yer veriyor:

“Bugün Hewraman’da ibadet sırasında, toplumda, saygın kabul edilen on kadar kişinin adı sayılmakta, onlar için dua edilmektedir. Bu kişiler arasında, Dersimli Sey Rıza’nın adı da sayılmaktadır.»

Makale yazarları Beşikçi’nin verdiği bu bilgi kuşku ile karşılıyorlar.

Ben şöyle bir olayın şahidiyim. Güney Kürdistan’da Kakayilerle yaptığım sohbetler sırasında Sey Rıza’nın adı geçince, aynı zamanda aleviler arasında yaşayan bir geleneğe uygun olarak işaret parmaklarını dudaklarına götürüp öptükten sonra «merivek piroz e” (Kutsal bir kişidir) diyenleri gördüm. Sadece Kakayiler değil, Müslüman Kürtler içerisinde bir çok kişinin aynı şeyi “Dersim” adı geçince yaptığının da şahidiyim.

Yazarların bu konuya ilişkin kuşkularını dile getirirken “Öncelikle, Seyit Rıza son yıllarda tartışılan oldukça güncel bir şahsiyettir. 4000 yıllık bir tarih ile ele aldığınız Reya Heqîye inancının kutsal bir figürü olması için Seyit Rıza’nın da hayli eski bir tarihte yaşamış mitolojik bir figür olarak sözkonusu yaptığınız inanç grubunun kültürel hafızasına dahil olması gerekmektedir,” görüşüne ise katılmak mümkün değil. Bu oldukça şematik bir yaklaşımdır.

Herşeyden önce yazarların Sey Rıza için yaptıkları “seyit Rıza son yıllarda tartışılan oldukça güncel bir şahsiyettir” belirlemesi, bilerek yapılan bir saptırma değilse çok yanıltıcıdır. Sey Rıza 20. yüzyılın başlarından idem edildiği güne kadar da oldukça aktif politik bir kişiydi. Ona yaşadığı dönem için “Dersim’deki en popüler ve etkin şahsiyetti” demek için yeterli haklı nedenler var. Öte yandan yazarların söylediklerinin tersine toplumun önemseydiği, değer verdiği kişiler içerisinde, ölümden sonra kutsallık atfedilen, mezarı ziyaret edilen, adak sunulup dua edilen kişilerin varlığı bir gerçektir. Yani kutsal kişilik atfedilmesi işi ille de uzun geçmişle ilgili, mitolojiyle bağlantılı bir durum değil. Siz, Şeyh Sait ve Sey Rıza gibi önderlerin mezarları neden yok hiç düşündünüz mü? Hiç kuşkunuz olmasın ki eğer mezarları olsaydı, bugün birer

ziyaretgahtılar. Devlet de bunu bildiği için Kürt hareketinin bu önderlerini mezarlıkların arasına gömmüştür. Devlet de bunu bildiği için Kürt hareketinin bu önderlerini mezarlıkların arasına gömmüştür. Devlet de bunu bildiği için Kürt hareketinin bu önderlerini mezarlıkların arasına gömmüştür.

Bir de şu trajik belirlemeye bakın!

“Reisi olduğu aşiret efradı tarafından hürmet görmesi, 1937 yılında ilerlemiş yaşına rağmen acımasızca idam edilmesi ve Dersim Katliamı etrafında yürütülen tartışmalar ile gündeme gelmesinin dışında Seyit Rıza’nın Alevilikte bir inanç sembolü olduğunu destekleyen herhangi bir veri söz konusu değildir.”

Bir kere yazarlar Sey Rıza’yı sadece «Kendi aşireti tarafından hürmet gösterilen biri» şeklinde göstermekle yine çok ciddi bir yanlışla yol açıyorlar.

Sey Rıza, sadece aşireti tarafından değil, bütün Dersim ile yakın çevresinde sevilen, büyük saygı gösterilen bir kişidir. Günümüzde ise bütün Kürdistan onu biliyor, tanıyor ve saygı gösteriyor. Yani ona duyulan saygı kendi aşireti ile sınırlı değil. Kanımca yazarlar, Sey Rıza’nın politik liderlik pozisyonunu basitleştirmek ya da alt düzeylere çekmek için, onu böylesine sıradan bir aşiret lideri gibi lanse etmeye çalışıyorlar.

İkincisi ve tabi asıl ilginç olan ise makale yazarlarının Sey Rıza’nın dinsel kişiliği hakkındaki bilgisizlikleridir. Söylediklerinin tam tersine Sey Rıza rehberlik sıfatına sahip bir din adamıdır. Şix Hesen Ocağı’nın başındaki kişidir ve Dersim’de kendisine “Ray-ver” diye hitap edilir. Kısacası o hem Six Hesen aşiret federasyonunun birinci derecede lideri hem de din adamıdır. Alevilik üzerine bu kadar iddialı konuşan yazarların Sey Rıza’nın bu özelliğini bilmemeleri, kendileri bakımından bir skandal niteliğindedir.

Kırmanc” terimi ile ilgili yanlış saptamalar

“Bugün ortalama bir Dersim yaşlısına “siz Alevi misiniz yoksa Sünni misiniz” sorusunu yönelttiğinizde size kendi Zazaki ve Kurmancisiyle vereceği cevap şöyle olur: Ma Kırmancim (Zazaki) ya da Em Kurmancine’dir (Kurmanci)=Biz Kürdüz! Buradaki Kürtlük vurgusu da (Kırmanc, Kurmanc) dilden ziyade doğrudan inancın kendisinedir. Yani aslında bir Dersimlinin bu soru karşısında yaptığı “Kürtlük” vurgusu da bugün bildik anlamdaki milletten ziyade inancadır.”

Açık söylemek gerekirse bu sözleri söyleyen biri için “Ya Dersim’den habersizdir ya da söylediklerinin ne anlama geldiğini bilmiyor, demek pek de yanlış olmaz.

Bir kere “Kırmanc” teriminin etnik kimliğin yanı sıra Alevilik anlamında da kullanılması durumu bütün Dersim’e özgü bir şey değil. Bu tanımlamaya Batı Dersim’de en çok ta Çemişgezek yöresinde ve Erzincan’da rastlanır. Buna karşılık sadece Alevi Kürtlerin yaşadığı Orta Dersim ile Alevi ve Sünni Kürtlerin iç içe yaşadıkları daha doğudaki Kığı, Karakoçan, Varto ve Hınıs’a kadar uzanan bölgede rastlanmaz. Yazarların birinci yanlış buradadır.

İkincisi, «Kırmanc” “Kırmanciye” terimleri Dersim’de tam da etnik anlamda kullanılan terimlerdir. Bunu şuradan biliyorum; her şeyden önce bunlar bir Dersimli olarak çocukluğumdan beri duyduğum ve bildiğim terimlerdir, ne anlama geldiklerini iyi bilirim. İkincisi, Dersimlilere ait sözlü edebi eserlerdir. Örneğin, Dersim halk türkülerinde çokça rastlanan “Kırmanc” ve “Kırmanciye” terimi tam da etnik anlamda kullanılmaktadır. Üçüncü nokta, kendi dillerinde kendilerine “Kırmanc» diyen Dersimlilerin, sıra başka dillere geldiğinde etnik kimlik adı olarak “Kürt” terimini kullanmalarıdır. Dördüncü kanıt, 20. yüz yılda Dersimlilerin ulusal-de-

mokratik haklarına sahip olmak için verdikleri mücadele ve onun belgeleridir.

Ortada onca bilgi ve belge varken yazarların “Kürt” ve “Kırmanc” terimleri ile ilgili söylediklerinin ciddiye alınabilir tarafı da kalmıyor doğal olarak.

“Kırmanc” terimi, Doğu Dersim’de sadece Kırmancı (Zazaki) konuşan Alevileri değil, Alevi-Sünni fark etmez; Kurmancca konuşanlar da dahil, yörelerinde yaşayan bütün kesimleri kapsar. Yukarıda da belirttiğim gibi Alevilik anlamında ise kullanılmaz.

Kaldı ki bu terim, sadece Dersim’in Alevi Kürtleri arasında değil, Kürdistan’ın farklı bölgelerinde, farklı inançlara sahip kesimler tarafından da etnik kimlik adı olarak kullanılmaktadır.

Örneğin, Kürt Dağı (Afrin yöresi), Şırnak-Siirt-Hakkari’den Urmiye’ye kadar olan bölgede durum böyledir.

Güney ve Doğu Kürdistan’ın Soranice konuşan Kürtleri ise Kurmancca konuşan soydaşlarını “Kırmanc” terimiyle adlandıırırlar. Yani, “Kırmanc” Kürdistan’da en yaygın şekilde kullanılan etnik kimlik adlarından biridir. Ayrıca “Kırmanc” ayrıca Doğu ve Güney Kürdistan’da çok sayıda kişinin adıdır.

Doğu ve Orta Dersim’in tersine, Batı Dersim (Erzincan dahil) “Kırmanc teriminin Alevilikle Kürtlüğü birden ifade etmesi, resmi ve resmi olmayan birçok dökümanda da yer almaktadır.

Örneğin, 1930 yılında Erzincan’a giden Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak, buradan Başbakan İnönü’ye yolladığı bir mektupta «Erzincan merkez ilçesinde 10.000 Kürt vardır. Bunlar Alevilikten faydalanarak Türk köylerini Kürtleştirmeye ve Kürt dilini yaymaya çalışmaktadırlar. Örfen Türk fakat Alevi olan birçok Türk köyleri Aleviliğin Kürtlüğü ifade ettiği zihniyetiyle ana lisanlarını terk ederek Kürtçe konuşmaktadırlar...» diyor. (4)

Tokat’ta bulunan Hubiyar Ocağı’nın başındaki Şeyh Mustafa Temel’in aktardıkları da aynı çerçevededir:

“Şeyh’e göre; “... Elazığ, Erzincan ve Tunceli yörelerinde kendilerine, Kürtçe konuşmadıkları için Alevi olmadıkları söyleniyormuş. Böylece Güneydoğu’da Alevi kavramı ile Kürtçe özdeşleştirilmektedir. Adeta bir alevi Kürtçe konuşmadıkça alevi sayılmaz.» (5)

Bu alıntılarda dile getirilen görüşlerin yazarlara hak vermediğini söylemeye gerek yok sanırım. Aleviliğin kürtlüğü temsil ettiği gerekçesiyle, Türk Alevilerin dillerini unutup Kürtçeyi öğrenmeleri, ya da “Kürtçe bilmiyorsan Alevi sayılmazsın” tanımlamalarını başka türlü yorumlama şansına sahip değiliz.

Yazarların aynı konuda verdikleri bir örnek ise şöyle:

“Çorum’dan gelen bir Türk Alevisi de “noki maro, noki Kırmancı/Kurmanco”/Wa ji Kurmance wa ji li me ye (bu da Kürt bu da bizden) şeklinde ifade edilirken Alevi olmayan bir Kürd ise “No mara niyo, qurro/ wa li me nine, wa qure” (bu bizden değil, qurrodur) şeklinde ötelenir.”

Bu durum, yani bazı bölgelerde «Kırmanc” teriminin Kürtlerin yanı sıra Alevileri de kapsaması noktası, şahsen üzerinde çokça durduğum ve düşünegeldiğim bir konu olmuştur. Vardığım sonuç ise şu:

En başta bu terimin kullanıldığı yörelerin iki önemli özelliği var, bunları gözden uzak tutmamak gerekir:

Birincisi, bu yöreler Türklerle Kürtlerin iç içe yaşadığı bölgelerdir. Erzincan, Malatya, Elazığ ve Sivas yöreleri böyledir.

İkincisi ise “Kırmanc” teriminin belirttiğim Anlamda kullanıldığı bölgelerde, aslen Kürt olup asimile olmuş ve Türkleşmiş geniş bir kesimin varlığıdır.

Tarihsel olarak Ermenilerle Kürtler, Türkler daha ortada yokken bu bölgede yaşayan iki halktı. Kirmanc olarak adlandırılan ve Kirmancca (Zazaca) konuşan Kürtler, dinsel yönden ise Aleviydiler.

Müslümanlık, sonraları halk arasında “Türk» olarak görülen devlet eliyle, bir bakıma bir «Türk dini» şeklinde bölgeye sokuldu. Bana kalırsa, bölgede Aleviliğin kürtlükle, Sünniliğin ise Türklükle özdeşleştirilmesinin bir nedenini bu olayda aramak gerekir.

Öte yandan, yukarıda ikinci şıkta dediğim asimile olup Türkleşmiş kitlenin durumudur. Eskiden Kürt olan ve «Kirmanc» terimi ile adlandırılan bu insanlar, dillerini unutup Türkleşseler bile gelenek ve törelerini, kimliklerini otomatik olarak kaybetmiyor, tersine uzun ya da kısa süre onları yaşatmaya devam edebiliyorlar ki “Kirmanc” terimini kullanmak da bunlardan biridir. Bölgede “Kirmanc” olarak tanımlanan Türk Alevilerin önemlice bir kısmının bu şekilde asimile olmuş Kürtlerden oluştuğunu söylemekle bir yanlışla yol açmış olmayız.

Beri taraftan, daha önce de belirttiğim gibi Dersimlilerin büyük çoğunluğu Alevi için “Kirmanc» terimi kullanmazlar ve bu yüzden de yazarların ileri sürdükleri tarzda belirlemelerde de bulunmazlar. Bir Dersimli bir Çorum Alevisi için «No kî mara wo” (Bu da bizdendir,) dediğinde kastettiği şey, o kişinin Aleviliğidir. Sünni bir Kürt için “Bu bizden değil” dendiğinde de yine onun farklı bir inançtan olduğu anlatılmak istenir, etnisiteyle ilgili değil. Bir Kürt bir başka Kürtten veya bir Türk başka bir Türkten bahsederken de pek ala aynı ifadeyi kullanabilir. Kürt için Kürt, Türk için de Türk “bizdendir” ya da “değil”. Hatta aynı tanımlamayı bir sosyalist, komünist ya da faşist de kendilerinden “olan” ve “olmayan” için yapabilirler.

“Qur” (doğrusu “kur”dur) terimini kimi yörelerde Alevi Kürtler arasında Sünniler

için kullanılır. Devlet görevlileri ise öteden beri inanç farkına bakmaksızın bu terimi bütün Kürtler için kullanırlar. Şimdi durum nasıl bilmem ama «kalın kafalı», «cahil» anlamına gelen “kur” bir dönemler özellikle de askerlikte çok kullanılırdı. Bu bakımdan ona askerlik hatırası da denilebilir.

Makale yazarları, Dersimlilerin “Kürtlük”le ilişkisinden bahs ederken çok ilginç olan şu cümleyi kullanıyorlar:

“Yani bahsettiğimiz bağlamda dersim için Kürtlük”ten bahs ederken “Dersimli için “Kürtlük” tamamen inançlarıyla özdeşleşmiş teknik bir tabirdir.”

“Kürt olmasın da ne olursa olsun,” saplantısıyla hareket ederseniz, böylesine garip iddialarda bulunmaktan kurulamazsınız elbet. Yoksa Türkiye’de yaşayan, üstelik te Alevilik ve Dersim konusunda söz söyleme hakkını kendinde gören birilerinden bu kadar yanlış, gerçekler bu derece ters şeyler söylemeleri beklenmez elbet. Sayın yazarlardan hiç değilse, Dersim’de Kürt ve Kürtlüğün ne anlama geldiğini yeri geldikçe yorumlamaktan geri kalmayan Türkiye Cumhuriyeti yöneticileri kadar objektif olmalarını beklemek hakkımızdır sanıyorum.

Doğa dini ile ilgili tartışmalar

Beşikçi, yazısının giriş bölümünde, Rêya Heqiyê’ yi tarif ederken onun bir doğa dini olduğunu söylüyor.

Çakmak ile Gürtaş, buna oldukça sert tepki gösteriyorlar. Hem de tepki o kadar büyük ki işi, Hocaya ölçüsüz bir dille saldırmaya, onu «Sünni İslam” ve Türk milliyetçileri ile aynı kefeye koymaya kadar vardiıyorlar.

Onlara göre, doğaya tapınma bir ok inançta, kitabı olan dinlerde bile var. Bu noktada söyledikleri doğru; çeşitli inanç ve kültür mensubu insanlar içerisinde şu veya bu şekilde doğaya tapınma durumuna rastlanmaktadır.

Öyle ama acaba Alevilikteki doğa ile ilişki ile Hristiyan ve Müslümanların aynı konuda ilişkisi aynı çerçevede değerlendirilebilir mi? Sanmıyorum. Aralarında önemli farklar var.

Söz bu noktaya gelmişken, doğaya tapınmanın gözardı edilmemesi gereken bir özelliğine dikkat çekmek istiyorum. Doğaya tapınma, sadece canlı ya da cansız bir dağa parçasına, kayaya, çeşmeye, nehre, ağaca ya da göle tapınma değil. İnsanlar tapındıkları bu gibi yerlerde olağanüstü şeyler yapabilecek güce sahip ermiş bir kişinin, bir evliyanın bulunduğu inanırlar. Tapınma da asıl olarak o ermiş kişiye ya da evliyadır.

Alevilikte kutsal doğa parçaları ya da tapınma yerleri 2 bölümdür:

Birinci bölüm, dağ, kaya, göl, nehir, çeşme ve ağaç gibi insan müdahalesi dışında doğal şekilde oluşmuş yerlerdir. İkincisi ise insan eliyle yapılmış, dini olduğu kadar yönetime ilişkin görevleri de olan kutsal mekanlardır. Kürtçe “Hewş” olarak tanımlanan ocaklar bu gruba girerler.

Ayrıca, Dersim’de kutsal mekanlarda bulunan her evliya, bir toplumsal grubun (aşiretin ya da aşiretler topluluğunun) sahibidir. Dersimli Sey Qazi bir beytinde, Dersimde hangi evliyanın hangi grubun sahibi olduğunu Şiirsel bir dille anlatıyor. Kirmanccada “wayîr”, Kurmanccada “xwedî” denilen bu “sahip” evliyalar, halkı dış tehlikeler dahil kötülöklere karşı koruyan ama aynı zamanda kötölük peşinde koşanları gerektiğinde cezalandırmaktan geri kalmayan ilahi güçlerdir. Orta Dersim’de Bava Duzgı, Batı’da ise Tujîk Bava toplumu tehlikelerden koruma görevleriyle, adeta Tanrı Mitra’nın bu günlere ulaşan birer kopyası gibiler. Bir bütün olarak Dersim evliyaları, birçok yönden eski Yunan Tanrılarını andırıyolar.

Hewş (Ocak) olarak adlandırılan kutsal mekanların her biri, din adamlığı sıfatına

sahip bir soyun ya da grubun sahibine (Wayîr’ine ya da ceddine) ait yerlerdir. Örneğin Ağuçan, Ağuçanlıların, Sarı Saltuk, Sarı Saltukluların, Bamasûr, Bamasurluların, Dewrês Gewr, Dewrês Gewrlilerin, Kurêş Kurêşanlıların sahibi ya da ceddidir vs.

Din adamlığı görevini yapacak kişiler de normalde bu ocaklarda yetişirler.

Her Ocakta bir de darık (tarık) var. Darık özel olarak yapılmış bir çubuk olup gerektiğinde hareketli bir yılanı dönüşerek sır ve kerametini insanlara gösterebilir. Bu demektir ki ocağın sahibi olan evliyaı, cansız bir ağaç parçası ya da onun canlı bir formu olan yılan temsil etmektedir. Doğa inancı olmaya ilişkin ilginç bir örnek!

Ocak şeklinde olmayan kutsal mekanlardan her birinin, yani her ziyaretin kutsal olarak kabul edilen bir yılanı ya da yılanları var. Bu yılanları öldürmek büyük günah sayılır. Aynı durum Kakayilikte de mevcut. Yazidilikte kutsal siyah yılanın varlığı ve önemi biliniyor. Zerdüş peygamberin yılanla ilgili birçok eylemi ya da söylemi var. O gerektiğinde uzlaşmaz iki düşman olan yılan ile kartalı bir araya getirip uzlaştırıyor, bazen kendisini sokan yılanla konuşup onu zehrini geri çekmeye ikna ediyor ve kendisiyle “iyi” ile “kötü” üzerine tartışıyor.

Demek oluyor ki doğayı bu kadar içselleştiren, inanç ve ibadetlerinde onu adeta merkeze oturtan bir inanca “Doğa dini” demek, o kadar da tepki gösterilecek bir şey değil. Bu tarifi güçlü mantıklı bir yanı var.

Alevilerin inançsal yönden doğa ile olan ilişkileri ile Hristiyanlık ve Müslümanlık gibi dinlerin mensuplarınınkinden temelden farklıdır. Hristiyan ve Müslümanlarda doğaya tapınma, kendi dinlerine ait ibadetin dışında kimi geleneklerin yârine getirilmesi iken, Alevi ibadetinde bu temel ibadet şekli karşımıza çıkar.

Alevilikte Tanrı elbette en büyük kutsal varlık olarak yüce yerini korumaktadır. On-
dan sonra gelen Güneş ve Xızır (Hızır) Der-
simlilerin dini inancında çok önemli bir yere
sahipler. Xızır (Hızır) en çok seslenilen, yo-
lunda en fazla adak sunulan evrensel kutsal
varlıktır. Bu yönden onu rakibi yok.

Ayrıca hangi bölgede olursa olsun, Ale-
vilere ait kutsal bir mekan başka yörelerin
Alevileri için de kutsal bir değere sahiptir.
Bir Alevi gidip görmese bile, yüreğinde ve
zihninde, onların kutsallıklarını kabul eder,
onları sıradan bir doğa parçasından ayırır.
Günün birinde bu gibi yerlere uğrasa, hiç te-
reddüt göstermeden, onlara karşı o yöredeki
Alevilerin tavrıyla hareket eder.

Rêya Heqiyê ya da Aleviliğin tarifi

Çakmak ile Gürtaş, Beşikçi'nin Aleviliğin
kökleri ile ilgili söylediklerine katılmıyor-
lar ama kendileri de açık bir tanımlamada
bulunmuyorlar. Oysa ortada bir inanç oldu-
ğuna göre onun nerede ve nasıl oluştuğuna,
köklerinin neye ya da nelere dayandığına
ilişkin bir tespitin olması gerekir.

Ne var ki makale yazarları, kökenleri üze-
rinde durmasalar da Aleviliği tarif etmeye
çalışıyorlar. Bu konu ile ilgili tespitleri şöyle:

“Yani Alevilik; Sünni İslam, Yahudi ve
Hristiyanlık gibi kitabı dinlerin dışında ve
çoğu zaman da bunlara karşı gelişen fark-
lı tasavvufi inanç formlarını belli ölçülerde
Şiilik sembolizmi ve yerel kültürel öğeler
ile bağdaştırıp, yorumlayarak bu dinler ile
kurduğu esnek ilişki sonucu oluşan «senk-
retik” bir düzen veya etkileşim içerisinde
anlaşılabilir.”

İşte size kafa karışıklığı ürünü çorba gibi
bir tarif. Bundan Aleviliğe ilişkin doğru dü-
rüst bir tanımlama çıkmayacağı açık.

Aleviliğin elbette Sünni İslam’a karşı,
daha doğrusu onu benimsemiş olan siyasal

iktidarlara karşı yüz yılları alan bir ölüm-ka-
lım mücadelesi var, bu bilinen bir şey. Peki
onun Yahudilik ve Hristiyanlık ile olan iliş-
kilerini bu çerçevede değerlendirmek için ne
gibi nedenler var? Bu iki inançla olan ilişki-
nin Sünni İslam’la olan ilişkiye benzer tarafı
var mı? Diyelim ki Alevilik hangi eylemi ya
da duruşuyla Yahudilikle çatıştı ve ona karşı
gelişti?

Beri taraftan yörelere göre değişse de
Alevilik ile Hristiyanlık (en çok ta Ortodoks
Hristiyanlık) arasında var olan önemli ben-
zerlikleri gözardı etmemek gerekir. Soyut
söylemler bir yana, somutta Alevilik ile Or-
todoks Hristiyanlık arasındaki benzerlik-
ler, Alevilik ile Şiilik arasındakilerden daha
az degiller. Pek çok temel felsefi konuda iki
inanç birbirinin tam zıddı şeyler söylüyor.

Makale yazarları devam ediyor:

“Eğer dikkatle eğilmiş olsaydınız, kar-
maşık bir inanç sistemi olan Aleviliğin aynı
zamanda siyasal refleksli bir toplumsal kim-
lik olarak da karşımıza çıktığını (...) görmüş
olacaktınız.”

Bir kere ben şahsen siyasal refleksli ol-
mayan bir din tanımıyorum. Yani siyasal
reflekslere sahip olmak yalnız Alevilere özgü
değil. Bu arada Alevilerin, siyasal refleks
bakımından Zerdüştî inancına bağlı Maz-
dekilerle Hürremilere çok benzediklerini
de gözardı ettirmemizi haklı kılmaz. Öte
yandan «karmaşık inanç sistemi» ne demek?
Yazarlar hangi ölçülere göre ölçüp biçtiler
de Aleviliğin «karmaşık bir inanç sistemi»
olduğu sonucuna vardılar acaba?

Aleviliğin güçlü bir felsefesi ve buna uy-
gun uygulama kuralları var. Bölgelere ve
mensubu olan kitlenin tarihine ve kültürü-
ne göre farklı versiyonlarının olması, onu
bu önemli özelliğini gözardı ettirmez. Kaldı
ki bu gibi farklar az ya da çok bütün inanç-
larda varlar.

Aleviliğin başlıca dezavantajlarını, sonu gelmeyen devlet müdahaleleri, bununla paralel yürüyen asimilasyon çabaları, merkezi kurumlarının olmaması, yakayı kurtaramadığı dağınıklık ve başıboşluk, Alevilikle ilgili sıradan bilgiye dahi sahip olmayan kişilerin din adamı sıfatıyla yaptıkları müdahaleler şeklinde sıralayabiliriz.

Makale yazarlarının da belirttikleri gibi, inançlar arasında karşılıklı etkileşim ise normaldir ve elbet Alevilik de bu kuralın dışında değil. Onun, başka inançlardan alıp verdiklerinin bulunması çok doğaldır.

Aleviliğin kökleri

Beşikçi'nin söz konusu makalesinde Rêya Heqiyê ya da Aleviliğin kökleri ile ilgili belirlemesi şöyledir:

“Kökleri, Mihtra inancına kadar gitmektedir. Mihtra inancı, daha sonra, Xweda/Yezdan (yaratan) Zerevan, Zerdeşt, Mani, Mazda, Hürmüz inancı olarak gelişmiştir.”

Makale yazarları ise bu konuda farklı düşünüyor ama şu satırlarda da görüldüğü gibi görüşlerini açıklamaktan kaçınıyorlar:

“Üstelik Aleviliğin “köklerine” dair yaptığınız tartışma faslına hiç girmiyoruz. Zira sizin mantığınızdan anladığımız kadarıyla bırakın Alevileri, bizzat tanrının kendisi de Kürt olsa gerek!”

Beşikçi hoca “Aleviler sadece Kürtlerden oluşmaktadır,” diye bir görüşü mü savunuyor, ya da onun böyle bir mantığı mı var, şahsen o kanıda değilim, rastlamadım. Beşikçi, devletin ve devlete paralel düşünenlerin Alevilikle ilgili görüşlerini eleştiren, asimilasyoncu uygulamalara karşı duran ve tabii ki resmi teze aykırı şeyler söyleyen bir bilim adamıdır. Bu bakımdan yazarlar, “Sizin mantığınıza göre Tanrı da Kürttür” türünden komik bir belirlemede bulunacaklarına, onun Aleviliğin kökleriyle ilgili görüşleri konusunda düşündüklerini yazsalar daha iyi olurdu.

Ben şahsen bu konuda, Beşikçi'nin konuya ilişkin söylediklerin ana hatları itibariyle katılıyorum. Niye katılıyorum; yeri gelmişken biraz açayım.

1. Mitraizm, Zerdüştilik, Manizm, Mazdek ve Hürremilerde güneş kutsaldır; yaşamakta olan inançlardan Alevilik, Yezidilik ve Kakayılık'te de aynıdır. 20-30 yıl öncesine kadar, güneş doğduğunda ona bakıp dua etmeyen bir Dersimli, düşünebilir miydiniz?

2. Bir çok araştırmacı Xızır (Hızır)'ın Mitraizm'de önemli bir kutsal figür olduğunu belirtiyor. Xızır günümüzde Alevilik, Yezidilik, Kakayılık ve benzeri inançlarda hala var olan çok önemli bir kutsal figürdür.

3. Mitraizm'de Aralık ayının 25'inde Tanrı Mitra'nın doğum günü olarak kutlanan Yel-da Bayramı, günümüzde Kuzey Kürdistan'da Gaxan, Gaxand, Serrnewe, Kalo ve Kosegeli gibi adlarla kutlanmaktadır. Dersim ve çevresi Alevilerinin sahip oldukları iki dini bayramdan biridir.

Hristiyanlığın Roma'da hakim hale gelmesi ve devlet dinine dönüşmesi üzerine Hristiyanlar, bu günü İsa'nın doğum günü ilan ettiler ve günümüzde “Noel” adıyla çok etkin bir şekilde kutlamaktalar.

Yezidilerle Kakayilerin de buna denk gelen orucu ve bayramı var.

4. Bugün Alevilik, Kakayılık, Yezdilikte yer alan Pir, yar, hu (Türkçede “hü”) ve pir ile aynı anlama gelen bava, (baba, bave bawe) terimleri, Mitraizm'den beri bu bölgenin inançlarında yer almaktalar. Bunun dışında aynı ya da yakın olan çok sayıda terim var.

5. Alevilikte önemli bir yere sahip olan tasavvuf düşüncesi, Zerdüştilikte de mevcut.

6. Kutsal doğal yerler, kutsal varlıkların dağ zirvelerinde yer edinmeleri, ateşin kutsallığı ve sönmesinin kötülüğe delil teşkil etmesi, ateş etrafında toplanarak ibadet etme,

ibadete kadın ve erkeklerin birlikte katılmaları, ibadetin müzikli olması, Zerdüştilik, Mazdek ve Hürremist hareketlerde yer alan, ve günümüzde yaşamakta olan Kakayilik, Yezidilik ve Aleviliğe onlardan intikal eden inanca ilişkin kurallardır. Zerdüştilerde, ateşin sönmemesi için görevlendirilen kişilere “Atırvan” deniliyordu. Günümüz Kürtçesi ile yazsanız bu terim Kırmancada “Adırvan”, Kurmancada ise “agırvan” olur.

7. Zerdüştilik inancında önemli bir yeri olan ve adına dua edilen sabahın sahibi «Hoşbam», cemlerde Alevi dervişlerin sürekli seslendikleri, babamın neredeyse her sabah erkenden adını anarak dua ettiği “Sipêlayê Serê Sodiri”den başkası olmasa gerek.

8. Yine Kakayilik, Yezidilik ve Alevilikte yer alan tek kadınla evlilik, Mazdek ve Hürremistlerde oldukça katı şekilde uygulanan bir kuraldı.

9. Cem, ceme katılabilme kuralları ve bu amaçla düzenlenen törenler, ilahi güçlere sunulan adaklar ve sunma yöntemleri Zerdüşti, Mazdekçi ve hürremistlerle Alevilik, Kakayilik ve Yezidilik gibi inanç mensupları arasında oldukça benzerlik gösterir.

10. Doğanın korunmasına verilen önem, ateşin, suyun ve toprağın kutsallığı yine bu inançlar arasında yaşayan ortak kurallardandır.

11. Alevilikte “Bir üzümün 40 kişi arasında eşitçe bölüşülmesi” ilkesinde ifadesini bulan eşit paylaşım, Mazdeki ve Hürremist hareketlerin siyasi programlarının temel ilkelerinden birini teşkil eder. Bu iki akım sadece tüketim mallarının değil, üretim araçları ve toprak üzerindeki özel mülkiyet hakkının kaldırılmasını savunuyorlardı.

12. Işık, yukarıda adı geçen inançların tümünde yeri olan önemli kutsal sembollerden biridir. Alevilerde onsuz ibadet olmaz.

13. Zerdüştilikte ibadette şekilden çok öz

önemlidir. Bu inançta köşe taşı niteliğinde olan “doğru düşünce”, “doğ söz” ve “doğru eylem” ilke olarak Alevilikte var. Kime, nasıl ve ne kadar süre ile ibadet ettiğin değil, pratik ne yaptığın önemlidir. Bu aynı zamanda insanın aktif, sorumluluk sahibi ve yaratıcı olarak görüldüğünün kanıtıdır ki Alevilikte de insana biçilen rol aynen böyledir.

Zerdüştilerin Tanrıya sesleniş dualarından biri şöyle:

“En iyi aşadan geçerek, geçerek en yüksek aşamadan, görebiliriz seni (Ahura) yaklaşılabiliriz sana, tam bir birlik içinde olabiliriz.”

İşte bütün bu nedenlerden dolayı ben Aleviliğin temelinde tarihsel olarak birbirlerini izleyen Mitraizm, Zerdüştilik, Manizm, Mazdekizm ve Hürremilik gibi inanç ve hareketler olduğunu düşünüyorum. Zerdüştilik, bu işin merkezinde yer almaktadır. İslam’la ilişkiler, daha doğrusu Şiiliğin etkisi çok sonraları ortaya çıkan bir gelişmedir. Ayrıca Alevilik-Şiilik ilişkisi, daha çok söylemle sınırlı, pratikte oldukça zayıf kalan bir ilişkidir. 40-50 yıl öncesine kadar pratikte, 12 İmam mateminden başka Alevilerle Şiiler arasında neredeyse ortak hiçbir bağ yoktu. Aleviler son 30-40 yılda Şiiliğe kaydılar ve hala da kaymaya devam ediyorlar. Yeri gelmişken, bu kendi kendini asimile etme (oto-asimilasyon) kendi yörem olan Dersim’den birkaç örnek vereyim:

1970’lerden önceki mezarlara bakın, bir tekinde İslami her hangi bir motif ya da vurgu yok. Ama son 30-40 yılda yapılmış olanların hepsinde “Ruhuna Fatiha”yı görürsünüz. Çocukluğu Cem-cemaat içerisinde geçmiş bir olarak rahatlıkla diyebilirim, bugün yapılan cemler, çocukluk ve gençliğimde gördüğüm cemlere benzemiyorlar. O zaman Cemlerde vurgu Dersim evliyalarındaydı, 12 İmam anması oldukça geri plandaydı. Şimdiki cemlerde ise Dersimliler kendi evliyalarının adını bile ağızlarına almıyorlar. Cem İslami olmayan bir ibade-

det olmamasına rağmen, eline sazi alan Muhammed-Ali-Ana Fatma ile başlıyor, onlarla bitiriyor. Yine 1970'lere kadarki Dersim halk türkülerine ve dualara bakın; bunlarda İslami motifler yok denecek kadar azlar. Kaldı ki var olanların çoğu da sonradan eklenmiş. Şimdi ise, Türkçe sözlü, İslami içerikli dua ve beyitlerden geçilmiyor. 30-40 yıl öncesine kadar ölülerin gömülmesi sırasında "Mile" gelir, Kurandan ve tabi Arapça 5-10 dakikalık bir parça okur ve tören biter. Ama şimdi öyle değil. Cenaze töreninde, Alevi örgütleri tarafından yazılmış şeriatçı nitelikte, tümüyle uydurma oldukça uzun Türkçe bir tekst okunmaktadır.

Bu birkaç örnek te gösteriyor ki bugün "Alevilik" artık 40-50 yıl önceki Alevilik değildir. Aleviler, özellikle de 1980'lerden itibaren atalarından devraldıkları Aleviliği bir kenara bırakıp "Türk-İslam" sentezi içerikli yeni bir "Aleviliğe" yöneldiler. Bugün adeta dili Türkçe, içeriği ise Şii İslam olan yeni bir «inanç»la karşı karşıyayız. Eskinin gerçek Aleviliğini yaşatmak isteyenler hala var ama güçleri ve etkinlikleri sınırlıdır.

İşte eğer niyetiniz bağcıyı dövmek değil de üzüm yemekse, Aleviliği hiç değilse 150 yıl geriye giderek bu çerçevede değerlendirmeniz gerekir. Bunu yaptığımızda "Rêya Heqiyê"nin terim olarak gerilemesi dahil, yoğun asimilasyon sürecinin etkilerini daha iyi anlamış oluruz. Bu da bize gerçek Aleviliği tanıma ve bilme olanağı sağlar.

Alevilik ve Kürtler

1980'lere kadar Alevilikle Türklerin ilişkisi üzerine yalan yanlış pek çok şey söyleniyor ama aynı konuda Kürtlerin adı hiç geçmiyordu. Piyasayı kaplayan resmi teze göre Alevilik "Türk İslam'ı", «Türklerin İslam'ı algılama şekli» ya da "Türk Kültürü"ydü.

Derken buna Kürtlük ile Aleviliğin bağdaşmadığı, Kürtten Alevi olamayacağı propagandası eklendi.

Böyle bir durum karşısında kimi aydınlar ama doğal olarak en çok ta Kürt aydınlar sesiz kalamazlardı elbet. Bu çorbada tuzu olsun isteyenler, sistemin hangi oyunlar peşinde olduğunun da farkındaydılar. Alevilikle ilgili sistematik bir tarzda yaygınlaştırılan yalanlarla baş etmenin bir yolu, yazılı metinlerin ortaya çıkartılıp kamuoyuna sunulması, ikinci yolu ise sahada, yani bizzat yaşamda var olan Alevilikle ilgili bilgilerin, ona ait sözlü edebiyat ürünlerinin derlenip ortaya çıkartılmasıydı. Daha doğrusu yaşayan Aleviliği, bir aynada gösterir gibi kitlelerin gözleri önüne sermek gerekiyordu. İşte bu çabalar sonucu, halkımızın inanç değerlerine karşı sürdürülen inkarcı, asimilasyoncu çabaların teşhir edilmesi önemli ölçüde başarıldı.

Bu çalışmaların ortaya koyduğu gerçeklerin, Aleviliği sistemin tarif ettiği şekilde görmeye alışmış bir çok kişiyi şaşırtması doğaldı. Özellikle de o güne kadar Alevilikle ilgili tartışmalarda, adeta esamesi okunmayan Kürtlerin aslında bu inancın şekillenmesi ve yaşatılmasında çok önemli rol oynayan bir aktör olduklarının ortaya çıkması, aynı kesimler üzerinde şok etkisi yaratan bir olaydı.

Türk-Kürt Milliyetçiliği Ve Alevilik

Çakmak ve Gürtaş, bahsi geçen mektup ya da makalelerinde, ısrarlı bir şekilde her hangi bir ayırma gitmeksizin Türk ve Kürt milliyetçiliğine atıfta bulunuyor, bunların Aleviliği milliyetçi duygularla politik hedeflerine alet ettiklerini, bu yüzden onunla ilgili gerçekleri çarpıttıklarını hatta onu yok etmek istediklerini vurguluyorlar.

Bu anlayışla yapılan eleştirilerde bahsi geçen Türk milliyetçilerinin Aleviliği nasıl yozlaştırmaya çalıştıkları, onunla ilgili gerçekleri nasıl çarpıttıkları ve onu nasıl asimile ettikleri bellidir. Ama onların "suç ortağı Kürt milliyetçileri" bu işi nasıl yapıyorlar, belli değil. Yazarlar bu konuda somut bir şey söylemiyorlar.

Kuşkusuz, Çakmak ile Gürtaş, her kes gibi Alevi-Kürt ilişkisinde, doğru bulmadıkları noktaları eleştirme hakkına sahipler. Ama eleştiri adına, “Kürt Milliyetçisi” dedikleri Kürt yurtseverlerini, onların dostu fedakar aydınları ile dostlarını ırkçı, asimilasyoncu Türk milliyetçileri ile aynı kefeye koymak, eleştiri sınırlarını aşar. Bu belirlemenin temelinde aşırıya varan Kürt alerjisinin yattığı aşıkardır. Yoksa insan bu ölçüde gerçeklerin dışına düşmez, katil ile kurbanı aynı kefeye koymaz. Bu tutum, aynı zamanda utangaç bir şekilde de olsa katilden yana tavır alma anlamına gelir.

Biraz da tarih!

Bölgemizde binlerce yıllık inançlar tarihine göz attığımızda, Kürdistan’ın, coğrafi olarak çok önemli bir merkez, günümüze kadar gelen bir inançlar bahçesi olduğunu görmekte zorlanmayız. Örneğin, Mitraizm’in ortaya çıkış yeri ile ilgili kesin bir bilgi olmamakla birlikte, tarihçiler tarafından kabul edilen en güçlü olasılık, onun bu günkü İran Kürdistanı’nın güneyi, ya da ona bitişik Loristan’da ortaya çıktığı şeklindedir. Ama doğum yeri neresi olursa olsun Kürtlerin ataları bu inancı kabul eden halklardan biri oldu ve yukarıda da belirttiğimiz gibi onlar ona ait bir çok terimi ve kuralı bugünlere taşımaya başladılar.

Zerdüş’tün doğum yeri ile ilgili en güçlü ihtimal onun İran Kürdistan’ı ya da ona komşu Azerbaycan’dır. Bu demektir ki peygamber Zerdüş Kürtlerin ataları ile aynı sosyal ve kültürel ortamda da doğup büyüyen biridir. Kürtler Mitraizm’den sonra Zerdüştiliği de yaygın şekilde benimseyen ve yaşayan halklardan biridir. Manizm, Mazdekçi hareket ile Hürremizm, doğrudan doğruya Kürdistan’da doğan ortaya çıkan ve herkesin çok da bu ülkenin halkı tarafından desteklenen hareketlerdir.

Böyle olunca, İslam İmparatorluklarının saldırıları sonucu, Zagros dağları çevresinde (Güney ve Doğu Kürdistan) yaşamlarını hala sürdürmekte olan inanç ve hareketler, eski formlarını koruyamaz oldular; yenilenme ve değişim kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıktı. İşte “Melekler Kültü” olarak ta adlandırılan Alevilik, Yezidilik, Kakayilik ve benzeri inançlar, bu dönemde tarih sahnesine çıkmaya başladılar.

Aralarında Kakayi piri Gulmurad Muradi ile R. Mehrdad İzadî’nin bulunduğu bazı araştırmacılar, Ortadoğu’da kitabı ve peygamberi olan dinler dışında kalan ve Melekler Kültü” olarak nitelendirdikleri Alevilik, Yezidilik, Kakayilik gibi inançların Kürtler tarafından yaratıldıklarını söylüyorlar. Bu saptama Yezidilik ile Kakayilik için geçerlidir. Yezidilik, bugün hala sadece Kürtler arasında yaşayan bir inançtır. Kakayilik yine Kürdistan’da ortaya çıktı, kurucularının tamamı Kürtlerdi, inancın ibadet belgelerinin Kürtçe olması zorunluydu. Ancak, Yezidiliğin tersine Kakayiliğe dışarıdan giriş mümkün olduğundan, kuruluşun sonraki yüz yıllarda başka halklardan da bu inancı benimseyenler oldu.

Aleviliğe gelince; onun Yezudilik ve Kakayilik gibi Kürtler tarafından kurulduğunu söylemek kolay değil, şahsen emin değilim. Ama şundan eminim; Aleviliğin ortaya çıkmasında Kürtler kilit rol oynadılar. Türkler, bu dönemde bu alanda henüz güçlü bir aktör değiller ki Selçuklu Sultanı Alpaslan’ın şu sözleri de bunu göstermektedir:

“Biz, zorla ele geçirdiğimiz bir ülkede bulunan yabancılarız. Biz saf Müslümanız. Bu persler (Iraklılar) Deylemlerinkini andıran kötü bir dine sahipler.” (6) (Hamzeh’ee M. Reza, “The Yaresan” A Sociological, Historical and Religio-Historical Study of a Kurdish Community, Klauz Sçwarz Verlag, Berlin, 1990, s. 28)

Türkmenlerin, aktif bir aktör olarak sahneye çıkmaları sonraki yüzyıllara ait bir olaydır.

Beri taraftan, özellikle de XI yüzyıldan itibaren Alevi hareketleri, Mazdek ve Hürremilerdeki kadar sınırları belirlenmiş net bir çerçevede olmasa da, dini inanca ilişkin talepler ile sosyal konulardaki taleplerin bir bileşeni şeklinde sahneye çıktılar. Ortak mücadele eden geniş kitleler, etnik açıdan da homojen bir yapıya sahip değillerdi. Çıkarları daha doğrusu istem ve özlemleri aynı olan farklı etnik kimliklere sahip kesimler, birlikte mücadele içerisinde oldular. Alevi olmamakla birlikte aynı ortak sosyal program üzerinde anlaşabilen öteki inanç mensuplarından, örneğin Hristiyanlardan da direniş eylemlerine katılanlar oldu. Mesela Babai isyanlarında durum böyledir. Daha sonraki yüz yıllarda hiç eksilmeyen Osmanlı asimilasyon ve zulüm politikası ise etnik ve sosyal ayırım yapmadan bütün Alevileri hedef edinen bir nitelikte gelişti. Bu konuda sadece Aleviliğin bir kolu olan Bektaşilik ve taraftarları farklı bir konuma sahiptiler.

Kürtler ve Aleviliğin yayılması

İslam ordularının Kuzey Mezopotamya'yı işgal etmesi, Kürdistan halkı bakımından yaşamı oldukça zorlaştırdı. İslam'ı benimseyen kesimler, şöyle veya böyle, kendi topraklarında yaşamlarını sürdürmekte fazla zorlanmadılar. Ama Müslümanlığı kabul etmeyenler bakımından durum çok farklıydı. Baskı ve terör politikası karşısında Kürdistan'dan dışarıya yaşanan göçler aynı zamanda Aleviliğin farklı versiyonlarının yayılmasını sağladı.

Örneğin, bu gün Lübnan ve Suriye gibi ülkelerde yaşayan, inanç ve kültür yönünden Alevi Kürtlere çok yakın olan Druziler (Düziler)'in, Kürdistan'dan göç edip gelen Kürtler olduklarını, bizzat bu grubun bir suikasta kurban giden lideri Kemal Canpolat söylemişti. Canpolat Druzilerin Kürt olduklarının,

göç yoluyla Kürdistan'dan buraya geldiklerini, pirlерinin hala Kirmanşah'ta olduklarını söylemişti. Kemal Canpolat, şu an Druzilerin lideri olan Weli (Veli) Canpolat'ın babasıydı.

Günümüzde Suriye'ye ait Lazkiye ve Tartus'tan, Halep ve Hatay'a kadar uzanan bölgede yaşayan ve çoğu asimile olup Araplaşmış Alevilerin önemlice bir kesiminin, aynı şekilde yüz yıllarca önce Şengal'den göç edip gelen Kürtler olduklarını sadece tarihçiler değil, Esad ailesi dahil bu kitleye mensup bir çok kişi tarafından da dile getirilmektedir.

Şu an hayatta olmayan Suriye Devlet Başkanı Hafız Esat ta, hayat hikayesi üzerine bir kitap yazan İngiliz yazar Patric Seel'e, atalarının 800 yıl önce Sincar'dan göç edip geldiklerini söylüyor.

Daha önce, Narseh adındaki Kürde bağlı direnişçi güçlerin Abbasilere yenilmesi üzerine, Bizans'a doğru büyük bir göç gerçekleştirdiklerini belirtmiştim. Ancak, Zagros dağları çevresi başta olmak üzere Kürdistan'dan yapılan göçler bu kadarla sınırlı değil. Bazıları sürgün şeklinde gerçekleşen göçler, yüzyıllara yayılarak süregeldiler ki bunların en büyüklerinden biri Şah İsmail döneminde yaşandı. Şah İsmail'in Güney Kürdistan'daki "Dinbilî", "Dumillî" ya da "Dimillî" aşiretine karşı giriştiği sindirme hareketi üzerine bölgeden önce kuzeye oradan da batıya yönelen büyük bir göç yaşanıyor. Göç eden Kürtler, Hakkari, Van, Bitlis, Bingöl, Diyarbakir'in kuzeyi, Elazığ, Dersim ve Sivas'a kadar uzanan bir hat üzerinde yerleşiyorlar. Bu olayı "Harput Yollarında" adını taşıyan kitabında aktaran Türk tarihçisi İshak Sunguroğlu, "Kızılbaşlık belası"nın da Türkiye'nin başına bu olaydan sonra geldiğini yazıyor. (İshak Sunguroğlu, Harput Yollarında, 1958, cilt 1, s. 134-135)

Kürtlerin aynı dönemlerde gerçekleşen göçlerinden birisi ise İran'ın kuzeyindeki Deylem'e yönelikti. Kakayılık inancına mensup Kürtler bugün hala bu bölgede yaşamaktalar.

Yukarıda aktardığım bilgiler, Kürt göçleri ile Aleviliğin değişik versiyonları arasındaki doğrudan bağı ortaya koymak bakımından önemlidir. Yüzyıllara yayılan ve Aleviliğin yayılmasının güçlü bir aracı olan Kürt göçü, hafife alınıp geçiştirilecek bir konu değil.

Sonuç

Makale yazarları, bir yerde şu satırlara yer veriyorlar:

“...Dolayısıyla bu cevabımızı Türk ve Kürt toplumlarında milliyetçi okumalara tabi tutan siyasi hegemonyanın bilimsel ve özgür düşünme üzerindeki vesayetine karşı bir yaklaşım olarak ta okuyabilirsiniz,” diyorlar.

Kürt toplumunda hangi siyasi hegemonyanın milliyetçi okumalarla, “bilimsel ve özgür düşünce” üzerinde vesayet kurduğunu bilemiyoruz. İsmail Beşikçi’nin bu işte nasıl bir siyasi misyona sahip olduğunu ve ne tür bir rol oynadığından da haberdar değiliz.

Ama bir şey çok açıktır; “bilimsel ve özgür düşünce”den bahsetseler de bu iki sayın yazarın hedefleri farklı gözüküyor. Bu nedenle sözüm ona İsmail Beşikçi’nin yazısındaki bir paragrafa yanıt verirken, cepheyi alabildiğine genişletiyor, “milliyetçi müdahalelere karşı olma” adına, Alevilik konusunda çalışma yapan Kürt yurtseverlerine karşı da adeta bir savaş yürütüyorlar. Şiddetli Kürt alerjisi, sağduyularını öylesine köreltmış ki daha önce belirttiğim gibi aralarına Beşikçi’yi de kattıkları yurtsever Kürt aydınlarını Türk milliyetçileriyle aynı kaba koyarak mahkum etmeye kalkışmaktan geri kalmıyorlar.

NOT: Tam yazıyı tamamlamışken bir arkadaşımın Çakmak ile Gürtaş’ın Dersimli olduklarını öğrendim. Doğrusu bu bilgi bana pek te doğru gelmedi. Beni tereddüde düşüren neden ise onların Dersim’le ilgili kimi sıradan şeylerden bile habersiz olmalarıydı. Kendilerini tanıyan birini bulup sordum, “Doğru, Dersimliler,” dedi. Ne demeli, nasıl yorumlamalı diye düşünürken aklıma Dersimlilere ait bir atasözü geldi: “Kermê dare dare ra yeno” ya da “Kurmê darê ji darê tê” (Ağacı kemiren Kurt ağacın kendisindendir). Çakmak ve Gürtaş’ınki de böyle bir şey, bu nedenle de yazıya başlık oldu.

Kırmancca olan bu terimin Kurmanccası, “Kurmê Darê Ji Darê Tê” şeklindedir.

Mehrdad R. İzady, Bir El Kitabı Kürtler, Doz Yayıncılık, İstanbul, 2004’ten aktaran M. Çem, Dersim Merkezli Kürt Aleviliği, Vate Yayınları, 2011, s. 130.

M. R. İzady, age. s. 130.

Türkiye Cumhuriyeti Döneminde Ayaklanmalar, Genelkurma Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi, s. 351-352)

Prof. Dr. Orhan Türkdoğan, Alevi-Bektaşî Kimliği -Sosyolojik-Antropolojik Araştırma, s. 504.

6) Hamzeh`ee M. Reza, “The Yaresan“ A Sociological, Historical and Religio-Historical Study of a Kurdish Community, Klauz Schwarz Verlag, Berlin, 1990, s. 28

YURTSEVER DEMOKRAT İTTİFAK

31 MART 2019 YEREL SEÇİM DEKLERASYONU

UMUTLUYUZ, BİRLİKTE BAŞARACAĞIZ

NE HENDEK NE KAYYUM,
KENTLERİMİZİ DE ÜLKEMİZİ DE KENDİMİZ YÖNETECEĞİZ

Değerli Kürdistanlılar

Bizler, **Yurtsever Demokrat** İttifak'ın bağımsız adayları olarak 31 Mart 2019 yerel seçimlerine adayız.

Sizden alacağımız güçle ve sizlerle kentlerimizi ve ülkemizi yönetmek istiyoruz.

Bu kez çaresiz değilsiniz.

Size özgürlükçü, çoğulcu, yurtsever, demokratik bir alternatif sunmak istiyoruz. Kararlıyız, yıllardır bize dayatılan kırk katır mı kırk satır mı kısılcıyı hep birlikte kıracağız.

Binlerce yıllık tarihten bize miras kalan dünya incisi kentlerimiz daha iyisini hak ediyor.

Sözümüz var, onları gözümüzün nuru gibi koruyacağız.

Kentlerimizi ulusal ve tarihsel kimlikleriyle buluşturacağız.

Yurtsever Demokrat İttifak olarak net bir programa sahibiz.

Kan ve gözyaşı üzerinden sürdürülen kirli savaş ve şiddet oyununu bozmaya kararlıyız.

Türkiye Devleti'nin 95 yıllık "tek devlet, tek millet, tek vatan, tek bayrak" paradigması ile

kayyum ve Kürt karşıtlığı siyasetinin çıkmaz bir yol olduğunu söylüyoruz.

Hendek ve barikat siyasetini destekleyerek "ortak vatan, demokratik cumhuriyet, demokratik ulus" diyen anlayışın çözümsüzlüğü derinleştirdiğini iddia ediyoruz.

Ne hendek ne kayyum; yurtsever, demokrat alternatifle halkımıza yeni bir yol açalım diyoruz.

Vizyonumuz Nettir

Çok dilli bir belediyeçilik anlayışını hayata geçireceğiz.

Kürdistan'da yerel yönetim hizmetlerinde Kürtçe dili esas alınacak.

Kürtçenin öğrenilip yaygınlaştırılması için her mahallede Kürtçe kurslar açılacak.

Kentlerimizi planlı ve yaşanabilir bir hale getireceğiz.

Şeffaf ve hesap verilebilir bir belediyeçiliği hayata geçireceğiz.

Çevrenin ve doğal yaşamın korunması önceliğimiz olacak.

Engelliler için yaşanabilir kentler yaratacağız.

Gençlerimizi kriminalize eden her türlü etme-
ne karşı mücadele edeceğiz.

Gençlerimiz geleceğimizdir, onların sosyal
yaşama katılmaları için çalışacağız.

Bizim yönetimimizde yerel yönetimler bölge
parlamentoları gibi çalışacak.

Halkımızın doğrudan katılımı ile ve onlarla
birlikte kentlerimizi yöneteceğiz.

Doğrudan demokrasiyi hayata geçireceğiz.

Toplum hayatını etkileyen önemli konularda
referanduma gidilecek. Böylece insanlarımız
kent yönetiminde söz ve karar sahibi olacak.

Daha fazlasını istiyoruz.

Vali, Kaymakam ve Emniyet Müdürlerinin
seçimle iş başına gelmelerinden yanayız.

Merkezi hükümetin yetkisi dışındaki bütün
hizmetlerin yerel yönetimlere devredilme-
sinde ısrarlıyız.

Özgürlük, demokrasi ve insanca bir yaşam
için mücadele etmeye devam edeceğiz.

Emekçilerin haklı taleplerinin karşılanması,
Kadınlar üzerindeki baskı, şiddet ve eşitsizli-
ğin sona ermesi en önemli hedeflerimiz olacak.

Toplu taşımaya öncelik verip geliştireceğiz.
Bunun için gerekli alt yapıyı adım adım ger-
çekleştirmeye çalışacağız.

Çöp ve atıkları hijyen kurallarına uygun
olarak toplayıp işleyeceğiz.

Yurtsever Demokrat İttifak olarak bir ilkemiz
dahavar; yaşanan mevcut sorunları barışçı yön-
temlerle çözmek... Şiddetin ve savaşın bütün
sonuçlarıyla toplum yaşamından çıkarılması
için kararlı duruşumuzu sürdüreceğiz.

Mücadeleci ve Onurlu Halkımız;

Kürdistan ve Türkiye’de yerel yönetimlerin
yaşadıkları sorunlar yumağı, Türkiye’nin ge-
nel sorunlarından ayrı düşünülemez. Türki-

ye’nin temel sorunlarının başında ise Kürt
ve Kürdistan meselesi ile demokrasi sorunu
gelmektedir. Bu her iki soruna köklü, kalıcı
ve evrensel standartlara uygun çözüm bu-
lunmadıkça, yerel yönetimler dahil diğer so-
runların çözülmesi mümkün değildir.

Söz konusu sorunların çözümünü ise bu so-
runları yaratanlardan bekleyemeyiz.

Yurtsever Demokrat İttifak olarak bu konu-
da net, ilkeli ve kararlı bir duruşa sahibiz.

Kürt ve Kürdistan Meselesi

Kürt meselesi herhangi bir mesele değil. Tür-
kiye’de ve Kürdistan’da yaşayan 25 milyonluk
Kürt milletinin kendi topraklarında özgürce
yaşama sorunudur. Kürt meselesi iki yüzyıla
varan bir geçmişe sahiptir ve aynı zamanda
Türkiye, İran, Irak ve Suriye’yi ilgilendiren
bölgesel ve uluslar arası bir sorundur.

Halkımızın binlerce yıldır üzerinde yaşadığı
ülkemiz Kürdistan ise bölünüp parçalanmış,
uluslararası bir sömürgeye dönüştürülmüştür.

Kürt meselesi esas olarak Kürt halkının ulu-
sal demokratik haklarının gasp edilmesinden
kaynaklanmaktadır. Kürtlerin iki yüz yıla va-
ran özgürlük uğrunda her girişimi kanla
bastırılmış, Kürt dili ve kültürünün yok sa-
yılması için katmerli bir zulüm ve asimilas-
yon çarkı hayata geçirilmiştir. Kürt nüfusu
zoraki göç ve iskâna tabi tutularak Kürt top-
lumunun ekonomik, sosyal ve kültürel gelişi-
mi engellenmiş, Kürdistan bir yangın yerine
dönüştürülmüştür.

Türkiye’de yıllardır devam eden çatışma
durumu, artarak derinleşen kutuplaşma ve
demokrasinin sorunlu yapısı, esas olarak
Kürt ve Kürdistan sorununun adil ve eşit-
likçi bir tarzda çözümlenmemiş olmasının
sonucudur.

Bizler, **Yurtsever Demokrat İttifak** olarak
bu konuda öncelikli adımın silahların susma-
sı, şiddetin toplum hayatından çıkarılması ve
Kürt sorununun barışçıl çözümü için uygun

bir diyalog ortamının yaratılması olduğunu düşünüyoruz. Bize göre bu mümkündür.

Bize göre, köklü ve kalıcı bir çözüm için Kürtleri yok sayan, tekçi anlayış ve bu anlayışa yol açan tekçi sistem terk edilmeli, federal sistem de dahil bir siyasi statü benimsenmelidir.

Dil ve inanç bakımından birden fazla halkın, etnik grubun yaşadığı, toplumsal yapının çok renkli olduğu bütün coğrafyalarda çözüm, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesinin hayata geçirilmesi ile mümkündür.

Bu nedenle bizler Kürt ve Kürdistan meselesinde, iki ülke, iki millet gerçekliğini esas alan eşit ortaklığa dayalı bir federasyonu savunuyoruz. Federe Kürdistan'ın kendi parlamentosu, kendi hükümeti olmalı, Kürtçe Kürdistan'da eğitim dili olarak kullanılmalı, kamusal alanda resmi dil statüsüne kavuşmalı.

Bir devlette, o devletin çoğulcu etnik, kültürel yapısına uygun olarak birden fazla resmi dil olabilir. Dünyamızda İsviçre, Belçika, Kanada, Rusya Federasyonu, Hindistan, Güney Afrika Cumhuriyeti, Malezya ve Irak dahil olmak üzere böylesine onlarca ülke mevcuttur.

Irak'ta da Kürtçe 1958 yılından beri ikinci resmi dildir. 2005 Anayasası ile Irak, federal yapıyı benimsedi. Güney Kürdistan "Kürdistan Bölgesel Yönetimi" adıyla kendi federe yönetimini oluşturdu.

Anadille eğitim hakkı aynı zamanda Kürdistan'da yaşayan Ermeni, Asuri-Süryani, Arap, Mahalleme, Azeri ve Türkmen gibi tüm halkların dil ve kültür özgürlüğü için de gereklidir.

Bütün bu hedeflere ulaşmak için; Kürt meselesinin adil ve eşitlikçi bir temelde çözümünü isteyen, özgürlük ve barış isteyen tüm insanlardan Yurtsever Demokrat Bağımsız adaylarımız için oy istiyoruz.

Türkiye'de Eksiksiz Bir Demokrasi İçin

Bizler, Evrensel standartlarda bir demokrasinin Türkiye'de yerleşmesinin, Kürt halkı-

nın ulusal özgürlük mücadelesi bakımından önemli bir fırsat oluşturacağına inanıyoruz. Kürt ulusunun özgürleşmesi ise Türkiye'nin demokratikleşmesini kolaylaştırır.

Bu açıdan, bizler, ulusal özgürlük mücadelesinde Türkiye'deki demokrasi ve değişimden yana olan güçleri dost görür, onlarla dayanışmaya ve Kürtlerin ulusal demokratik hak ve özgürlüklerini kabul etme temelinde birlikte mücadeleye büyük değer veriyoruz.

Bizler, Türkiye'deki tekçi, ırkçı ve otoriter yapının son bulmasını,

Evrensel standartlara uygun bir demokrasinin inşasını,

Militarizmin vesayetinin sona erdirilmesini,

Bütün etnik azınlıklar ile dini inanç gruplarının temel hak ve özgürlüklerine kavuşmasını,

Katı merkezîyetçi siyasi sistemin yerine adem-i merkezîyetçi bir idari yapının kurulmasını,

Ülkenin çok dilli, çok uluslu, çok kültürlü, çok dinli yapısına uygun yeni bir anayasanın yapılmasını,

Kürt milletinin varlığının kabul edilmesini, Kürdistan'a federe bir statünün tanınmasını istiyoruz.

Düşünce, örgütlenme ve basın özgürlüğü önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır.

Venedik Şartı'na uygun olarak şiddeti dışlayan tüm siyasi partiler, dernekler serbest olmalıdır.

Siyasi Partiler Yasası, Seçim Yasası, Ceza Yasası demokratikleştirilmeli; Terörle Mücadele Kanunu (TMK) kaldırılmalıdır.

Seçimde yüzde on barajı ile bir başka baraj olan partilerin seçimlere katılabilmeleri için 41 ilde örgütlenme şartı tümden kaldırılmalı, her parti aldığı oy oranında Parlamento'ya temsilci sokabilmeli ve aldığı oy oranında hazine yardımı alabilmelidir.

Kürt milleti olmak üzere tüm etnik ve siyasi kesimlerin varlığını ve onurunu red ve rencide eden “Milletvekilliği Yemini” tüm etnik, dinsel, mezhepsel ve siyasal kesimlerin varlığına saygıyı esas alacak şekilde düzenlenmelidir.

Bizler, düşünce, inanç ve vicdan özgürlüğü bağlamında Alevi sorununun adil çözümünden yanayız. Cemevleri’ne resmi statü tanınmalıdır. Aynı zamanda Hristiyan, Musevi, Ezidi gibi din ve inanç grupların inançsal sorunlarının çözümünü istiyoruz.

Vesayetsiz ve Katılımcı Yerel Yönetimler

Yerel plandaki sorunların çözümünde asli rolün yerel yönetimlere ait olduğumuz görüşündeyiz. Yerel meclisler birer yerel parlamento gibi çalışmalı. Eğitim, sağlık, yerel güvenlik gibi hizmetler yerel yönetimler tarafından karşılanmalı. Merkezin yerel yönetimler üzerindeki vesayeti kaldırılmalıdır.

Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’na Türkiye’nin koyduğu ve bu sözleşmedeki hakları sınırlayan çekinceleri kaldırmak için çalışacağız.

Ana dil eğitimine katkı sağlanması amacıyla okul, kreş ve yuvalar yaygınca açılacak.

Belediyelerin yatırım kararları, ihaleler ve harcamaları tüm iletişim araçları, internet gibi vasıtalarla vatandaşın bilgisine sunulacak. Bizim yönetimimizde, yerel yönetimlere ilişkin bütün faaliyetler açık, şeffaf, tüm bilgiler ulaşılabilir olacak.

Belediye başkanlarının ve yöneticilerin mal varlıkları, seçildikleri ve göreve geldikleri andan dönem sonuna kadar her yıl olmak üzere kamuoyu ile paylaşılacak.

Modern, planlı, temiz, insanı temel alan, yaşanılır bir kentleşme politikası izleyeceğiz.

Bugünkü kentlerimiz insanların soluk almasını engelleyen, gidiş gelişi bir işkenceye döndüren beton yığınlarına dönüşmüştür. Belli çevrelerin rant tutkusu ve kısa yoldan

zenginleşme hırsıyla kent mimarisinin alt üst edilmesine, betonlaşmaya fırsat veremeyeceğiz. Bu alanda bugüne kadar yaratılmış tahribatı düzeltmek için sistemli, planlı bir çalışma yapacağız.

Kentsel dönüşüm ve imar değişikliği konularında karar, plan ve programlar belediyelerin onayı olmadan tek taraflı gerçekleştirilmeyecek.

Yeşil alanları koruyup büyüteceğiz. Park ve bahçelerle, gezi yollarıyla, çocuklar için oyun alanlarıyla, gençler ve büyükler için spor sahalarıyla, engelliler için engelsiz ve yaşlılarımız için sosyal yaşam alanlarıyla yaşanabilir kentler yaratacağız.

Şehir merkezlerinde yeni otoparklar ve planlı bir altyapı oluşturacağız.

Otobüs ve dolmuş taşımacılığını mutlaka daha sistematik ve konforlu hale getireceğiz. Ayrıca raylı sistemlerle toplu taşımacılığı çeşitlendirmek, daha hızlı ve konforlu hale getirmek için özel bir bütçe oluşturacağız.

Caddeler, sokaklar kentlerin aynalarıdır. Ne yazık ki bugün, büyük kentler başta olmak üzere caddeler ve sokaklar birer çile merkeze dönüşmüştür. Rahat bir trafik için iyi, planlı bir altyapıya gerek var. Bu sorunu çözmek için ihtiyaç kapsamında kentleri yeraltı ulaşım ağına, yani metroya kavuşturmak ve yer üstünde de otobüs ve raylı sistemlerle gidiş gelişi kolaylaştırmak gerekir. Bizler buna talibiz.

Kentler arası ve kent içi ulaşımında raylı sistemin payını arttırmak için gerekli çalışmaları yapacağız.

Bir deprem bölgesinde yaşadığımızı göz önüne alarak yapıların, konutların deprem yönetmenliğine uygun ve sağlam olmasına özen göstereceğiz.

Kent ve beldelerde sosyal ve kültürel faaliyetleri kolaylaştırmak ve geliştirmek için, yeter sayıda yurttaş evleri ve kültür

merkezleri oluşturacağız. Siyasi partiler, dernekler, kültür kuruluşları ihtiyaçları olduğunda ücretsiz olarak bu mekanlardan faydalanabilecek. Sosyal yaşam faaliyetlerini herkes için erişilebilir temel bir hak olarak kabul ediyoruz.

Yerel planda var olan farklı dil, inanç ve kültürlerin korunması ve serbestçe gelişmesi için yerel yönetimlerin katkı ve desteklerini artıracaktır.

Kimsesiz ve yardıma muhtaç çocuklar ve gençler için yerel meclisleri, koruyucu, eğitici, iş ve meslek sahibi edici çalışmalar yapmaları, çocuk ve gençlik evleri oluşturmaları için teşvik edeceğiz.

Araba parklarının girişi ve birinci katını engellilere tahsis edeceğiz.

Yardıma muhtaç insanlara konut, sağlık, beslenme yardımı ve benzeri sosyal destekler için gerekli kurumlar oluşturup kaynak sağlayacağız.

Doğa ve çevre korunacak, sanayileşme ve kentleşme politikalarında gelecek kuşakların sağlığı esas alınacaktır.

İnsanlığın ortak evi olan dünyamızın ekolojik dengesini bozacak her türlü faaliyet durdurulacak. Sanayileşme, kentleşme ve enerji faaliyetlerinin doğa ile uyumlu hale getirilmesi sağlanacaktır. Gelecek kuşakların emaneti olan kentlerimizi, ülkemizin ve dünyanın doğasını korumak için dünya ölçeğinde iş birliğine gidilecektir.

Plânsız kentleşme, plânsız sanayileşme/endüstrileşme, doğal kaynakların hoyratça kullanılması doğanın bozulmasına, hava, su ve toprak kirliliğine neden olmaktadır. Bunu önlemek için gerekli çalışmaları başlatacağız.

Yaşam için gerekli olan ısı, ışık, besin, giyim, barınak, sağlık ve yaşama sevincini artıran yeşil alanlar, en az tahribat yaratan ve yenilenebilir yöntemlerle insanların hizmetine sunulacaktır.

Kentlerimizde sanayi bölgeleri, altyapısı tamamlanmış yerlerde ve yerleşim alanlarını etkilemeyecek şekilde plânlanacaktır.

Tüketim sonucu ortaya çıkan atıkların ayrıştırılması ve geri dönüşümü için tesisler kurulacak ve geri dönüşümün ayrıştırılmasına evlerden başlanmasını teşvik edeceğiz.

Kırsal alanlarla kentler arasında iş birliği sağlanacak. Kentin ihtiyaçları kırsal alanlardan temin edilecek ve kırsaldan gelen ürünlerin korunması ve pazarlanmasında belediyeler olarak özel tedbirler alacağız.

Modern kent ve beldeler, yaşanılır bir kırsal alan için doğayı gözümüz gibi korumak, doğanın tahribini önlemek için çalışacağız.

Doğayı korumak geleceğimizi korumaktır. Doğayı korumak çocuklarımıza iyi bir dünya bırakmaktır.

Bu nedenle anaokulundan başlayarak eğitim sisteminde doğayı korumanın önemini işleyen programlara yer verilmesi için çalışacağız.

Değerli Halkımız,

Kürdistan'da yaşayan Kürt, Ermeni, Asuri-Süryani, Arap, Mihellemi, Azeri ve Türkmen gibi birçok halk ile Alevi-Sunni, Hıristiyan, Musevi, Ezidi gibi din ve inanç grupları devletin baskıcı politikaları nedeniyle geçmişte büyük zorluklar yaşadılar. Bu nedenle, geçmişte yaşanan tüm bu uygulamalarla yüzleşilmeli, eşit, özgür ve demokratik bir yaşam kurmak için köklü bir sistem değişikliğine gidilmelidir.

Sistem değişikliği aynı zamanda evrensel standartlarda bir demokrasinin Türkiye'de yerleşmesi için de gereklidir.

Ancak, Türkiye'de Cumhurbaşkanlığı hükümet sistemi adı verilen yeni bir sisteme geçildi. Evrensel standartlarda demokrasinin yönetim sistemleriyle örtüşmeyen, dünyadaki hiçbir hükümet sistemine benzemeyen; yasama, yü-

rütme ve yargı erklerinin tek elde toplandığı otoriter ve keyfî bir sistemle karşı karşıyayız.

Tam da bu aşamada yerel yönetimler seçimi yapılmaktadır.

Bizler; Yurtsever Demokrat Bağımsız adaylar olarak evrensel standartlarda demokratik bir yönetim sisteminin gerekliliğine inanıyor, bunun için mücadele ediyoruz. Bu sistemlerden biri de federal sistemdir. Bizler böyle bir sistem için, vesayetsiz ve demokratik bir yerel yönetimler anlayışı için oylarınıza talibiz.

Değerli Kürdistan Halkı,

Kürt ve Kürdistan sorununun barışçı ve eşitlikçi çözümü için;

Çağdaş, çoğulcu, katılımcı demokrasi için;

Anadille parasız ve genel eğitim için;

Alevi-Sünni, Hıristiyan, Musevi, Ezdi gibi din ve inanç gruplarının tüm inançsal sorunlarının çözümü ve gerçek bir laiklik için;

Kadın ve işçi hakları için, geniş sosyal haklar için;

Çocuklarımızın ve gençlerimizin özgür geleceği için;

Yönetimin kayyumlardan halka geçtiği demokratik ve halka açık katılımcı bir yerel yönetim için;

Çok dilli belediyecilik için;

Hizmeti yoksul mahallelere pozitif ayrımcılık uygulanarak kentin her noktasına eşit olarak ulaştırmak için;

Engellilere engelsiz ve yaşanabilir kentler için;

Yaşlılarımızın sosyal yaşama daha fazla katıldığı kentler için;

Tarihsel miraslarımıza sahip çıkmak için;

Yaşanılır, modern, temiz kentler için;

Tüm halkı yerelde iktidar yapmak için;

Sesimizi yerelden dünyaya duyurmak için;

Kentlerimizi kendimiz yönetmek için;

Hep birlikte, Yurtsever Demokrat Bağımsız adayları destekleyelim.

Yurtsever Demokrat İttifak kazandığında ikili bir zafer kazanılacaktır:

Hem Kürt ve Kürdistanlılar yerel yönetimleri almış olacaklar hem de belediyeler yeni bir Kürdistan şehri anlayışıyla yönetilecektir.

10.02.2019

YURTSEVER DEMOKRAT İTTİFAK

DEKLERASYONA TIFAQA WELATPERWER Û DEMOKRAT A HILBIJARTINÊN HERÊMÎ YÊN 31ê ADAR A

EM BIHÊVÎ NE, EM Ê BI HEV RE BI SER BIKEVIN

NE XENDEK NE JÎ QAYÛM

EM BIXWE EM Ê WELATÊ XWE JÎ BAJARÊN XWE JÎ BI RÊ VE BIBIN

Kurdistanîyên hêja

Em, wek namzedên serbixwe yên **Tifaqa Welatperwer û Demokrat** berendamên hilbijartina şaredariya ne.

Bi hêza ku em ê ji dengên we bigrin û tevî we, em dixwazin welatê xwe, bajarên xwe bi rê ve bibin.

Vê carê hûn ne bêçare ne.

Em alternatîfeke azadîxwaz, pirreng, welatparêz û demokrat pêşkêşî we dikin.

Em bibiryar in, bi hev re em ê îşkeîşka “yan kuştin, yan azardan”ê bişkênin.

Bajarên me yên xemla dunyayê; mîratên hezaran salan, hêjayî jîyaneke baştir in.

Me soz dayê, em ê mîna bînahîya çavên xwe wan biparêzin.

Em ê nasnameya netewî û dîrokî ya bajarên xwe li wan vegeînin.

Tifaqa Welatperwer û Demokrat xwedî programmeke zelal e.

Em bibiryar in, lîstika şerê qirêj û şiddeta li ser xwîn û hêsiyan ava bûye, têk bibin.

Bi ya me paradîgmaya 95 salî ya “yek dewlet,

yek netewe, yek welat, yek ala” ya Dewleta-Tirkîyeyê û siyaseta qayûman û siyaseta ali ser dijayetiya kurdan hatiye hûnandin siyaseteke çewt e, siyaseteke ji çareserîyê re asteng e.

Kes û aliyên bi siyaseta “welatê hevbeş, komara demokratîk, neteweya demokratîk”, piştgirîya siyaseta xendek û barîkadan dikin jî, rîya çareserîyê bi temamî dixetimînin.

Ne xendek ne qayûm, werin em bi alternatîfa welatparêz û demokrat rêyeke nû ji gelê xwe re vekin, rêya çareserîyê em li ber gelê xwe xweş bikin.

Vîzyona me zelal e

Em ê şaredariyeke pirzimanî bi cih bikin.

Li Kurdistanê, di xizmetên şaredariyê de zîmanê kurdî wê bîngeh be.

Ji bo fêrbûn û bikaranîna berfîreh ya zîmanê kurdî, em dixwazin li her taxekê baxçeyên zarokan û navendên sexbêriya danê rojê ava bikin.

Em ê bajarên xwe bikin, deverên jîyaneke xweş.

Em ê şaredariyeke şefaf û hesabdar bi cih bikin.

Parastina jîngehê û jîyana xwezayî ji bo me di rêzên pêşîyê de ye.

Em ê bajarên xwe ji bo seqet û kêmendaman bikin bajarên jîyana xweş.

Em ê li dijî hemû cûreyên krîmînalîze kirina ciwanên xwe têbikoşin.

Ciwanên me siberoja me ne, em ê ji bo jîyaneke sosyal ya xweştir têbikoşin.

Şaredarîyên di destên me de wê mîna parlamenê deverî kar bikin.

Xelkê me wê rasterast beşdarî îdareya bajarên me bibe.

Em ê demokrasiya dîrek -rastewxo- bi cih bikin.

Ji bo babetên girîng yê jîyana civakî em ê referandum li dar bixin. Bi vî awayî wê xelk di rêveberîya bajarên xwe de bibin xwedî biryar û gotin.

Em zêdetir dixwazin:

Em dixwazin, walî, qeymeqam û berpirsê emnîyetê bi hîlbijartinê bîr ser hukim.

Em îsrarê dikin ku hemû kar û xizmetên derveyî desthilatdariya hukûmeta navendî, ji aliyê şaredarîyan ve bîr bi rê ve birin.

Em ê ji bo jîyaneke mirovhez, ji bo azadî û demokrasiyê berdewam bin li ser xebata xwe.

Em ê daxwazên heqane yê kerkaran bidin wan.

Xebata bidawîanîna zordestî û şiddeta li ser jinê û newekhevîyê ji bo me di rêzên pêşîyê de ye.

Em ê girîngîyeke mezin bidin trafîka kolektîf ya bajaran û ji bo bicihanîna jêrxaneyê wê bixebitin.

Em ê gemar û çopê li gor qaîdeyan kom bikin û bixebitînin.

Wek **Tifaqa Welatperwer û Demokrat** prensîpeke me ya din heye; ew jî bi riyên aşîyane çareserkirina pirsgrêkan e. Em ê li ser vê helwêsta xwe berdewan têbikoşin ku

şiddet û şer bi hemû encamên xwe ve ji nav jîyana civaka me derkeve.

Xelkê me yê birûmet û têkoşer;

Gelemşeya pirsgrêkên şaredarîyên li Kurdistan û Tirkîyeyê bi giştî girêdayî pirsgrêkên Tirkîyeyê ye. Pirsgrêkên serekî yê Dewleta Tirkîyeyê jî mesela kurd û Kurdistanê û demokrasî ye. Heta ku ev her du pirsgrêk li gor standardên cihanî negihin çareserîyeke bingeîn, ne mumkin e pirsgrêkên din û yê şaredarîyan çareser bibin.

Em dizanin û ne li bendê ne ku yê ev pirsgrêk afirandine, vê pirsgrêkê çareser bikin.

Wek **Tifaqa Welatperwer û Demokrat** em di vî warî de xwedî helwêsteke bibiryar û prensîp in.

Mesela kurd û Kurdistanê

Pirsa kurdî ne pirseke besît e. Pirsê jîyaneke azad ya 25 mîlyon kurdên li Tirkîye û li Bakure Kurdistanê dijî ne. Pirseke 200 salî ye û herweha Tirkîye, Îran, Îraq û Sûriye jî tê de, pirseke herêmî û navnetewî ye.

Welatê me yê ku gelê me bi hezaran sal in li ser erdê wî dijî, hatiye parçe kirin û bûye kolonîyeke navnetewî.

Pirsgrêka kurdî di esasê xwe de ji zordarî û destdanîna ser mafên netewî û demokratîk yê gelê kurd peyda bûye. Ev du sed sal in, her serhildaneke ji bo azadîyê, bi xwînê hatiye vemirandin, çerxa asîmîlasyon û zordarîyeke reş ji bo nehiştina ziman û kultura kurdî dest bi kar kiriye. Bi koçberî û barkirina mecburî, rê li ber pêşketina ekonomîk, civakî û kulturî ya kurdan hatine girtin; Kurdistan bûye warê talan, koçberî, wêranî û şewatê.

Rê li ber girtina çareserîyeke adil û wekhev ya di pirsê kurd û Kurdistanê de, di esasê xwe de bûye sebebê vî şerê bi salan e ku berdewam dibe û herweha rê li ber demokrasiyeke berfireh ya li Tirkîyeyê jî digire.

Bi ya **Tifaqa Welatperwer û Demokrat** yekemîn gav bêdengkirina çek û sîlehan e; derxistina şiddetê ji nav jîyana civakî û avakirina atmosfereke diyalogê ji bo çareserîya aştiyane ye. Û em dibêjin ev yek mumkin e.

Bi ya me ji bo çareserîyeke temamî û berdewam divê siyaseta “tekçî” û sîstema “tekçî” ya vê siyaseta bi dawî bê, sîstema federalî jî tê de statuyeke siyasî bê qebûl kirin.

Li hemû dever û herêmên di warê ziman û bawerîyê de piretnîk, pîrxelk, xwedî avahîya civakên pirreng, çareserî bicihkirina mafê çarenivîsê ye.

Lewra em di mesela kurd û Kurdistanê de li ser bingehe du welat, du netewe û federasyonê li ser esasê şîrîkatîyeke wekhev diparêzin. Divê Kurdistanê Federe xwedî parlament û hukûmeta xwe be, divê li Kurdistanê zimanê kurdî zimanê perwerdeyê be, divê zimanê kurdî di warê jîyana civakî jî bibe xwedî statuya zimanê resmî.

Li dewletekê, li gor pêkhateya piretnîk, pîrkulturî, dikare ji zimanekî zêdetir zimanên resmî hebin. Îro li Swîsre, Belçîka, Kanada, Federasyona Rûsyayê, Hindistan, Komara Efrîqaya Başûr, Malezya û li Îraqê, bi dehan welata pîr zimanên resmî hene.

Li Îraqê ji sala 1958ê û pê da zimanê kurdî resmî ye. Bi Qanûna Esasî ya sala 2005ê Îraqê federalî qebûl kir. Başûrê Kurdistanê bi navê “Rêveberîya Herêma Kurdistanê” bû rêveberîyeke federe.

Mafê perwerdeya bi zimanê dayîkê herweha ji bo azadiya ziman û kultura gelên ermen, asûrî-suryanî, ereb, mehelnî, azerî û turkmen jî mafek e xwezayî ye.

Ji bo bidestxistina van armancan; em ji hemû kesên daxwaza çareserîyeke adil û aştiyane ya mesela kurdî dikin, ji hemû kesên aştiyaxwaz û azadîxwaz, ji bo namzedên Welatperwer, Demokrat û Serbixwe daxwaza dengên wan dikin.

Li Tirkîyeyê ji bo demokrasiyeke kamil

Em bawer dikin ku; eger li Tirkîyeyê demokrasiyeke li gor standardên cihanî pêk were, wê derfeteke baş ji bo xebata azadiya netewî ya kurdî peyda bibe. Azadbûna netewa kurdî, rê li ber demokrasiya Tirkîyeyê xweş dike.

Lewra di têkoşîna azadiya netewî de em hêzên demokrasiyê û yên guhertinxwaz yên li Tirkîyeyê mîna hevalbendên xwe dibînin, em li ser esasê qebûlkirina maf û azadiyên netewî û demokratîk yên kurdan, buhayekî mezin didin xebata hevbeş.

Em dixwazin:

Li Tirkîyeyê sîstema tekçî, nijadperest û otorîter bi dawî bê,

Demokrasiyeke li gor standardên cihanî bê ava kirin,

Wesayeta leşkeran bi dawî bê,

Hemû grubên etnîkî û grupên bawerîyên cida bigihên maf û azadiyên bingeîn,

Şûna sîstema merkezîxwaz ya hişk, rêveberîyeke adem-i merkezî –nemerkezî-ava bibe,

Qanûneke Bingeîn ya li gor pîrzimanî, pîrneteweyî, pîrkulturî, pîrdîniyê bê nivîsandin,

Hebûna mîletê kurd bê qebûl kirin, statuya federe ji bo Kurdistanê bê qebûl kirin,

Hemû astengên li pêş azadiya fikrî, rêxistinî û azadiya çapemeniyê bîn rakirin,

Li gor Peymana Vendîkê hemû partiyên siyasî û komeleyên şiddetnexwaz serbest bin,

Qanûna Partiyên Siyasî, Qanûna Hilbijartinê, Qanûna Cezayî bîne demokratîze kirin, Qanûna Têkoşîna Dijterorê nemîne.

Şerdê baraja %10ê û şerdê ji bo beşdariya hilbijartinê, danîna teşkilatan li 41 bajaran, ji binî were rakirin. Divê her partiyek li gor rêjeya dengên xwe li parlamentoyê xwedî nûner be û li gor rêjeya xwe alîkariya ji budceya xezîneya dewletê alîkarî bigre.

“Sûnda Parlamenterîyê” ya ku rûmeta mîletê kurd û hemû grupên etnîkî û siyasî bînpê dike jinûve li ser bîngehê rêz û siyaneta hebûna hemû alîyên etnîkî dinî, mezhebî û siyasî were nivîsandin.

Em piştgirîyê didin çareserîyeke azadîya fikir, bawerî û wîcdanî ya Meseleya Alewîyan. Divê cemxane resmî bin. Herweha em dixwazin pîrsgirêkên bawerîyê yên xiristîyan, musulmân û êzîdîyan çareser bibin.

Rêveberîyên şaredarîyê yên bêwesayet û beşdarîxwaz

Bi ya me berpirsiyarîya esasî ya çareserîya pîrsgirêkên şaredarîyê û pîrsgirêkên deverî di destê rêveberîyên şaredarîyê de ye. Meclîsên şaredarîyê divê mîna parlamentoyên deverî kar bikin. Xizmetên wekî perwerde, tenduristî û ewlehîya herêmî divê karên rêveberîyên herêmî bin. Divê wesayeta merkezi ji ser rêveberîyên herêmî rabin.

Em ê bixebitin ku Şerdên Xweserîya Rêveberîyên Herêmî ya Ewropayê, bi temamî, bi bendên ku Tirkîyeyê qebûl nekirine û rê li ber mafan girtiye, bi temamî bê qebûl kirin.

Ji bo bicîkirin û pêşxistina perwerdeya zîmanê zikmakî em ê lê bixebitin ku dibistan û baxçeyên zarokan hebin.

Hemû biryarên sermayeguzarî yên şaredarîyan, hemû teklîf û pêşniyazên îhaleyan û hemû mesrefên şaredarîyan wê bi rêya navgînên agehdarîyê (rojname, tv, Înternet û hwd) ji bo hemwelatîyan bêne eşkere kirin. Di rêveberîya me de, hemû karûbarên me wê zelal, vekirî û eşkere bin ku herkes bikaribe xwe bigihîne agehdarîyan.

Hebûn û mal û milkên serokên şaredarîyan û rêveberên şaredarîyan, ji roja ku hatine hilbijartin û dest bi kar kirine, heta roja bidawîhatina karê wan, wê ji bo raya giştî bête eşkere kirin.

Siyaseta me ya bajarvanîyê wê modern, plan-kirî, pak û li ser xweşkirina jîyana mirovan be.

Bajarên me yên îro bûne koma betonê, bêhn li mirovan çikandine, çûn û hatin û trafîk bûye îşkenceyek. Em ê rê nedin ku hinek alî li ser navê avakirina bajarên di demekî kin de qezencên bê ûsûlî bi dest bixin û mîmarîya bajarên me serûbin bikin. Em ê planeke birêkûpêk bidin ber xwe, texrîbatên heta îro hatine kirin, sererast bikin.

Divê tu kes û tu alî nikaribe bêtî erêkirina şaredarîyan, ji bo guherandina mîmarî û avakirina bajarên biryar, plan û programan dest pê bike.

Em ê keskahîya cih û deveran biparêzin û berfirehtir bikin. Em dixwazin bajarên xwe bi park û bexçeyan, bi rê û deverên gerê, bi baxçeyên lîstika zaroka, bi cihên sporê ji bo ciwan û mezinan bikin bajarên jîyanxweş. Em dixwazin bajarên me ji bo kêmendana û seqetan bibin bajarên bêasteng, ji bo pîrên me bibin bajarên jîyana civakî.

Em ê li navendên bajarên jêrxane û otoparkan ava bikin.

Em ê trafîka mînîbus û otobusan sedîsed bi plan û serûbertir bikin. Em dixwazin budceyeke taybetî ji bo trafîka rêhesinê veqetînin.

Cade û kolanên me neynikên bajarên me ne. Mixabin îro li bajarên me yên mezin, cade û kolanên me bûne hêlîna azarkêşîyê. Ji bo trafîkeke rehet, jêrxaneyekê plankirî lazîm e. Ji bo çareserîyê vê pîrsê divê trafîka jêrzemîn, anku metro hebe. Li serzemînê jî divê trafîka otobus û rêhesinê hebe. Em xwazyarên vî karî ne.

Em ê kar û xebatê bikin ku hem trafîka navbajêr, hem jî trafîka di navbera bajarên de rêjeya trafîka rêhesinê zêdetir bibe.

Em ê xemxwarên avakirina xanî û avahîyên tîn ava kirin, li gor biryarnameyên bîvelerzê, zelzeleyê bîn ava kirin, çûnkî herêma me, li ser xetê bîvelerzê ye.

Em dixwazin ji bo hêskirina çalakîyên kulturî û civakî, li bajar û deverên xwe navendên kulturî û avahîyên hemwelatîyan

ava bikin. Ev avahî li gor pêwîstîyê wê ji bo komeleyên kulturî û yên din, ji bo partiyên siyasî bêkirê ji bo çalakîyan bên bi kar anîn. Bi ya me çalakîyên civakî mafek e û divê herkes bikaribe vî mafî bi kar bîne.

Em ê piştgirîya parastin û pêşxistin kultur, bawerî û zimanên cida yên herêmî zêdetir bikin.

Em ê kar bikin ku meclisên herêmî ji bo parastin û alîkarîya bêkes û bêxwedîyan çalakîyên perwerdeyî, kardîtin, pîşe bidestxistinê li dar xin, avahîyên zarok û ciwanan ava bikin.

Em ê di şaredarîyên em lê rêveber in, bi biryarnemeyekê, rêjeyeke karkirinê/karmendîyê bi riya kontenjanê bidin jinan.

Ji bo rêlibergirtina destdirêjîyan, em ê sîstema ronahîyê li bajaran ji nûve ava bikin.

Destpêk û qata berzemîn ya parkên tirimbêlan wê ji bo kêmendand û seqetan be.

Em ê bixebitin ku ji bo kesên muhtac, dezgehên alîkarîya xanî, pêwîstîyên tenduristîyê, alîkarîya xwarinê û yên wek van ava bikin.

Em ê xweza û jîngehê biparêzin. Em ê siyaseta endustrî û bajarvanîyê li gor tenduristîya nîfşên siberojê darêjin.

Em ê hemû çalakîyên hevsengî û balansa ekolojîk ya dunyayê – ku mala hevpişk ya hemû mirovatîyê ye- xirab dîkin, rawestînin. Em ê hevsengîya xweza û çalakîyên endustrî, bajarvanî û enerjîyê bi cih bikin. Ji bo parastina bajarên xwe, welatê xwe û dinyaya xwe –ku êmanetê nîfşên siberojê ne- bixebitin hevkarîya navnetewî bi dest xin.

Bajarvanîya bêplan, endustrîgerîya bêplan, bikaranîna bêserûber ya dewlemendîyên xwezayî bûne sebeb ku balansa xweristê xira bibe, av, hewa û erd gemarî bibin. Em ê ji bo pêşilêgirtina vê gemarkirinê kar bikin.

Em ê hewl bidin ku erdê çandinî û zemînê keskahiyan bi metodên herî kêr xwarinê di din germahî, ronahî, xwarin, cilûberg û tenduristîyê, bibin warên xizmetê.

Herêmên endustrîyê wê li cihên jêrxane avakirî, dûrî war û xanîyên bajaran bên ava kirin.

Ji bo jihev cuda kirin û dîsa bikaranîna çop û gemarê, em ê avahî û dezgehên ava bikin. Em ê bixebitin ku ev jihev cuda kirina çopê ji malan dest pê bike.

Em ê hevkarîya bajar û gundan bi cih bin. Pêwîstîyên bajaran wê ji deverên gundan bên bi dest xistin. Ji bo parastin û bazarkirina berhemên gundan şaredarî wê tedbirên taybetî bigirin.

Emê ji bo parastina bajar û herêmên modern, ji bo parastina gund û deverên dorûber, xwezayê mîna bîbilkên çavên xwe biparêzin, pêşî li taxrîbatên xwezayê bigrin.

Parastina xwezayê, parastina siberoja me ye. Parastina xwezayê, garantîya başî û xweşîya dinyayê ye ku em ê teslîmî zarokên xwe bikin.

Lewra ji dibistana pêşî û pê ve em ê di sîstema perwerdeyê de rê bidin programên girîngîya parastina xwezayê.

Gelê me yê hêja

Gelê kurd, ermen, asurî-suryanî, ereb, mihelmî, azerî û turkmen; herweha alewî-sunî, xiristîyan, musewî û êzîdîyên li Kurdistanê dijîn, ji ber zordariya dewletê, gelek êş û azardîtin. Lewra divê bi bûyerên qewimî re rû bi rû bibin, divê ji bo avakirina jîyaneke wekhev, azad û demokratîk sîstema îro ji binî bê guherandin.

Guherîna sîstema ji bo bicihbûna standarda cihanî ya demokrasîyê jî pêwîstîyek e.

Lê, Tirkîye derbasî sîstema hukûmeta serokkomarî bû. Ev sîstem ne li gor sîstemên rêveberîya demokrasîyên standardên cihanî ye. Naşibe sîstema hukûmranîya li tu deran; sîstemeke keyfî, otorîter e ku hemû erkên qanûndanîn, rêvebirin û hukûmdanê di destê kesekî de ne. Û tam di vê demê de hîlbijartina şaredarîyan li dar dikeve.

Weke namzedên **Tifaqa Welatperwer û**

Demokrat, bawerîya me bi sîstema rêveberî-ya demokratîk ya standarda cihanî tê û em ji bo vê yekê têdikoşin. Sîstema federalî yek ji van sîsteman e. Em ji bo sîstemeke weha, ji bo rêveberîyên şaredarîyeke bêwesayet û demokrat daxwaza dengên we dikin.

Gelê Kurdistanê yê hêja!

Ji bo çareserîya aştiyane ya pirsê kurd û Kurdistanê,

Ji bo demokrasîyeke hevçerx, pluralîst û beşdarîxwaz,

Ji bo perwerdeya bi zimanê zikmakî ya giştî û belaş,

Ji bo çareserîya hemû pirsên bawerîyê yên alewî-sunî, xiristîyan, musewî, êzîdîyan û ji bo sekularîzmeke rast û durist,

Ji bo mafên civakî yên berfireh, ji bo mafên jin û karkeran,

Ji bo siberoja azad ya zarok û ciwanên me,

Ji bo rêveberîyeke herêmî ya bêqayûm ku tê de gel serdest e,

Ji bo şaredarîyeke xwedî xizmetên pirzimanî,

Ji bo ku em bikaribin xizmetên şaredarîyê bi

rêya cudakarîya pozîtîf bigihînin hemû taxên feqîran,

Ji bo kêmendamiyê û seqetan bajarên jîyaneke bêasteng,

Ji bo pîrên me zêdetir beşdarî jîyana civakî bibin,

Ji bo lêxwedî derketina mîratên dîrokî,

Ji bo bajarên modern, paqij û jîyanxweş,

Ji bo desthilata gel ya şaredarîyan,

Ji bo em dengê xwe bigihînin dinyayê,

Ji bona ku em xwe bixwe bajarên xwe îdare bikin,

Piştgirîya **Namzedên Serbixwe yê Tifaqa Welatperwer û Demokrat** bikin.

Eger namzedên Tifaqa Welatperwer û Demokrat bi ser bikevin, em du cara bi ser dikevin; Hem kurd û kurdistanî şaredarîyên herêmî bi dest dixin, hem jî şaredarî wê bi bîr û bawerîyeke nuh ya bajarê Kurdistanê bêne îdare kirin.

10.02.2019

TIFAQA WELATPERWER Û DEMOKRAT

DEKLERASYONÊ WEÇÎNAYÎŞÊ 31Ê AWDARA 2019Î YÊ ÎTTÎFAQÊ WELATPERWER Û DEMOKRAT

MA HÊVÎDAR Ê, MA DO PÎYA SER BIKEWÎN

NE XENDEQÎ NE QEYUMÎ,
BAJARANÊ XO ZÎ WELATÊ XO ZÎ MA BI XO DO ÎDARE BIKÎN

Kurdistanijê Erjayeyî

Ma sey namzetanê Îttîfaqo **Welatperwer û Demokratî** weçînayîşê 31ê adare 2019î rê namzet ê.

Ma wazenê ke do paştgirîya ke şima ra bigîrê û şima reyde welat û bajarane xo îdare bikîn.

Şima na rey bêçare nîyê.

Ma biryardar ê, ma do pîya çemberê “yan kiş-tiş yan tekdîr”î bişîknîn.

Bajarê ma yê ke durrê (încîyê) dinya yê û bi hezaran serrî verî ra ma rê mîras mende, çîyanê hîna başan heq kenê.

Ma soz dayo, ma do înan sey bibika çime xo bipawê.

Ma do bajarane xo kamîya înana neteweyî û tarîxî gore organîze bikê.

Ma sey Îttîfaqo **Welatperwer û Demokratî** wayîrê programêkê zelal ê.

Ma biryardar ê ke şerê qilerin û kayê şidetî yo ke gonî û îstire ser ra domnîyeno bixeripnê.

Ma naye vanê: Paradîgmaya “tek dewlete, tek mîlet, tek welat û tek ala” ya 95. serreyine û

sîyasetê qeyumî û elehtariya kurdan yê Dewleta Tirkîya rayîrêko kor o.

Ma îdia kenê ke feraseto ke bi ey paştgirî dîyeno sîyasetê xendeq û barîqatan û “welato hempar, komara demokratîke, netewo demokratîk” vajîyeno çareserkerdişî xitimneno.

Ma vanê ne xendeqî ne qeyumî; ma wazenê bi alternatîfêkê demokratî şarê xo rê rayîrêkê neweyî akerîn.

Vîzyonê Ma Zelal o

Ma do ferasetêkê şaredarîkarî yê zafziwanî tesis bikîn.

Kurdîstan de xizmetanê îdareyanê meheliyan de do kurdî bero esas girewtene.

Seba ke kurdî bera musayîş (banderbîyayîş) û vila biba do her taxe de kreşê kurdî û keyeyê cewnîyayîşî yê rojaneyî abibê.

Ma do bajarane xo bîyarîn şeklêkê hîna plankerde û bikonfor bikê.

Ma do şaredarîkarîyêka şefaf û bieşkîyo hesabê îcraetanê xo bido awan bikê.

Pawitişê dorûverî û cuya tebîîye do çimê ma de çîyanê vernîyan ra bibo.

Ma do seba astengdaran bajaranê hîna rehetan û ê bieşkê tede bikonfor biciwîyê awan bikîn.

Ma do vera heme elementan yê ke ciwananê ma kenê krîmînalîze mûcadele bikîn.

Ciwanê ma ameyoxê ma yê, ma do seba ke ê daxilê cuya sosyale bibê bixebitîyê.

Îdareyanê ma de îdareyê mehelîyî do sey parlamentoyanê herêmiyan bixebitîyê.

Ma do bajaranê xo beşdarbîyayîşê şarê xo bi hawayo rasterast û şarê xo reyde îdare bikîn.

Ma do demokrasiyê rasterastî saz bikîn.

Babetê muhîmî ke tesîrê înan cuya komelî ser o zaf ê, derheqê înan de do referandumî bêrîn kerdene. Sayeyê ney de merdime ma do îdarêkerdişê bajaran de wayîrê soz û biryarî bibê.

Ma do çîyanê hîna zêdêyan wazenê.

Meylê ma no yo ke wa Walî, Qeymeqam û Mudirê Asayîşî netîceya weçînayîşî de bêrîn wezîfe ser.

Ma israr kenê ke pêro xizmetê ke teberê selahîyetê hukmatê merkezî de manenê, wa dewrê îdareyanê mehelîyan bibê.

Ma do seba azadî, demokrasî û cuyêka merdîmane mucadeleye xo bidomnîn.

Caardişê talebanê heqdarên yê kedkaran,

Teda, şidet û netêduştîyê ke cinîyan ser o tetbîq benê, vernîya înan girewtene do hedefê ma yê tewr muhîmî bibê.

Ma do vernîye bidîn komresîye û aye geş bikîn. Binawaniya ke semedê naye îcab kena ma do bikîn ke aye game bi game teşkil bikîn.

Ma do çopan û eşteyan bi goreyê qaydeyanê hîjyenî arêdîn û transforme bikîn.

Sey Îtîfaqo **Welatperwer û Demokratî** yewna prensîbê ma esto; problemanê mew-

cudan bi metodanê aştiwazane çareser kerdene. Seba ke şidet û şer bi heme netîceyanê xo cuya komelî ra wedarîyê ma do helwêsta xo ya biryardarî bidomnîn.

Şarê Ma yo Birûmet û Mucadelekar;

Kes nêşkeno problemanê îdareyanê mehelîyan yê Kurdistan û Tirkîya, problemanê umûmiyanê Tirkîya ra ciya bigîro. Vernîya problemanê bingeyinan yê Tirkîya de zî meseleyê Kurd û Kurdistanî û meseleyê demokrasî yê nê. Hetanî ke nê di meseleyanê rê çareyo temelli, daîmî û munasîbê standardanê unîversal nêro diayene, meseleyê îdareyanê mehelî zî tede çareserkerdişê problemanê binan zî mumkin nîyo.

Ma nêşkenê çareserkerdişê nê meseleyan, ê kesanê ke bîyê sedemê înan ra bipawê.

Sey Îtîfaqo **Welatperwer û Demokratî** na babete de zelal, prensîbin û wayîrê helwêstêka biryardar ê.

Meseleyê Kurd û Kurdistanî

Meseleyê Kurdî meseleyêka alalade nîya. Meseleyê erdanê xo ser o û bi hawayo azadiyane ciwîyayîşî yê 25 mîlyon kurdan o ke Tirkîya û Kurdistan de ciwîyenê. Tarîxê meseleyê kurdî reseno di seserrî verî û eynî wext de yew meseleyo hêremî û mîyanneteweyî yo ke Tirkîya, Îran, Îraq û Sûriye eleqedar keno.

Welatê ma Kurdistan o ke şarê ma bi hezaran serrî yo ke ser o ciwîyeno zî ameyo parçekerdiş û statuyê kolonîyêka mîyanneteweyî diayayo ci.

Esasen meseleyê kurdî, netîceya xesbîyayîşê heqanê milî û demokratîkan yê şarê kurdî de vejîyeno meydan. Di sey serrî ra nata her teşebusê kurdan o ke xo rê azadiye hedef girewto bi hawayo leşkerî ameyo mexlubkerdiş. Seba ke ziwan û kulturê kurdan çin bihesibîyo çerxêkê zulm û asimîsyonî yo xidar ameyo sazkerdene. Nufusê kurdan ser o politikaya koç û îsqankerdişî bi zorî tetbîq biyo û bi no hawa averşîyayîşê ekonomîk, sosyal û kul-

turkî yê kurdan ameyo astengkerdiş. Peynîye de Kurdîstan seke açarnîyayo cayêko şewatî.

Rewşa pêrodayîşî yo ke bî serran o ke Tirkîya de dewam keno, terefîgîrîya ke vera-vera zê-dîyêna û strukturê demokrasî yo problemin. Nê pêro netîceyê bî hawayo adil û têduştîyane çaresernêkerdişê meseleyê kurd û Kurdîstanî yo.

Ma sey Îtîfaqo **Welatperwer û Demokratî** çareserkerdişê nê meseleyî ser o wîna fikîrîyenê: Na babete de gama verêne nêteqînîyayîşê çekan a, ê bîni zî cuya komelî de canêdîyayîşê şîdetî û seba ke meseleyê kurdî bî hawayo aştiyane bero çareserkerdiş tesîskerdena atmosferêkê diyalogî yê munasîbî. Goreyê ma ra no mumkin o.

Goreyê ma ra seba çareserkerdişê temellî û daîmîyî, ferasetê tekaneperest o ke kurdan seke çin ê hesibneno û sistemê tekaneperest o ke beno sedemê nê ferasetî ra fek bero veradayîş. Sîstemo federal zî tede sistemêko sîyasî esas bero girewtene.

Heme cografyayanê ke tede hetê ziwan û bawerîye ra yewî ra zêdeyêr şarî û grûbê etnîkî ciwîyenê, strukturê înanê sosyâlî kozmopolît ê de çare bi tetbîqîyayîşê prensîbê heqê tayînkêrdena çarenuştişî yê miletan mumkin beno.

Ma no semed ra meseleyê Kurd û Kurdîstanî ma fikrê federasyonî yo ke rastîya di welatan û di miletan esas gêno û bi goreyê hemparîye organize biyo esas gênê. Ganî parlamento û hukmatê xo yê Kurdîstanê Federatîfî estbê. Kurdî Kurdistan de biba ziwanê perwerdeyî û waranê umûmîyan de bibo wayîrê ziwano fermî.

Mumkin o ke yew dewlete de bi goreyê strukturê kultur û zaftewirîya etnîkî ya aye, yew ra vêşêr ziwanê fermî estbê. Dinya de Swêd, Swîs, Belçîka, Kanada, Federasyonê Rûsya, Hindîstan, Komara Afrîqaya Başûrî, Malezya, Îraq zî tede bi desan dewletê wînasîyî estê.

Îraq de kurdî serra 1958î ra nata ziwano fermî yo dîyin o. Îraq Qanûnê Bingeyinî yê 2005î strukturo federatîf qebul kerd. Kurdîstanê Başûrî, bi nameyê “Îdareyê Herêm Kurdistanî” îdareyê xo yê federalî awan kerd.

Heqê perwerdeyî yê bi ziwane dayîke seba azadiya ziwan û kulturê înan, sey şarê armenî, asûrî-suryanî, ereb, mehelnî, azerî û turkmenî heme şaranê Kurdîstanî rê îcab keno.

Seba ke biresîyo nê amancan, ma heme merdimanê ke meseleyê kurdî rê çareserîyêka adil û aştiyane wazenê ra, heme merdîmanê ke aşti û azadî wazenê ra seba namzetanê Welatperwer, Demokratîk û Xoseran rê ray wazenê.

Tirkîya de seba Demokrasîyêkê Kamilî

Ma bawer kenê ke; eke Tirkîya de demokrasîyêko bi goreyê standardanê cihanî bero tesîskerdiş, no do semedê xebata azadiya neteweyî ya kurdî imkanêko baş peyda biko. Azadbîyayîşê netewa kurdî zî demokratîzebîyayîşê Tirkîya asan keno.

Aye ra mûcadeleye neteweyî de ma hêzanê demokrasî û vuriyayîşwaştexan yê Tirkîya

sey dostî vînenê, ma esasê qebulkerdişê heq û azadiya neteweyî û demokratîk yê kurdan qiymetêkê pîlî danê xebata hempare.

Ma wazenê;

Tirkîya de sîstemo tekçî, nijadperest û otorîter wedariyo,

Demokrasîyêko bi goreyê standardanê cihanî bero awankerdiş,

Wesayeto mîlîtarîst wedariyo,

Pêro grûbê etnîkî û grûbê bawerî wa biresê heq û azadiyanê xo yê bingeyinan,

Herinda sîstemê merkezîyetçî yê sertî de idareyêko adem-î merkezîyetçî awan bibo,

Yew qanûnê bingeyin yo ke bi goreyê strukturê zafziwanî, zafkulturî û zafdinîye bero amade kerdene,

Estena mîletê kurdî bero qebulkerdiş, seba Kurdîstanî statuyo federatîf qebul bibo,

Ganî heme engelê ke vernîya azadîya fikrî, rêxistinî û azadîya çapemenîye gêne bêrê we-darnayîş,

Ganî Peymana Venedîkî heme partîyê sîyasî û komeleyê antişidetî serbest bibê.

Qanûnê Partîyanê Sîyasîyan, qanûnê weçî-nayîşî, qanûnê ceza, bêrê demokratîzekerdiş; Qanûnê Mucadeleyê Vera Terorî bero wedar-nayene.

Ganî şertê barajê %10î û şertê seba beşdarî-ya weçînayîşan ya ke 41 bajaran de rêxisti-nebîyayîşî vacib kena bêrê wedarnayîş. Ganî parlamento de her partî qasê rayanê xo yê ke girewtê wayîrê temsîlkaran biba û eynî hewa budçeya xezîne ya dewlete ra a edim bigîra.

“Sondê Parlementerîye” yo ke rûmetê mîletê kurdî û heme grûbanê etnîkîyan û sewbîna derûdoranê sîyasîyan rencîde keno, newe ra û bi goreyo ke estena heme grûban yê etnik, sîyasî, dînî, mezhebî û sîyasîyan esas bigirîyo bero nuştene.

Ma piştgirî dane çareserîyêka azadîya fikir, bawerî û wîcdanî ya meseleyê elewîyan. Ganî cemxaneyî wayîrê statuyê resmî bibin. Ancîna ma wazenê ke meseleyê bawerîyî yê yên xirîstîyan, musewî û êzîdîyan bêrê çareser-kerdiş.

Îdareyê Meheliyê Bêwesayet û Beşdarîwazî

Fikrê ma, çareserkerdişê problemanê plananê meheliyan de rolo esasî yê îdareyê meheli yo. Meclîsê meheli ganî sey yew parlamento-yo meheli bixebitî. Xizmeyê sey perwerdeyî, weşîye, ewlehiya meheli ganî hetê îdareyanê meheliyan ra bêrê kerdiş. Ganî îdareyanê me-heliyan ser o wesayetê merkezî bêro wedartiş.

Ma do seba betalkerdişê ê îhtîrazan bixebite ke Tirkîya verba ‘Şertê Otonomîye yê Îdareyanê Meheliyan yê Ewropa’ ronayî û bi no hewa heqê ke bi na peymanê dîyayê sînor kenê.

Seba ke perwerdeyê ziwanê dayîke de hetkar bê ma do gelek wendegêh û kreşan abikere.

Ma do bi heme wasitayanê komunîkasyonan, sey wasitayê înternetî, qeraranê sermaye-gozaî, îhale û mesrefê şaredarîyan pêşkêşê hemwelatîyan bikere. Îdareyê ma de, heme faailetê ma do zelal, şefaf û eşkera bê. Bi no hewa do her kes bîşko bireso nê malumatan.

Mal û milkê serekê şaredarî û yê îdarekaran, roja ke ameyê weçînayîş û dest bi xebate ker-da ra hetanê roja peyin a xebata xo, do her serre pêşkêşê rayapêroyî bibo.

Sîyasetê ma yê bajarvaniye do modern, bip-lan, pak û însan-merkezî bo.

Bajarê ma yê ewroyênî bîyê sey qûça betonan ke nêverdenê merdimî nefes bigêrê û ameyîş-şeyîşî kenê sey îşkence. Ma do firsend nêde ke bi hewesê rantî û xirsê lezradewlemendbî-yayîşê çend kesan mîmarîya bajarî serobino kenî û bajaranê ma kenê sey qûça betonan. No tehrîbato ke no war de hetanê ewro bîyo, ma do seba rastkerdişê ney zî xebatêka bisîs-tem, biplan bikere.

Mewzûyanê vûrîyayîşê şaristankî û bedilî-yayîşê îmarî de qerar, plan û programî bê ke hetê şaredarîyan ra tesdîq bibê, ganî bi hewayêko yew-hetî tetbîq nêbê.

Ma do cayanê keskan bipawe û hîna bizêdne. Ma do bi parke û bexçeyan, bi rayîranê sey-ranan, seba gedeyan warê kaykerdişî, seba ciwan û pîlan sehaya sporî, seba astengdaran warê bêastengî û seba kokiman warê cuya sosyalî biviraze. Bi no hewa şaristananê ma do ciwîyayîş hîna weş û rind bo.

Ma do merkezanê bajaran de otoparkanê newîyan û binawanîyêka biplane biviraze.

Ma do kırıtoxiya otobus û mînîbusan mi-heqeq hîna sistematîk û bikonfor bikere. Heto bîn ra, ma wazenî komresîye de çeşî-diye bizêdîne û hîna bilez û bikonfor bikere. Seba ney zî ma do butçeyêka taybetîye ama-de bikere.

Cade û kuçeyî neynîkê bajaran ê. Çi heyf o ke ewro, sere de bajarê pîlî heme bajaran de cade û kuçeyî biyê sey îşkenceyî. Seba trafikêkê rehetî, hewcedariya binawanîyêka biplane esto. Seba çareserkerdişê na probleme, goreyê ihtîyacîye, ganî bajaran de torê resî yê binerdî yanî metro biviraziyo, û serê erdî de zî bi otobus û sistema raykî ameyiş-şeyiş bêro asankerdiş. Ma talibê ney ê.

Resê mîyanê bajaran û zereyê bajarî de ma do seba zêdînayîşê barê sistema raykî, xebata ke lazim a, bikere.

Ma mintiqaya binlerzî de ciwîyenî. Ma do goreyê ney têbigêre û dîqet bikere ke awanî û bînayî goreyê talimatnameyê binlerzî bê û pêt bê.

Ma do bajar û beldeyan de seba asankerdiş û averberdişê faaliyetanê sosyal û kulturî, goreyê ihtîyacîye keyeyanê hemwelatîyan û merkezanê kulturî abikere. Partîyê siyayî, komele û saziyê kulturî eke ihtîyacîya înan biba eşkenê nê cayan de bê ke pereyêk bidî, faaliyetanê xo bikerî. Goreyê ma faailetê cuya sosyale yew heq o û ganî her kes bieşko nê heqî ra îstifade bikero.

Ziwan, bawerî û kulturî ke plana mehelî de estê, seba pawitiş û bi hewayêko azadane averkewtişê înan ma do sey îdareyanê mehelîyan hîna zaf piştgirî bide.

Ma do meclîsanê mehelîyan teşwîq bikere ke, seba gede û ciwananê bêkes û muhtacan xebatanê sey pawitiş, perwerdekerdiş û wayîrê kar û meslegî kerdiş bikerî û keyeyanê gede û ciwanan bivirazê.

Şaredariyê ke ma do îdare bikere de, ma do girewtişê personelan de lehê cinîyan de kota rone.

Ma do roşnîkerdişê bajaran seba vernîgirewtişê tacîzan newe ra rast bikere.

Ma do zemîn û qatê yewinî yê parka otobusan seba astengdaran û cinîyan tehsîs bikere.

Ma do bixebite ke dezgehê hetkariye, peyda-

kerdişê sitare, ihtîyacîyê weşîye û hetkariya werdî û sewbîna ihtîyacîyanê winayênan de dest bidê kesanê muhtacan.

Tebîet û dorûver do bêro pawitiş û politîkaya bajarvanî û endustrî de ganî weşîya neslê ameyoxî esas bêro girewtiş.

Dinyaya ma keyeyê heme merdimîye yo. Her qayde faaliyetî ke hemsencîya ekolojîke xeribnenê ganî bêrê vindartiş. Ma do bixebite ke faaliyetê endustrî, bajarvanî û enerjî tebiyet de ahengdar bê. Seba pawitişê bajar, welat û dinyaya ma ke emanetê neslê ameyoxî yê, ma do seranserê dinya de hemkariye bikere.

Averkewtişê bajar û endustrîye de bêplanî, bêperwa gurenayîşê çimeyanê tebiyetî, tebiyet xeribnayo û biyo semedê qilêriya hewa, awe û erdî. Ma do seba vernîgirewtişê na rewşe bixebite.

Seba yew cuye germî, roşnî, werd, cilûbergî, sitare, warê keskî ke weşîye û şayîya ciwîyayîşî zêdînenî lazim ê. Ma do nînan bi metodanê ke tewt tay tehrîbat virazenê û neweraguriyenê, pêşkêşê xizmetê şarê ma bikere.

Bajaranê ma de mintiqayê endustrî, ganî ey cayê ke binawanîya înan qedîyaya û warê ciwîyayîşî ra dûrî yê de biviraziye.

Seba abirnayîş û neweragurenayîşê eşteyan-ke peyina vîyarnayîşî de vejîyenê meydan-tesîsî do biviraziye. Ê ma do hemwelatîyanê xo teşwîq bikere ke seba neweragurenayîşî karê abirnayîşî keyeyanê xo de bidî destpêkerdiş.

Ma do mîyanê dewan û bajaran de hemkariye biviraze. Îhtîyacîyê bajaran do dewan ra temîn bibê û ma do sey şaredarî, seba pawitiş û rotişê nê mehsulan tedbîranê taybetîyan bigere.

Seba pawitişê bajar û beldeyanê modernan û seba pawitişê dew û yabanî ma do sey çimê xo biewne tebiyetî ra. Ê ma do seba vernîgirewtişê tehrîbatê tebiyetî bixebite.

Pawitişê tebiyetî pawitişê ameyoxê ma yo. Eke ma tebiyetî bipawe ma gedeyanê xo rê dinyayêka rinde verdenê.

Coka ma do ver-dibistanî ra sîstemê perwerdeyî de ca bide ê programan ke girîngîya pawitişê tebîetî anê ziwan.

Şarê ma yo Hêca

Şaro Kurd, Ermenî, Asurî-Suryanî, Erebo, Mihelemî, Azerî û Turkmenî û dîn û grûbê bawerî yê sey Elewî-Sunî, Xirîstîyan, Musewî, Êzîdî ke Kurdistan de ciwîyenê, netîceya polîtîya taldeker a dewlete de, demo vîyarte de gelek zehmetî antê. Coka, ganî dewlete nê heme polîtîkayanê xo yê vizêrinan qebul bikero. Û seba awankerdişê cuyêka seypê, azad û demokratîke ganî sîstemo ewroyên binî ra bêro vurnayîş.

Seba ke Tirkîya de standartanê unîversalî de yew demokrasî cayê xo bigêro, vuriyayîşê sîstemî lazim o.

Labelê, Tirkîya derbazê sîstemêk ke tira vanê Sîstemê Hukumatî yê Serek-komarîye biye. No sîstem, standartanê unîversalî de sîstemanê îdarekarîya demokrasî de pênekeweno û dinya de sey xo nimûneyê xo zî çin o; hêzê qanûnviraştîşî, rayberdişî û hukmdayîşî dano yew kesî û bi no hewa sîstemêko otorîter û keyfî vejîyeno meydan.

Tam zî no proses de weçînayîşê îdareyê mehelî yenê kerdiş.

Ma, sey namzetê xoserî yê Welatperwer û Demokratî, wina bawer kenê ke standartanê unîversalî de sîstemêkê îdareyî yo demokratîk lazim o û ma seba ney mucadele kenî. Nê sîsteman ra yew zî sîstemo federal o. Ma seba sîstemêko winasî, seba îdareyanê şaredarîyanê bêwesayet û demokratîkan reya şima wazenî.

Şarê Kurdistanî yo Hêca,

Seba persa Kurd û Kurdistanî çareserîya aştiyane û seypêparêze;

Seba demokrasîyo hemdem, zafaneparêz û beşdarîparêz;

Seba ziwanê dayîke de perwerdeyo bêpere û pêroyî;

Seba çareserîya heme persanê bawerîyan yê sey dîn û grûbanê bawerîyan ê Alewî-Sunî, Xirîstîyan, Musewî, Êzîdîyan û seba laîkîya rastikêne;

Seba heqanê cinî û karkeran, seba zafêr heqanê sosyalan;

Seba ameyoxo azad yê gede û ciwananê ma;

Seba îdareyêko mehelî yo demokratîk û beşdarîparêz û şarî rê akerde ke îdare qayûman ra keweno destê şarî;

Seba şaredarîvanîya zaf-ziwanî;

Seba ke ma bieşke xizmetî bi hewayêko adîl û seba taxanê feqîran bi ciyakarîya pozîtîfe, biresne heme nuqtayanê bajarî;

Seba astengdaran bajarê bêastengî;

Seba bajaranê ke kokimê ma hîna zaf beşdarê cûya sosyale benê;

Seba wayîrvejiyayîşê mîrasê ma yê tarîxî;

Seba bajaranê modern, pak û rindan;

Seba ke wa heme şarê ma mehelî de bibo îktîdar;

Seba ke ma vengê xo mehelî ra biresne dinya;

Seba ke bajaranê ma ma îdare bikere;

Ma pêro pîya piştgirîye bide namzetanê Welatperwer û Demokratîk yê xoseran.

Eke Îttîfaqo Welatperwer û Demokratîk qezenc bikero, ma di zaferan qezenc kenî.

Hem Kurd û Kurdistanî îdareyê mehelî qezenc kenê hem zî şaredarî bi zîhnî-yetêko newe yê.

10.02.2019

**ÎTTÎFAQO WELATPERWER Û
DEMOKRATÎK**